

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

1.00

Νοεμβρίου 1988
Τεύχος 37ο
Τιμή τεύχους: £1.00

● Συνέντευξη με τον βετεράνο του ισπανικού εμφυλίου Κώστα Λαπηθιώτη ● Καλημέρα Κάσσανδρε ● Πειρασμός ● Ανάλυση των πολιτικών εξελίξεων ● Ιντιφάτα ● Αντιρροή στο Ισραήλ ● Μια Οικο-αναρχική αποψη Μουσουλμανικά σχολεία στην Κύπρο μετά το 1878 ● Διάλογος ● Τα σπιδόνι ● Ημερολόγιο Τσερκεζή ● Τα δύο φύλα μέσα από την ερωτική ποίηση της Κύπρου ● Τα σύννεφα - παραμύθια της Α. Τενέζη ● Από την αρχειοθήκη ● Αντι-ποίηση του Κύρρη ●

ISSN 0257-1935

αρχοντικό

εστιατοριο — ταβερνα

λαϊκή γειτονιά τηλ. 450080

καπηλειό

λαϊκό—ταβερνείο

Εστιατοριο ΜΑΤΘΑΙΟΣ

δίπλα απο τη Φανερωμένη
και τη Τζαμουδα
Ανοιγουμε στις 4 το πρωί και
κλεινουμε στις 5 το απογευμα.
Σερβιρουμε ολων των ειδων
σουπες και προγευματα απο
το πρωί και ολα τα ειδη
κυπριακων φαγητων
στη διαρκεια της
ημερας.

**ΜΑΦΗΛΑΤΑ
ΜΕΤΑΦΟΡΤΩΙΑΣ**

ΜΑΘΕΤΕ να τυπωνετε
τα δικα σας σχεδια-καρτες
φανε, ιες με απλα μεσα.
Εγγραφε: 1-10 Σεπτεμβρη
Τηλε: ΠΑΡΗΣ ΜΕΤΑΦΑΣ
τηλ: 347 957 6-8 μ.μ

Ταβερνα ΑΞΙΟΘΕΑ

Οδος Αξιοθεας 9
τηλ. 430 787
Περαστε τη βραδυ σας στο
κλασικο παραδοσιακο
δρομακι με τα γερανια.
Μαζι με το δροσερο
υπαρχει και η αντιστοιχη
κουζίνα ποιότητας.
Επισης σουβλακια-σεφταλια
τείκι αγουεί 12 σελ. η πιττα

Αγγειοπλαστικό ΑΓΓΕΙΟΠΟΛΕΙΟ

Γ.Κοντου στη Λαϊκή Γειτονία
τηλ. 456977
Ολα τα προϊόντα μας
κατασκευαζονται απο μας.
Μια αντιπροσωπευτική
συλλογη της κυπριακης
αγγειοπλαστικής
που ενσωματώνει πνευμα
ερευνας και ανανεωσης
με σεβασμο στη παραδοση.

Μαριγκο ΓΙΩΡΓΟΣ-ΛΑΚΗΣ

Οδος Πειραιως 10
τηλ. 476 420
Απεναντι απο το ππαρκι του
παλιου δημαρχειου
Μαριγκο για
οσους βαστουν
τζαι οσους
εβραστουν

VIRGIN OLIVE OIL
KATHGORIA SINIF CATEGORY KATHGORIA SINIF
EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

SEKEP

HALIS ZEYTİN YAĞI
KIBRIS ZEYTİN MAHSULLERİ SATIŞ ENCIUMENİ

ΠΑΡΘΕΝΟ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ
KATHGORIA SINIF CATEGORY KATHGORIA SINIF
EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA EXTRA

ΣΕΚΕΠ

ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΤΗΛ. 483266 - ΛΑΤΣΙΑ - ΛΕΥΚΩΣΙΑ

ΟΞΥΤΗΣ
ACID
ACIDITY
0-1.5%

ΕΜΦΙΑΛΩΣΗ
TMMH
PRICE

Bottled in Cyprus by the CYPRIUS OLIVE PRODUCTS MARKETING BOARD TEL. 483266 - LAXIA - NICOSIA. NET CONTENT 1/2 LITRE (480 gr. approx.) DIPHENYL SAFI AGIRLIK KAGIRPO PERECOMENO 1/2 LITPO (480 gr. perpon)

διαλεχτή

εργαστηρι - γκαλερυ
κεραμικης
διαλεκτη

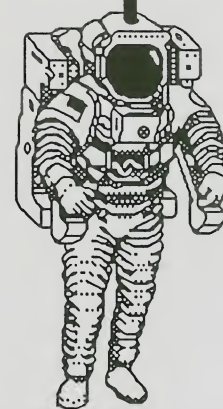
εργαστηρι - γκαλερυ κεραμικης
αρχιεπισκοπου φιλοθεου - 8, μεταξυ εναλλαξ και ορφεα τηλ. 4 3 7 4 1 8 λευκωσια

Σημείωμα 1

Κάθε Σάββατο στις 4 μμ
θα γίνεται συνάντηση των «Φί-
λων του Εντός» στο οίκημα
του περιοδικού Μίνωος 5-Παλιά
Λευκωσία (Παλιός Ολυμπιακός).
Στις συναντήσεις αυτές επιδιώ-
κεται αφ' ενός μεν μια αλληλο-
γνωριμία αφ' ετέρου δε η ανα-
ζήτηση διαφόρων τρόπων προ-
ώθησης και βελτίωσης του πε-
ριοδικού.

Σημείωμα 2

Με το περασμένο τεύχος
(αρ 36) συμπληρώθηκε ο 3ος
τόμος του «Εντός». Όσοι θέ-
λουν να τον προμηθευτούν δε-
μένο μπορούν να μας τον πα-
ραγγείλουν. Στοιχίζει £14.00
(£4.00, έξοδα βιβλιοδεσίας).
Όσοι θέλουν μπορούν να μας
παραδώσουν τα 12 τεύχη συν
£4.00, και να πάρουν το τόμο
δεμένο.

στο ποδι

ΗΠΑ και κυπριακό

Από το περιοδικό «New
York» αναδημοσιεύθηκαν πρό-
σφατα στον καθημερινό τύπο
αποσπάσματα συνεντεύξεων των
Μπούς και Δουκάκη που αφο-
ρούν την Ελλάδα, την Τουρκία
και την Κύπρο. Από τη συνέν-
τευξη του επικρατέστερου μελ-
λοντικού προέδρου των ΗΠΑ
σημειώνουμε μερικά σημεία ιδιαι-
τερα αποκαλυπτικά για τα τε-
κταινόμενα. Αντί σχολίου υπο-
γραμμίζουμε:

«Σ' ερώτηση αν θεωρεί ση-
μαντική την παρουσία των Αμε-
ρικανικών βάσεων στην Ελλάδα
ο κ. Μπούς είπε:

«ΒΕΒΑΙΩΣ, η παρουσία
των Αμερικανικών βάσεων στην
Ελλάδα είναι αναπόσπαστη,
ολοκληρωμένη παράμετρος της
αμυντικής δομής του ΝΑΤΟ.
Όπως είπα, είμαι ενθαρρυσμένος
από την πρόοδο που έχει γίνει,
στη λύση των υφιστάμενων από
πολλού διαφορών, μεταξύ Ελλά-
δας και Τουρκίας. Αυτό είναι
καλό για την Ελλάδα και Τουρ-
κία, καλό για τις σχέσεις των
ΗΠΑ με τις χώρες αυτές και
καλό για το ΝΑΤΟ.

ΕΡ: Θα είσθε αποφασισμέ-
νος να πάρετε ενεργό μέρος,
για να βοηθήσετε στη λύση των
διαφωνιών μεταξύ Ελλάδας και
Τουρκίας, τώρα που έγινε μια
αρχή στο Νταβός;

Απ: Ημουνά και βέβαια θα
παραμείνω έτοιμος για παροχή
ενεργού βοήθειας με κάθε τρό-
πο, που οι Κυβερνήσεις των
δύο χωρών, θα βρουν χρήσιμο.

ΕΡ: Σε ομιλία στη Βοστώ-
νη, δηλώσατε ότι θα επιζητήσε-
τε μια Συνταγματική Δημοκρατία
στην Κύπρο, βασισμένη στη
διακυβέρνηση της πλειοψηφίας
στη διαφύλαξη του νόμου, και
στην προστασία των δικαιωμά-
των της μειοψηφίας. Ήσαν οι
συννομιλίες που είχατε με τον
Πρόεδρο Βασιλείου, βασισμένες
σ' αυτές τις αρχές, και είσθε

τώρα πιο αισιόδοξος για μια
γρήγορη λύση του Κυπριακού
προβλήματος;

Απ: Οι συνομιλίες μου, με
τον Πρόεδρο Βασιλείου ήσαν
αποδοτικές. Εξακολουθώ να εί-
μαι αισιόδοξος από τον εποικο-
δομητικό διάλογο μεταξύ Ελλά-
δας και Τουρκίας.

ΕΡ: Συμφωνείτε με εκείνους
που υποστηρίζουν ότι μια λύση
του Κυπριακού, πρέπει να εξα-
σφαλίζει την αποχώρηση των
Τουρκικών στρατευμάτων;

Απ: Η τελική διευθέτηση
του Κυπριακού, εξαρτάται εμφα-
νώς από μια καλή συμφωνία με-
ταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και
είμαι ενθαρρυσμένος από την
πρόοδο που έχει επιτευχθεί, για
ειρηνική λύση.»

Η δεξίωση της UNFICYP στο Λήδρα Πάλας είχε βέβαια όλα τα χαρακτηριστικά των διαφόρων ειρηνευτικών πρωτοβουλιών που κατά καιρούς συμβαίνουν, εδώ και μερικές δεκαετίες, σ' αυτό το τόπο. Και βέβαια ο αριθμός και μόνο αυτών των δεκαετιών, δεν επιτρέπουν σε κανένα να πάρει ένα οποιοδήποτε βραβείο ειρήνης. Εξάλλου ένα Νόμπελ πήρε κι ο Κίσιγκερ.

Παρόλα αυτά, ένα και μόνο στοιχείο της δεξίωσης αυτής, ήταν αρκετό για να μας «πάρει τρεχτούς» στο Λήδρα Πάλας. Όχι σαν δημοσιογράφους αλλά σαν αγωνιστές της Ανεξαρτησίας και του Σοσιαλισμού! Το γεγονός ότι, για πρώτη φορά από το 1974, θα είχαμε την ευκαιρία να συναντηθούμε και να συνομιλήσουμε μαζί με τουρκοκύπριους με τούς οποίους ελπίζαμε ότι θα μπορούσαμε να έχουμε κοινούς στόχους, ήταν καθοριστικό. Μετά την δεξίωση (και μετά απ' όλες τις δημοσιεύσεις που ακολούθησαν στις εφημερίδες) μπορούμε να δηλώσουμε ότι καλώς πήγαμε κι ότι αν υπήρχε η δυνατότητα τέτοιων ανοιχτών συναντήσεων κάθε μέρα θα συμμετείχαμε σίγουρα.

Οι κυρίαρχες παραδοσιακές πολιτικές και στις δύο κοινότητες και σ' όλες τους τις εκφάνσεις είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Στήριζαν και στηρίζονταν στη καλλιέργεια της δικοινοτικής αντιπαράθεσης. Οι κατά καιρούς συναντήσεις (στο Λήδρα Πάλας συνήθως!) ήταν το αναγκαίο συμπλήρωμα ενός σενάριου συνεχούς εμβάθυνσης της διακοινοτικής αντίθεσης. Σ' ότι λοιπόν αφορά τις πολιτικές ηγεσίες η τελευταία δεξίωση σήμαινε ακόμα μια συνάντηση, κι ως προς αυτή τη πτυχή της βέβαια αισθανόμαστε ξένοι. Όμως στην αδυναμία εξεύρεσης λύσης μέσα από τις ούτε καλούμενες διακοινοτικές, δεν αντιπροτείνουμε εθνικόστροφες μπαρούφες, (αυτό κι αν είναι επανάληψη μιας παραδοσιακής, αποτυχημένης ευθυνόμενης και συχνά προδοτικής πολιτικής), ούτε και λέμε καλύτερα διχοτόμηση παρά ομοσπονδία (άλλος τρόπος αποδοχής των τετελεσμένων, αν όχι συνειδητής προώθησης της διπλής ένωσης).

Αλλά είμαστε πεπεισμένοι ότι η μόνη πολιτική κατεύθυνση που θα μπορούσε να αντιστρέψει την μέχρι τώρα πορεία είναι μια κοινή διακοινοτική πολιτική, η οποία θα επιδιώξει την υλοποίηση ενός κοινού οράματος για την Κύπρο. Και βέβαια αυτή τη πολιτική δεν είναι οι άρχουσες ομάδες που θα την προτείνουν. Αντίθετα αυτές είναι υπεύθυνες για την εμβάθυνση της κρίσης ενώ η εξουσία τους είναι συνυφασμένη εν πολλοίς με την ίδια την διατήρηση της κρίσης.

Η αντικατοχική, αντιδιαμελιστική πολιτική, η πάλη για την κατάκτηση μιας ουσιαστικής ανεξαρτησίας με την έννοια ότι οι Κύπριοι θα γίνουν κύριοι του εαυτού τους και της μοίρας τους, μπορεί να βρει σαν πολιτικό φορέα στήριξης το κοινό μέτωπο αγώνα στην ΒΑΣΗ του λαού των δύο κοινοτήτων.

Κ.Α.

τεύχος 37ο,
νοέμβριος 1988
τιμή τεύχους £1.00

«Εντός των τειχών»
το μηνιαίο περιοδικό της παλιάς λευκωσίας
διεύθυνση: μίνως 6β, παλιά λευκωσία, τηλ 431278

- διευθύνεται από συντακτική επιτροπή
- υπεύθυνος για το νόμο: κωστής αχνιώτης
- για τα υπογραμμένα κείμενα ευθύνονται οι συγγραφείς τους
- τεχνική επιμέλεια: Printed Matters/desktop publishing services

περιεχόμενα

- στο πόδι 1
- εκδοτικό 2
- καλημέρα κάσσανδρε
κωστής αχνιώτης 6
- χωρίς χαμόγελα
μάριος τεμπριώτης 7
- συνέντευξη
με τον κώστα λαπηθιώτη
(βετεράνο του ισπανικού εμφυλίου) 10
- οι καρποί της Ιντιφάτα ωριμάζουν
μετάφραση από την Guardian του γλαύκου χριστοφίδη 13
- ισραήλ: μια χώρα που έχασε την συνείδησή της
από το ημερολόγιο κάποιου αντιρρησία.
μετάφραση από την Guardian του γλαύκου χριστοφίδη 14
- για τη διαμόρφωση της εξουσιαστικής κοινωνίας
μια οικο-αναρχική άποψη
χρήστος πελεκάνος 17
- τα «μουσουλμανικά» σχολεία στην κύπρο μετά το 1878
ως παράγων εθνογενέσεως της τουρκοκυπριακής κοινότητας
κ.π. κύρρη 18
- ένας αλλοίθωρος διεθνισμός (διάλογος-συνέχεια)
χρήστος ηλιάδης 22
- ατνάν αλ σαρίφ
ένας ζωγράφος της παλαιστινιακής διασποράς 25
- το αηδόνι
έλενα τουμαζή 26
- το ημερολόγιο του βίου μου - σάββα τσερκεζή 28
- μελέτη
η σχέση των δύο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της κύπρου
ελευθέριος παπαλεοντίου 30
- τ' ανέμελα σύννεφα - ιστορίες για παιδιά από 8 έως 88 χρονών
άννα τενέζη 35
- αρχειοθήκη : ορκιζόμεθα 38
- αντι-ποίηση του κ. π. κύρρη 40

φωτογρ. εξωφύλλου: Χρήστου Αβραμίδη

Μια γεύση από ΗΠΑ

Στις 4 Μαρτίου, 1988, η αμερικάνικη αστυνομία συνέλαβε τον Mark Curtis, μέλος του Σοσιαλιστικού Εργατικού κόμματος. Ο Curtis, εργάτης στο Swift/Monfort Packing House που βρίσκεται στη πολιτεία Iowa κατηγορείται: πρώτον ότι προσπάθησε να βιάσει μια δεκαπεντάχρονη και δεύτερον, για διάρρηξη.

Τα γεγονότα που προηγήθηκαν πριν από την σύλληψη έχουν ως εξής:

Η αστυνομία των μεταναστευτικών αρχών, έκανε επιδρομή στο εργοστάσιο που δούλευε ο Curtis και σύλλαβε ένα Σαλβατοριανό και 16 Μεξικάνους εργάτες με την κατηγορία ότι δούλευαν με ψεύτικα ντοκουμέντα εργασίας, πράγμα που αποτελεί κακούργημα σύμφωνα με τον νόμο. Ο Curtis, ο οποίος είναι συνδικαλιστής ενέργησε αμέσως και μαζί με άλλους εργάτες είχαν συνάντηση για να οργανώσουν διαμαρτυρίες εναντίον των συλλήψεων.

Σύμφωνα με τον Curtis, τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν μετά την συνάντηση έχουν ως εξής:

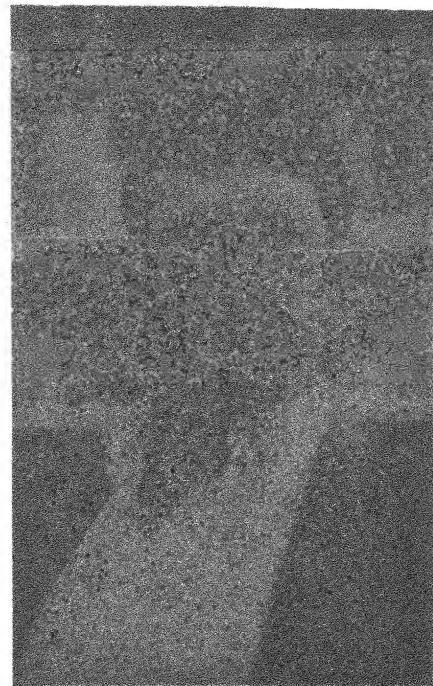
Φεύγοντας από την συνάντηση, οδηγούσε το αυτοκίνητο του προς το Supermarket και καθ' οδόν τον σταμάτησε μια αναστατωμένη γυναίκα. Του ζήτησε να την πάρει σπίτι της γιατί κάποιος την κυνηγούσε. Όταν έφτασαν σπίτι της, του είπε να την περιμένει απέξω για να κοιτάξει κάτι αυτή μέσα στο σπίτι.

Σε λίγα λεπτά έφτασε η αστυνομία η οποία τον κατηγορήσε για απόπειρα βιασμού και διάρρηξη.

Στο τμήμα όπου τον πήραν τον κτύπησαν σε σημείο που να θρυμματιστούν τα σαγόνια του. Φωτογραφίες, παρμένες μετά την σύλληψη, δείχνουν το πρόσωπο του παραμορφωμένο από τα κτυπήματα.

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Curtis κατά την διάρκεια της σύλληψης του, δύο αστυνομικοί τον ειρωνεύτηκαν ότι είναι «φίλος των Μεξικάνων» και επίσης ότι αγαπά τους «χρωματιστούς ανθρώπους» (τους μη λευκούς

στο ποδι

δηλαδή).

Αν το δικαστήριο τον ανακηρύξει ένοχο για απόπειρα βιασμού, θα εκτελέσει ποινή, όχι λιγότερη των 10 χρόνων. Αν επίσης τον ανακηρύξει ένοχο για διάρρηξη, η ποινή είναι όχι λιγότερη των 25 χρόνων. Η επιτροπή για την υποστήριξη του Curtis η οποία αποτελείται από πολλούς συναδέλφους του και άλλους πολιτικούς ακτιβιστές έχει μαζέψει περισσότερο από 45.000 δολάρια για καμπάνια της οποίας σκοπός είναι να αθωωθεί ο Curtis. Εισφορές καθώς και μηνύματα συμπράξεως μπορούν να σταλούν στην εξής διεύθυνση:

Mark Curtis Defense Committee
P.O.Box 1048
Des Moines, Iowa 50311
USA

Πάει και ο Σταχάνωφ

Ακόμα ένα ακρογωνιαίο σύμβολο του σταλινισμού, ο Αλεξέι Σταχάνωφ, έπεσε «θύμα» της περεστρόικας. Σύμφωνα με πρόσφατες αποκαλύψεις της «Κομσομόλσκαγια Πράβδα» (όργανο της Κομμουνιστικής Νεολαίας της ΕΣΣΔ) τα ρεκόρ εργασίας αυτού του υπερ-εργάτη ήταν εξ ολοκλήρου κατασκευασμένα. Ετσι το ρεκόρ των 105 τόννων κάρβουνου σε 6 ώρες (15 φορές περισσότερο από τη «νόρμα») επιτεύχθηκε από τρεις ανθρώπους, τον Σταχάνωφ και δύο άλλους, τον Βορισένκο και Σιγκόλεφ.

Επάνω σ' αυτά τα κατασκευασμένα αποτελέσματα χτίστηκε ο λεγόμενος «Σταχανοβισμός» και το αντίστοιχο κίνημα των «Σταχανοβιστών» που για δεκαετίες στήριξε τον μύθο της «σοσιαλιστικής» υπερπαραγωγικότητας, μύθο άλλωστε που διάδωσαν ανά το παγκόσμιο οι εφημερίδες των Κομμουνιστικών Κομμάτων.

Μάζες εργατών της Σοβιετικής Ένωσης υποχρεώθηκαν σε «τρελλούς» ρυθμούς εργασίας με αποτέλεσμα ανθρώπινες και υλικές ζημιές ενώ αποκορύφωμα της τρέλλας υπήρξαν πάντα οι σταλινικές εκκαθαρίσεις των «σαμποτέρ παραγωγής».

Ο καταποντισμός εκ θεμελίων του «Σταχανοβισμού» (στο τομέα της εργασίας), του «Λυσενκισμού» (στο τομέα των επιστημών), του σοσιαλιστικού ρεαλισμού (στις τέχνες), το αλάθητο του κόμματος (στη πολιτική), συνθέτουν τα ερείπια μέσα από τα οποία καλούνται να οικοδομήσουν ολόκληρες μάζες της αριστεράς που για μισό τώρα αιώνα χειραγωγήθηκαν από τις πιο πάνω θεωρήσεις. κ.α.

πειρασμός

Το ότι βέβαια η εκκλησία της Κύπρου εξεστράτευσε εναντίον του «τελευταίου πειρασμού» είναι απόλυτα φυσιολογικό. Η συρρίκνωση του πολιτικού της εκτοπίσματος και η συνεπαγόμενη απώλεια εξουσίας, η διευρυνόμενη δυσάρεσκεια μπροστά στον οικονομικό της γιγαντισμό (επενδύσεις παντός είδους), τα ερωτήματα ως προς την ηθική της (η συμπεριφορά της προς τους αμειωμένους, η φοροαπαλλαγή της, η κυριότητα της ΕΜΕ), η προβληματική αισθητική της (ανδριάντας, πελώριες τσιμεντοεκκλησίες), η απουσία σεβασμού προς το περιβάλλον (τα ανώτερα, κατεδαφίσεις διατηρητέων, σχέδια για ανέγερση ξενοδοχείου στη Λάρα, παραχώρηση, εκμίσθωση κλπ. παραλιακών ζωνών για τουριστική εκμετάλλευση), η άμεση κοινωνική καταπίεση (θρησκευτικός γάμος), είναι όλα στοιχεία που συνθέτουν μια πανάσχημη εικόνα που διαβρώνεται ταχέως. Εξ ου και η τάση της προς διάφορες εθνο-θρησκευτικές μπαρούφες για την σωτηρία του ποιμνίου της από τους Τούρκους και τους δαίμονες. Το φιλμ του Σκορτζέζε αποτέλεσε μια καλή ευκαιρία για μια εκστρατεία δωρεάν του ανωτέρω είδους, η οποία άλλωστε αντήχησε το θόρυβο μιας αντίστοιχης διεθνούς αντίδρασης. Ίσως όμως η Κύπρος νάναι η μόνη χώρα όπου η εκκλησία επέβαλλε τη θέληση της και μάλιστα σχεδόν χωρίς μάχη. Απ' αυτό και μόνο το γεγονός ο Θεός θάπρεπε να μας λυπηθεί!

Η εταιρεία εισαγωγής και οι αιθουσάρχες θα έτριψαν τα χέρια τους κατ' αρχήν διότι επιτέλους μυρίστηκαν λεφτά. Υπήρξαν άλλωστε, πριν ακόμα εκδηλωθεί ο θυμός του προκαθήμενου της εκκλησίας, διάφορες ενέργειες για να αντιμετωπισθεί η επιτροπή λογοκρισίας που όπως αναμενόταν θα χρησιμοποίησε το ψαλίδι της. (Αυτή ακόμα ν' αναβαθμιστεί, υπάρχει όμως και αναπνέει ελεύθερα τον άνεμο της αλλαγής). Εν πάση περιπτώσει όμως δεν χρειάστηκε

στο ποδι

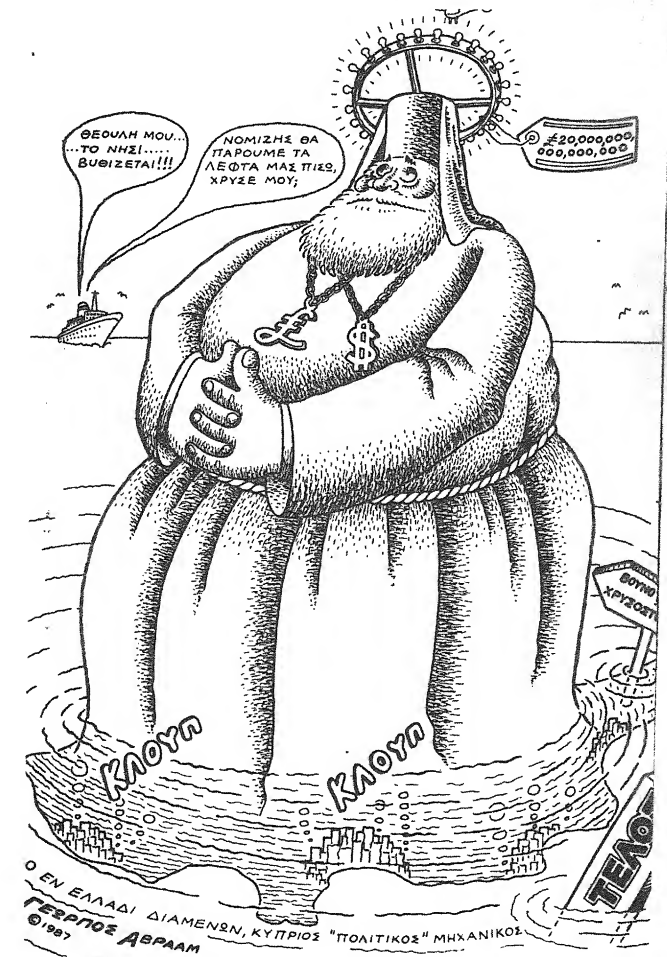
να φτάσουμε ως εκεί, και το τρίψιμο των χεριών ακολούθησε απ' το νίψιμο.

Καταντήσαμε λοιπόν να αποφασίζουν οι εισαγωγείς για μας, και να τους επιτρέπουμε να κηρύττουν εμπάρκο εναντίον μας.

Η επιτέλους όχι μόνον λαϊκή αλλ' επιτέλους και μοντέρνα μας κυβέρνηση σίγουρα θα θιγόταν και σίγουρα δεν θα δέχόταν να υποσκελισθεί. Ο Υπουργός Παιδείας είπε ότι θα έβλεπε ευχαρίστως το φιλμ αν μπορούσε αλλά δεν έχει καιρό

ούτε για βίντεο. Ουδέν για την απαγόρευση που μας επέβαλαν εκκλησία και εισαγωγείς. Ουδέν, ούτε σαν υπουργός, ούτε σαν πνευματικός άνθρωπος (κατά την κρατούσαν ιδεολογία), ούτε καν σαν πολίτης. Επαιξε δηλαδή την πάπια ή άλλως ένιψε κι αυτός τα χέρια του. Τα ίδια έπραξε και η Εθνική Επιτροπή Κινηματογράφου, η οποία συμπεριλαμβάνει στις τάξεις της ανώτατους γνώστες της 7ης τέχνης όχι μόνο της χώρας αλλά και διεθνώς όπως τους κ.κ. Ψυλλίδη και Σοφοκλέους.

Κι όλα αυτά για μια όπως μαθαίνουμε κακή ταινία...η οποία δύσκολα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συγκεκριμενοποίησης ενός αγώνα για την κατάργηση της όποιας λογοκρισίας, από τον όποιο θεσμό. ● κ.α.

καλημέρα κάσσανδρε

Ο λόγος για την επιφυλλίδα της «Αλήθειας της Δευτέρας» της 3ης Οκτωβρίου. Τίτλος της «Επανεένωση, όχι διπλή ένωση» και υπογράφεται από τον Κάσσανδρο. Σημειώνουμε αυτό το κείμενο όχι μόνο διότι είναι ένα από τα πρώτα μεταπολεμικά κείμενα του αστικού τύπου που αναγνωρίζει και κατονομάζει την διπλή ένωση σαν μια πιθανή και επιδιωκόμενη από κάποιους εξέλιξη αλλά επιπλέον την συναρτά με το πραξικόπημα και την εισβολή:

«Όσοι έχουν εθισθεί στην πολιτική ανωμαλία του παρελθόντος έχουν από την δική μας πλευρά απομονωθεί. Είναι μια θλιβερή μειοψηφία που κραυγάζει συνθήματα, χωρίς να πείθει κανένα. Οι πολλοί βλέπουν ότι τα συνθήματα τους είναι παγίδες διότι δεν έχουν καμιά σχέση με τις δυνατότητες και προτεραιότητες που προβάλλουν ως ύψιστες ιστορικές αναγκαιότητες. Ο κυπριακός ελληνισμός θεωρεί το διαμελισμό και τη διπλή ένωση εφιάλτες. Και προσδοκά έντιμα και ειλικρινά την επανεένωση της Κύπρου. Η διπλή ένωση είναι η τελευταία πράξη ενός σεναρίου μιας προδοσίας που άρχισε από πολύ παλιά και κορυφώθηκε το 1974. Η επανεένωση της Κύπρου θα είναι δικαίωση ενός λαού, που θυματοποιήθηκε στο βωμό άνομων συμφερόντων.»

Αυτή η συνάρτηση της διπλής ένωσης σαν ετεροχρονισμένης μεν αλλά άμεσης συνέπειας και επιδίωξη του πραξικοπήματος και της εισβολής έγινε πολύ πρόσφατα και από την «Χαραυγή» και πιο έντονα από την «Νεολαία» (εφημερίδα της ΕΔΟΝ). Η αποδοχή της όπως τονίσαμε επανηλειμμένα και μεις στο παρελθόν δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά αποδοχή της ήττας μας σαν λαού, από μια δράκα πληρωμένους της CIA.

Το πιο παράξενο είναι η παρασιώπηση του θέματος από το 76-77 μέχρι πριν από λίγους μήνες απ' όλες τις πλευρές, γεγονός που αποτελεί τουλάχιστον ασυνέπεια. Διότι όλες οι πλευρές πλὴν της ακροδεξιᾶς από το 70 μέχρι το 74 ταύτιζαν την επιτυχία του πραξικοπήματος με την διπλή ένωση. Λογικό θάταν αμέσως μετά την επιτυχία του πραξικοπήματος να παρακολουθούν πλέον τη πορεία προς τη διπλή ένωση, αν μη τι άλλο για λόγους στοιχειώδους συνέπειας. Όμως πως θάταν δυνατό για την «Αλήθεια» π.χ. να παρακολουθεί τα βήματα της διπλο-ενωτικής πορείας από την μία και από την άλλη να προπαγανδίζει τον ερχομό στη Κύπρο ελληνικής μεταρχίας;

Όμως ο Κάσσανδρος λέγει και άλλα, όπως πχ:

«Οι αρνητές του διαλόγου πιστεύουν, ότι είναι προτιμότερη η διατήρηση του σημερινού κατοχικού διαμελισμού.»

«Η επίκληση της τουρκικής αδι-αλλαξίας για μονιμοποίηση ή και δικαιολόγηση της στασιμότητας, όπως είχε αποκάλυπτα εισηγηθεί ο κ. Δούντας και όπως συγκεκριμένα επιδιώκει το απορριπτικό μέτωπο οδηγεί με μαθητική ακρίβεια στην διαιώνιση της διαίρεσης που αφήνει ως μόνη πιθανή διέξοδο τη διπλή ένωση.»

Και βέβαια δεν έχουμε καμιά διαφωνία ως προς τις διπλο-ενωτικές επιδιώξεις του κ. Δούντα, όπως και του ελληνικού κράτους αν «του περάσει», επιδιώξεις που κάλλιστα μπορούν όμως να περνούν και από το Νταβός (βλ. «Εντός» Αρ. 31 σελ. 4-5).

Όμως διαφωνούμε πλήρως όταν ταυτίζονται οι «αρνητές του διαλόγου» με τους διπλο-ενωτικούς. Κι όχι δεν διακρίνουμε ανάμεσα στο ούτω καλούμενο «απορριπτικό» στρατόπεδο και ιδιαίτερα ανάμεσα στις ηγεσίες του και τα εκφραστικά του έντυπα την προώθηση της διπλής ένωσης.*

Ταυτόχρονα είναι εύκολο να διαπιστώσει κανένας ότι η προώθηση της διπλής ένωσης δεν γίνεται μόνο και μόνο μέσω της απόρριψης του διαλόγου αλλά με την ταυτόχρονη προώθηση του εθνικισμού και την καλλιέργεια της ταύτισης των Ελληνοκυπρίων με την Ελλάδα και των Τουρκοκυπρίων με την Τουρκία.

Η παρούσα κατάσταση οδηγεί από μόνη της προς τη διπλή ένωση (γι' αυτό άλλωστε και προκλήθηκε) αλλά μόνο αν συνοδευτεί από τη δημιουργία ενός κλίματος που να να επιτρέπει μέσα στο κόσμο (*)2. Αντίθετα είναι δυνατόν ο κυπριακός λαός να αντισταθεί και στη παρούσα μορφή διχοτόμησης και στη μονιμοποίηση της μέσω της διπλής ένωσης.

Αλλά δεν μπορεί κανένας να υποστηρίξει ρεαλιστικά ότι η διαδικασία του διακοινοτικού διαλόγου θα οδηγήσει οπωσδήποτε σε λύση του Κυπριακού και βέβαια οι υποψίες ότι αν βρεθεί μια λύση στο παρόν στάδιο σημαίνει απλά μια αναπροσαρμογή των ενδονατοϊκών σχέσεων σ' ότι αφορά την Κύπρο είναι καθαρά νόμιμες (αναπροσαρμογή που μπορεί να μην έχει μεγάλη απόσταση άλλωστε, από τη διπλή ένωση και να

είναι απλά ένα ακόμα προστάδιο)

Επομένως είναι και λογική και αναγκαία και η επιφύλαξη και η αντίθεση στη παρούσα μορφή διαλόγου, χωρίς αυτό να σημαίνει απόρριψη της διακοινοτικής συνύπαρξης ή του στόχου της ανεξαρτησίας και χωρίς πολύ περισσότερο να σημαίνει πρωτοδότηση της διπλής ένωσης.

(*)2: (Είναι ξεκάθαρο ότι σε όλα τα μέτρα που οδηγούν στη διπλή ένωση - είτε είναι μεραρχία, είτε ευθυγράμμιση της ελληνοκυπριακής πολιτικής στην ελληνική - πλασάρονται σαν μέτρα ενάντια στην τουρκική κατοχή ενώ αποκρύβεται επιμελώς η ουσιαστική δυναμική τους.

ΥΓ. Με τον ίδιο περίπου τρόπο επιχειρηματολογεί σε σειρά άρθρων του ο Αλ. Κωνσταντίνιδης (Αλήθεια 19-20 Οκτ) επιτιθέμενος στο κ. Δούντα, θέλοντας να δείξει πως ο κ. Δούντας και άλλοι Αθηναίοι πολιτικοί κύκλοι προωθούν στην ουσία τη διπλή ένωση. Εκείνο που δεν θέλει να δει ο Αλ. Κωνσταντίνιδης είναι ότι η βασική πολιτική του ελληνικού κράτους ως προς τη Κύπρο υπήρξε εκ γενετής εν δυνάμει διπλο-ενωτική (Ζυρίχη, σχέδια Ατσεσον, πραξικόπημα) σχεδόν ΑΣΧΕΤΑ από το ποιά κυβέρνηση βρισκόταν στην εξουσία. Οι δυνατότητες της όποιας ελληνικής κυβέρνησης να προωθεί την πορεία προς την διπλή ένωση (σε συνάρτηση βέβαια με αντίστοιχες ενέργειες της τουρκικής πλευράς) μεγάλωναν όταν ο συσχετισμός δυνάμεων ανάμεσα στην κυπριακή κυβέρνηση (ή ηγεσία) και στην ελληνική κυβέρνηση αλλοιωνόταν προς όφελος της δεύτερης είτε με την εθελοντική αποδοχή ή πρόσκληση των Ελληνοκυπρίων (ενωτικό δημοψήφισμα - ΕΟΚΑ) είτε με τη βία (πραξικόπημα). Αν έτσι έχουν τα πράγματα τότε η πορεία για την διπλή ένωση - δεν περνά μόνο μέσα από τη διατήρηση της ντε φάκτο κατάστασης στη Κύπρο, ως εισηγείται ο κ. Δούντας, αλλά είναι δυνατόν να περνά μέσα κι από το Νταβός και μέσα από τις ίδιες τις διακοινοτικές συνομιλίες, στις οποίες ως γνωστόν βαρύτατο ρόλο διαδραματίζει η ελληνική κυβέρνηση. Δηλαδή η τυχόν λύση του «κυπριακού» μέσα από τις συνομιλίες μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμα προστάδιο για τη διπλή ένωση όπως άλλωστε και ανάλογο προστάδιο ήταν η λύση της Ζυρίχης. ● κ.α.

χωρίς χαμογελα

Στο κείμενο του προηγούμενου τεύχους (πίσω από τα χαμόγελα, τεύχος 36ο), είχαμε αναλύσει σε συντομία ότι δεν υπάρχει πιθανότητα σύντομης διευθέτησης του «κυπριακού» μέσα από την παρούσα μορφή του διακοινοτικού διαλόγου, ότι η σχετιζόμενη με την διεθνή «επιδημία ειρήνης» αισιοδοξία είναι αυθαίρετη, ή μάλλον, ηθελημένο προπέτασμα καπνού για να αποκρυφθεί ο εγκλωβισμός του «κυπριακού» μέσα στα ασφυχτικά νατοϊκά πλαίσια.

Εάν υπάρξει εμμονή σ' αυτή την πολιτική, όπως εξ' άλλου δηλώνεται, είναι μέσα από την λογική που επιβάλλουν αυτά τα πλαίσια που θα πρέπει ν' αναζητήσουμε το πιθανόν μέλλον του διακοινοτικού διαλόγου. Λαμβανομένων υπόψη των μεγάλων προβλημάτων που υπάρχουν ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία και ανάμεσα στις κυπριακές εξουσίες αφ' ενός, και αφ' ετέρου λαμβανομένων υπόψη των πιέσεων που θα πρέπει να εξασκεί το ΝΑΤΟ στη νοτιο-ανατολική του πτέρυγα, είναι δυνατόν να υποθέσουμε ότι ο διακοινοτικός διάλογος δεν θα διακοπεί αλλά θα συνεχίζεται με τροχάδιν επί τόπου. Βέβαια, μέσα απ' αυτόν τον επί τόπου βηματισμό ο «ευφάνταστος» κ. Βασιλείου φιλοδοξεί να στηρίξει την διεθνή διπλωματική του επίθεση, μεγαλόπνοος στόχος της οποίας είναι να αποδείξει την τουρκική αδιαλλαξία. Ολ' αυτά προετοιμάζουν το έδαφος για μια ενεργητικότερη και αμεσότερη παρέμβαση των ΗΠΑ, του μόνου δηλαδή ισχυρού παράγοντα που είναι σε θέση να επιβάλει την τάξη ανάμεσα σ' άτακτα παιδιά του ΝΑΤΟ, μέσα από μια διαδικασία τύπου Camp David, εντός ή εκτός των Ηνωμένων Εθνών. Αυτή η διαδικασία, ως γνωστό, προϋποθέτει τη λύση διαφόρων προβλημάτων μέσα από διαδοχικά

μικρά βήματα, από τα οποία τα πρώτα εμφανίζονται συνήθως σαν χειρονομίες καλής θέλησης.

Η ανωτέρω πορεία, η οποία προωθείται βέβαια από το πιοσοβαρό τμήμα της άρχουσας τάξης, βρίσκει ανταπόκριση μέσα σ' ένα πλατύ ανεξαρτησιακό κοινό που τη θεωρεί σαν την μόνη απάντηση στην τουρκική βουλιμία από την μία και στην διαγραφόμενη διπλοενατοική πορεία από την άλλη. Βέβαια η πρόταση για λύση της «διεθνούς πτυχής» του κυπριακού μέσα σε μια «διεθνή διάσκεψη» κατευνάζει κάποιες αντιμπεριαλιστικές φοβίες του πάλαι ποτέ μακαριακού στρατοπέδου. Πλην όμως η πρόταση αυτή είναι ανέφικτη ιδίως μέσα από την ακολουθούμενη πολιτική.

Εδώ βρίσκουμε την ευκαιρία να σημειώσουμε ότι ναι μεν η παρούσα πορεία του Νταβός και των αποκαλούμενων διακοινοτικών συνομιλιών εγκλωβίζει το «κυπριακό πρόβλημα» μέσα στα νατοϊκά πλαίσια, αλλά και το λεγόμενο απορριπτικό μέτωπο κινείται ουσιαστικά μέσα στην ίδια πολιτική. Δηλαδή, απλοποιεί το ζήτημα αφαιρώντας πολλούς αποφασιστικούς παράγοντες που το συντελούν, έτσι που να προβάλλεται το απλοϊκό σχήμα από τη μία - ο «αμυνόμενος» ελληνισμός - και από την άλλη ο επιτεθέμενος τουρκισμός, σχήμα που συνειδητά κινητοποιεί τα καθυστερημένα πολιτικά στρώματα μέσα από ένα φασίζων και ρατσιστικό λόγο. Μέσα από το απλοϊκό σχήμα κατά συνέπεια, απορρέουν τρία συμπεράσματα:

Είτε ο ελληνισμός θα επικρατήσει σ' ολόκληρη την Κύπρο (και οι τουρκοκύπριοι θα μεταναστεύσουν, όπως αναφωνεί ο σχιζοφρενής τύπος),

είτε ο τουρκισμός θα επικρατήσει σ' ολόκληρη τη Κύπρο (είναι ουσιαστικά η ίδια λογική κατ' αντίθετη φορά), και οι ελληνοκύπριοι θα μεταναστεύσουν στη Νέα Κύπρο της μητρός Αττικής,

είτε, τέλος, οι δύο εθνότητες πρέπει να παραμείνουν χωριστές για να είναι δυνατόν να διεκδικηθούν οι δύο προηγούμενες πιθανότητες από την κάθε εθνότητα αντίστοιχα.

Και τα δύο κύρια πολιτικά ρεύματα του ελληνοκυπριακού χώρου παραβλέπουν ότι π.χ. το πραξικόπημα δεν ήταν απλά μια ελληνική επιθετική κίνηση αλλά ήταν επίσης μια κίνηση αποδεκτή και μάλλον επιθυμητή από τις ΗΠΑ, ενάντια σ' ένα ισχυρό μακαριακό μέτωπο. Τα συμφέροντα των ΗΠΑ δεν υπαγορεύουν χωριστές ή σμιχτές κοινότητες απριόρι αλλά αναζητούν εκείνο το σχήμα που θα διατηρεί την

Κύπρο κάτω από πλήρη και συνεχή έλεγχο, γεγονός που επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό με την πτώση του Μακάριου. Αυτό το γεγονός, (η μετατροπή, δηλαδή, ουσιαστικά της Κύπρου σε αβύθιστο αεροπλανοφόρο του ιμπεριαλισμού), αποκρύβεται και από τα δύο ρεύματα, έτσι που πλέον να μην αναζητείται η ανατροπή του. Αντίθετα καλλιεργείται η αποδοχή του και από κάποιους προτείνεται και σαν ο μοναδικός, χρήσιμος παράγοντας, (βλέπε θεωρία των πιέσεων).

Ένα δεύτερο σημείο σύμπτωσης των δύο ρευμάτων είναι η παρασιώπηση των ευθυνών τους ως προς τον εγκλωβισμό των Τουρκοκυπρίων στα γκέτο και των εγκλημάτων εναντίον τους μέχρι το '74. Από τους απορριπτικούς καλλιεργείται μια πλήρη αμνησία ως προς αυτά και επαναλαμβάνεται η ίδια παραδοσιακή λογική που οδήγησε σ' αυτά, ενώ από τους ενδοτικούς επιχειρείται ένας ιδεολογικός ακροβατισμός, ο οποίος ομολογεί μεν ότι κάτι κακό έγινε στο παρελθόν, αλλά «πρέπει και επιβάλλεται να ξεχαστεί» κι ασφαλώς όχι ν' ανατραπεί. Η επιχείρηση αυτή στοχεύει να διατηρήσει αλώβητη και αποκαθαμένη την παραδοσιακή ιδεολογία στην εξουσία χωρίς τριγμούς. Μια πιά φινετσάτη «αντιιμπεριαλιστική» αντιμετώπιση, είναι ο εξωραϊσμός του παρελθόντος, όπου οι δύο κοινότητες συνυπήρχαν αρμονικά, μέχρι που «ένας άλλος», ο ιμπεριαλισμός, έβαλε τον δάχτυλό του.

Για τους ανωτέρω λόγους, τα δύο αυτά πολιτικά ρεύματα είναι υποχρεωμένα να γυρνούν σε μικρή απόσταση γύρω από τον ίδιο άξονα. Είναι χαρακτηριστικό, ότι όλα τα δημοσιογραφικά όργανα μοιράστηκαν ανάμεσα στις δύο γραμμές, όπως και οι «σημαντικοί» πολιτικοί άνδρες (και μερικές γυναίκες) του τόπου. Χαρακτηριστικό και των δύο επιλογών είναι η κοινή ταξική τους κατεύθυνση και ηγεσία καθώς και η κοινή τους βούληση να περιθωριοποιήσουν το διχοτομημένο, αλλοτριωμένο και παροπλισμένο εργατικό κίνημα. Ακόμα δεν είναι τυχαίο που αυτές οι επιλογές κυριαρχούν κατ' αποκλειστικότητα και στις δύο κοινότητες.

υπάρχουν εναλλαχτικές προοπτικές;

Η άλωση κάθε αντιστασιακής δυνατότητας ήταν φυσικά ο στόχος του πραξικοπήματος και της εισβολής. Η επιτυχία τους θα έπρεπε λογικά να σημαίνει την κυριαρχία ενός κλίματος ηττοπάθειας αμέσως μετά το '74. Όμως, και είναι ελπιδοφόρο γεγονός, τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν και τα πιο αγωνιστικά στην ιστορία της Κύπρου, με την έννοια ότι παρουσιάστηκε μια γενική αγωνιστική διάθεση, που σε αντίθεση με την αντίστοιχη αγωνιστική διάθεση που προκάλεσαν προηγούμενα η ΕΟΚΑ και η ΤΜΤ, απέκτησε ταξική και συνυπαρξιακή διάσταση. Έφτα-

σε δηλαδή πιο κοντά σε μια δυναμική αυτοχειραφέτησης. Είναι εμφανές ότι αυτό το κλίμα κυριάρχησε σε μια περίοδο όπου εξαντικείμενου ο τουρκικός στρατός ήταν συγκριτικά πολύ πιο δυνατός απ' ότι σήμερα και τα εγκλήματα και οι βιαιότητες του ήταν ακόμα πολύ νωπές. Μέσα σ' αυτό ακριβώς το κλίμα, η φοβία δεν ήταν ανασταλτικός παράγοντας, εκτός για την εθνικιστική δεξιά που έχασε την μιλιά της, όχι λόγω των Τούρκων, αλλά λόγω της ανόδου του κινήματος μέσα στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Μπορούμε αβίαστα λοιπόν να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι τα χρόνια της αθλιότητας που ακολούθησαν, χρησιμοποιήθηκαν από τις πολιτικές ηγεσίες της δεξιάς και της αριστεράς, για να κατευνάσουν και αλλοτριώσουν τη δυναμική του κινήματος. Μέσα σ' αυτά από αυτά τα χρόνια εισήχθη δεξιώθεν η θεωρία του ακατάσχετου τουρκικού επεχτατισμού για να στηριχθούν οι δυο αντιτιθέμενες τάχα άρχουσες πολιτικές: η ούτω καλούμενη ενδοτική και η ούτω καλούμενη απορριπτική. Ας μην υποκύνουμε στον πειρασμό να παραθέσουμε τον κατάλογο των σάπιων πολιτικάντηδων που προσεταιρίστηκαν την μια ή την άλλη.

Η τουρκοκυπριακή αντιεθνικιστική παράταξη που είχε υποχρεωθεί στη σιωπή κυρίως μετά το 63, φημώθηκε ή αυτοφημώθηκε τελείως το 74 λόγω της καταξίωσης του ντεκτασικού εθνικισμού και βεβαίως του τουρκικού στρατού. Σε ανάλογη κατάσταση είχε βρεθεί το ανελίσσόμενο ελληνοκυπριακό ανεξαρτησιακό κίνημα της δεκαετίας του 60, που χρειάστηκε να περιμένει την φοβερή ήττα της δικής του άρχουσας τάξης το 74, για να δηλώσει απερίφραστα την επιθυμία της Ανεξαρτησίας. Αντίθετα οι Τουρκοκύπριοι έπρεπε ν' αφήσουν τον νικηφόρο εθνικισμό να ξεφουσκώσει, το ντεκτασικό καθεστώς να φθαρεί, και χρειάστηκε να φτάσουν πολύ κοντά στην απορρόφηση τους από το εθνικό κέντρο για να αρχίσουν να δηλώνουν in extremis τη βούληση τους για Ανεξαρτησία (Βέβαια μέσα απ' όλα αυτά υποβαθμίστηκε και ο φόβος και η ανασφάλεια που προκαλούσε ο ελληνοκυπριακός εθνικισμός).

Έτσι ενώ στα χρόνια γύρω στο 70 για παράδειγμα, δεν υπήρχαν Ελληνοκύπριοι ή Τουρκοκύπριοι που θάβελαν να συνομιλήσουν σε σημείο που να το επιδιώκουν συνειδητά (σε επίπεδο εκτός ηγεσίας), μετά το 74 υπήρχαν σχεδόν μόνο Ελληνοκύπριοι που δήλωναν αυτή την επιθυμία και στη δεκαετία του 80 υπάρχουν σε σημαντι-

κό βαθμό Κύπριοι και από τις δύο κοινότητες που αντιλαμβάνονται ένα κοινό μέλλον σε μια κοινή πατρίδα. Βέβαια υπάρχουν αρκετές διαφορές λόγω δύο ουσιαστικά διαφορετικών δρομολογίων που οδήγησαν εδώ, όμως το γεγονός αυτό είναι ένα ιστορικό γεγονός που για πρώτη φορά εμφανίζεται μαζικά σε επίπεδο πολιτικής διεκδίκησης. Παρά τις διαφορές, η αντίστοιχη πολιτική συνείδηση αποτελεί μια γέφυρα σε πλήρη αντίθεση με το χάος που χωρίζει τις εθνικιστικές παρατάξεις, οι οποίες βέβαια διεξάγουν ανοιχτό πόλεμο σε κάθε επικοινωνιακή διάθεση, ενώ παράλληλα οι ελληνοκυπριακές αστικές «προσεγγιστικές» δυνάμεις προσπαθούν να επιτύχουν μια συμφωνία κορυφής, αποτρέποντας την εκρηκτική δυναμική της διακοινοτικής προσέγγισης στη βάση. Όμως σε επίπεδο πολιτικής συνείδησης των μαζών υπάρχουν ουσιαστικές δυνατότητες οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν προς την κατεύθυνση ενός κοινού μετώπου πάλης, με κοινούς πολιτικούς και κοινωνικούς στόχους.

Η κατεύθυνση αυτή μπορεί να αποτελέσει τον άξονα μιας απάντησης στις γονατισμένες πολιτικές ηγεσίες και παραγγελίες που αναζητούν αιωνίως κάποια ξένα δεκανίκια. Μπορεί να αποτελέσει απάντηση στις ρεαλιστικοφανείς ασυναρτησίες και στα αγωνιστικοφανή βογγητά και μπορεί ν' ανοίξει το δρόμο για την αναζήτηση της χαμένης αξιοπρέπειας του λαού μας. Η κινητήρια δύναμη του αγώνα μας βρίσκεται εδώ κι όχι αλλού, στο κοινό αντιιμπεριαλιστικόαντικατοχικόρντιδιαμελιστικό μέτωπο, έτσι που να μπορέσει ο κύπριος εργαζόμενος «ανεξάρτητα από εθνική καταγωγή, θρησκεία ή φύλο να γίνει διαφεντευτής της τύχης του και της δουλειάς του», για να τελειώσουμε μ' ένα σλόγκαν που αντηχεί ακόμα στη κεντρική «πλατέα» της Λευκωσίας ● μ.τ

Ο Κώστας Λαπηθιώτης ήταν ίσως ο τελευταίος επιζών Κύπριος διεθνιστής που αγωνίστηκε στον Ισπανικό εμφύλιο πόλεμο το 1937. Δυστυχώς, λίγες μέρες μετά που του πήραμε την συνέντευξη που παραθέτουμε, έπαψε πιά να υπάρχει.

Ο Κώστας Λαπηθιώτης γεννήθηκε στη Λάπηθο το 1908 από πατέρα εργάτη. Επέστρεψε στην Κύπρο τον Αύγουστο του 1983 μετά από 47 χρόνια παραμονής στην Αγγλία, για να εγκατασταθεί στα Λεύκα. Το Φθινόπωρο του 1937 αποφάσισε, ως μέλος της «Οργάνωσης για την Ισπανική Δημοκρατία» της Αγγλίας, να πολεμήσει το φασισμό παίρνοντας μέρος στον Ισπανικό εμφύλιο.

Ο Κώστας Λαπηθιώτης στον Ισπανικό εμφύλιο πόλεμο

Την συνέντευξη πήραν η Κατερίνα Μαύρου και
ο Σταύρος Τομπάζος

- Πέστε μας, κατ' αρχή, κύριε Λαπηθιώτη, πώς πήγατε στην Ισπανία.

- Από την Αγγλία πήγα με πλοίο στη Γαλλία. Στο Παρίσι με παρέλαβε μια Οργάνωση που παρελάμβανε εθελοντές από όλο τον κόσμο και τους έστελλε στην Ισπανία (...) Περιπατήσαμε όλη την νύκτα πάνω στα Πυρηναία. Την αυγή φθάσαμε στην Ισπανική τους πλευρά όπου μας παρέλαβαν Ισπανοί Δημοκράτες. Μάς συνόδευσαν σε ένα παρεκκλήσι όπου μας πρόσφεραν ψωμί, μαρμελάδα και καφέ (...) Καταλήξαμε στην Βαρκελώνη όπου μείναμε σε πρόχειρους στρατώνες....

- Ποιά ήταν η εντύπωση σας από την Βαρκελώνη;
Η πόλη αυτή ήταν, όπως είναι γνωστό, μια από τις βιομηχανικές περιοχές της Ισπανίας και κέντρο επαναστατικής δράσης. Τα εργατικά συμβούλια, που είχαν παρουσιαστεί στην πόλη αυτή, υπήρχαν ακόμη; Υπήρχε κάποιο είδος εργατικής εξουσίας;

- Δεν ξέραμε την γλώσσα. Δεν είχαμε αρκετή επαφή με την Βαρκελώνη, σχεδόν καμιά πολιτική εικόνα. Δεν είχαμε την ευκαιρία να βγούμε έξω να μιλήσουμε. Όταν μας παρέλαβαν από το τραίνο μας πήγαν στους στρατώνες όπου είμαστε περιορισμένοι ένα-δύο μέρες και μετά ξανά στο τραίνο για την Valencia (...). Καταλήξαμε στη βάση εθελοντών στο Albacete. Εκεί μας έγι-

νε μια στρατιωτική υποδοχή και αφού μας έδωσαν ρουχισμό μας οδήγησαν στην 15η Brigada (ταξιαρχία). Η Brigada αυτή αποτελείτο από ξένους αγωνιστές, κυρίως αγγλόφωνους, διαφορετικών εθνικοτήτων: Αμερικάνους, Άγγλους, Καναδούς...

- Πώς ήταν οργανωμένη η Brigada σας από στρατιωτική άποψη; Εμοιαζε με ένα τακτικό στρατό, με στρατιώτες, υπαξιωματικούς και αξιωματικούς, διαταγές κλπ;

- Ναι, αλλά το πνεύμα ήταν διαφορετικό από ένα στρατό καπιταλιστικό. Επικρατούσε πνεύμα φιλίας και ελευθερίας. Υπήρχαν όμως πολλές ελλείψεις. Πολλοί αξιωματικοί δεν είχαν παρακολουθήσει στρατιωτικές σχολές. Βέβαια μερικοί είχαν κάποια εμπειρία από το στρατό της χώρας τους.

- Έτυχε να συναντήσετε ανθρώπους από άλλες μεραρχίες;

- Ναι βέβαια...

- Η 29η μεραρχία σας θυμίζει τίποτα;

- Όχι...

- Ήταν η μεραρχία του P.O.U.M. (Ενωμένο Μαρξιστικό Εργατικό Κόμμα) που είχε διαφορετικές αννπλήψεις από αυτές του PSUC δηλαδή του φιλοσοβιετικού κομμουνιστι-

κού κόμματος.

- Όχι δεν ήρθαμε σε επαφή μαζί τους γιατί αυτοί έμεναν κυρίως στην Καταλονία.

- Έτυχε να γνωρίσετε Έλληνες και Κύπριους κατά την διάρκεια της παραμονής σας στην Ισπανία.

- Ναι βέβαια. Στην βάση μας οργανώσαμε τον ελληνικό λόχο. Πολλοί Έλληνες που υπηρετούσαν στο βαλκανικό ή στο γαλλικό σώμα ή αλλού ήρθαν στο λόχο μας.

- Καλά πώς συμβαίνει πολλοί Έλληνες να υπηρετούν στην αγγλόφωνη 15η Brigada;

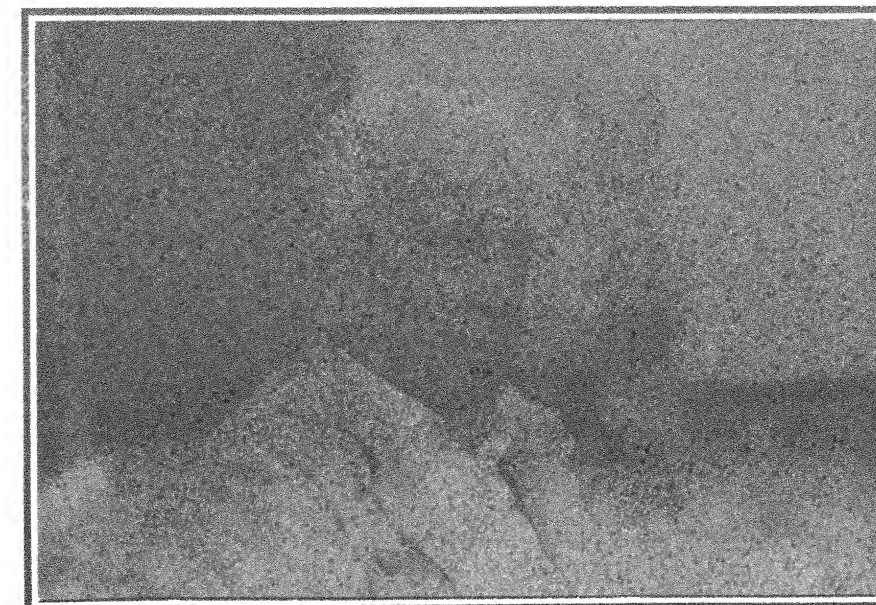
- Οι περισσότεροι Έλληνες μιλούσαν αγγλικά...

- Μπορείτε να αναφέρετε μερικά ελληνικά ονόματα;

- Βέβαια, γνώρισα το Κώστα Σιγηνό που ήταν ταγματάρχης στο Ισπανικό τάγμα της γερμανικής Brigada, γνώρισα τον πολιτικό κομμισάριο Αϊβατζή που ήταν πληγμένος σε νοσοκομείο της Νότιας Ισπανίας, γνώρισα τον Κύπριο Ευάνθη Νικολαΐδη που ήταν εκπαιδευτής στη περιφέρεια της Μαδρίτης και έφερε τον βαθμό του Ταγματάρχη, γνώρισα πολλούς Έλληνες.

- Αυτά τα άτομα ήταν μέλη κομμουνιστικών κ ομμάτων;

- Πολλοί ναι άλλοι όχι. Πολλοί Κύπριοι και Έλληνες μετανάστες ή φυγάδες λόγω των συνθηκών στην Ελλάδα έφθασαν στην Ισπανία από την Αμερική, την Αγγλία, τη Ρωσία. Δεν ήταν όλοι μέλη του Κ.Κ. Ήταν αντιφασίστες.

Ο Κώστας Λαπηθιώτης

- Θέλετε να μας διηγηθείτε μερικές από τις πιο αξιόλογες σας αναμνήσεις από το μέτωπο;

- Ναι, δυστυχώς εμείς είμαστε άτυχοι. Πήγαμε στη μάχη στις 10 Μαρτίου στο Belchite χωρίς να ξέρουμε ακριβώς που ήταν ο εχθρός. Το μέτωπο μας ήταν γνωστό σαν «Αραγόν Μέτωπο». Στο Belchite που ήταν η δεύτερη γραμμή του μετώπου, όπου ήμουν κι εγώ, είχαμε πολλές αεροπορικές επιθέσεις. Ενώ οι δικές μας δυνάμεις δεν είχαν ακόμη καταλάβει θέσεις, δεχτήκαμε επιθέσεις. Αυτή ήταν η πρώτη μας καταστροφή. Ο οπλισμός μας ήταν πανάρχαιος. Στις 6 Απριλίου έγινε η τελική καταστροφή του αμερικάνικου τάγματος (γύρω στους 500 άντρες) της Brigada μας στην Candesa. Οι φασίστες κατάληξαν στον ποταμό Ebro.

- Και ο ελληνικός λόχος;

- Χάσαμε πολλούς συντρόφους, 10 στο Belchite, 14 στη Candesa, ένα στο Caspe και άλλους αργότερα.

- Μετά από τον Ebro;

- Οπισθοχωρήσαμε μέχρι κάποιες εφεδριακές γραμμές. Εκεί, μας έβαλαν εμβόλια ενάντια στο τύφο. Εγώ, λόγω της κούρασης, αρρώστησα και από νοσοκομείο σε νοσοκομείο έφτασα στην Barcelona. Η κατάσταση μου άρχισε να καλυτερεύει και ζήτησα να επιστρέψω στο μέτωπο. Όταν απολύθηκα από το νοσοκομείο δεχτήκαμε δύο φορές βομβαρδισμό (εκεί κοντά στο λιμάνι της Barcelona). Έπαθα κάποιο νευρικό κλονισμό και επέστρεψα στο νοσοκομείο. Εν τω μεταξύ η Ισπανική κυβέρνηση αποφάσισε να στείλει τους ξένους με προβλήματα υγείας στις χώρες

τους. Έτσι με τραίνο εγκατέλειψα την Ισπανία.

- Θάθελα να σας θέσω μερικές πολιτικές ερωτήσεις. Κατ' αρχή πείτε μας ποιές ήταν οι πολιτικές συζητήσεις μέσα στον λόχο σας;

- Στον Ελληνικό λόχο τονίζαμε ότι πολεμώντας τον Ισπανικό φασισμό πολεμούσαμε ταυτόχρονα τον ελληνικό. Ας μη ξεχνάμε ότι τον Ιούλιο του 36 έγινε το πραξικόπημα του Φράνκο και τον Αύγουστο το πραξικόπημα του Μεταξά στην Ελλάδα. Πολεμώντας στην Ισπανία πολεμούσαμε ενάντια στον ιμπεριαλισμό και για την ανεξαρτησία της Κύπρου.

- Σε γενικές γραμμές υπήρξαν τότε, ανάμεσα στους Ισπανούς αντιφασίστες, δύο βασικές απόψεις. Από την μια ήταν αυτή του PSUC (Ενωμένο Σοσιαλιστικό Κόμμα Καταλονίας), που πίστευε ότι ο αγώνας του Ισπανικού λαού ήταν αγώνας αντιφασιστικός και αντιιμπεριαλιστικός και ότι η Ισπανική σοσιαλιστική επανάσταση δεν ήταν στην ημερήσια διάταξη. Από την άλλη το τροσκίζον P.O.U.M. (Ενωμένο Μαρξιστικό Εργατικό Κόμμα) και η CNT (Εθνική Εργατική Συνομοσπονδία) των αναρχικών, που είχαν επίσης μεγάλη επιρροή στην Ισπανία θεωρούσαν αντίθετα ότι ο αντιφασιστικός αγώνας συνέπιπε με τον αγώνα για τον σοσιαλισμό. Πίστευαν ότι μόνο ο επαναστατικός αγώνας για την ανατροπή της αστικής δημοκρατίας με τις κοινωνικές δυνάμεις που θα έβετε σε κίνηση, αποτελούσε πραγματική εγγύηση για την αντιμετώπιση του φασισμού. Υπήρχαν συζητήσεις πάνω σ' αυτό το ζήτημα;

- Γίνονταν διαλέξεις. Ερχονταν αξιωματικοί υπεύθυνοι για το πολιτικό ζήτημα, μα δεν θυμάμαι να ξεχωρίσουν τα πράγματα σε τέτοιο βαθμό. Το πρόβλημα ήταν το πως να κερδίσουμε τον πόλεμο ενάντια στο φασισμό. Δεν τίθετο ζήτημα τι να κάνουμε με το τέλος του πολέμου...

- Τώρα, με την περεστρόικα στη Σοβιετική Ένωση, αμφισβητείται η προσωπικότητα του Στάλιν. Η εξωτερική του πολιτική όσο αφορά την Ισπανία καθοριζόταν απ' τις επιθυμητές συμμαχίες της Σ. Ένωσης με καπιταλιστικά ή ιμπεριαλιστικά κράτη εν όψη του β' παγκοσμίου πολέμου. Έτσι θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πο-

λιτική του Στάλιν στην Ισπανία που εκφράζετο από το PSUC ήταν απλώς αντιφασιστική και όχι αντικαπιταλιστική.

Βέβαια η πολιτική αυτή επέδρασε αρνητικά πάνω στο συσχετισμό δυνάμεων μέσα στην ίδια την Ισπανία. Είναι διαφορετικό να αγωνίζεσαι για τη διασφάλιση της αστικής δημοκρατίας.

Η εργατική τάξη στις κατειλημμένες περιοχές από τα στρατεύματα του Φράνκο δεν πρόβαλε μεγαλύτερη αντίσταση; οι στρατιωτικές δυνάμεις της αριστεράς δεν πολεμούσαν με μεγαλύτερο σθένος; οι δυνάμεις της αριστεράς ίσως να μην διασπόνταν... Ο Στάλιν δεν έπρεπε να βοηθήσει στρατιωτικά την Ισπανία με ποιο συνεπή τρόπο; Δεν νομίζετε ότι μια άλλη σοβιετική πολιτική πάνω στο Ισπανικό ζήτημα θα μπορούσε να οδηγήσει στην νίκη των επαναστατικών δυνάμεων;

- Δεν πρέπει να τα ρίχνουμε όλα πάνω στον Στάλιν. Η Ισπανία, νότιο τμήμα της Ευρώπης, είχε ν' αντιμετωπίσει ένα τείχος από αντιφασιστικές κυβερνήσεις. Δεν ήταν εύκολο. Μπορούσε να βοηθούσε περισσότερο (ο Στάλιν) αλλά σ' αυτή την περίπτωση θα βοηθούσαν περισσότερο τους φασίστες οι αντιφασιστικές δυνάμεις.

Από την άλλη, ο πόλεμος που διεξήγαγε ο Ισπανικός λαός ενάντια στο φασισμό δεν αφορούσε μόνο τους λαούς της Ισπανίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Ήταν για όλο τον κόσμο όπως και αποδείχτηκε εκ των υστέρων. Ο υπουργός εξωτερικών της Ισπανικής δημοκρατίας, στην Κοινωνία των Εθνών, ετόνιζε ότι τα κράτη δεν βοηθούσαν στην αντιμετώπιση του φασισμού στην Ισπανία και ότι συνέβαινε στην Ισπανία θα ευσυνέβαινε και στα κράτη αυτά. Αυτά τα λόγια επαληθεύτηκαν.

Η Pasionaria προειδοποιούσε ότι οι βομβαρδισμοί πάνω στον άμαχο πληθυσμό θα εξαπλώνονταν σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Τα λόγια αυτά επίσης επαληθεύτηκαν. Είδαμε πώς ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι δεν περιορίστηκαν με τη νίκη τους στην Ισπανία αλλά συνέχισαν μέχρις ότου κατέλαβαν ολόκληρη την Ευρώπη.

- Αν είσατε νέος, και αν ο ισπανικός πόλεμος ήταν τώρα, θα πηγαίνατε στην Ισπανία;

- Βέβαια δεν ξέρω τι απόψεις θα είχα αν ήμουν τώρα νέος, εάν όμως είχα τις αντιλήψεις που έχω τώρα, ναι θα ξαναπήγαγα. ●

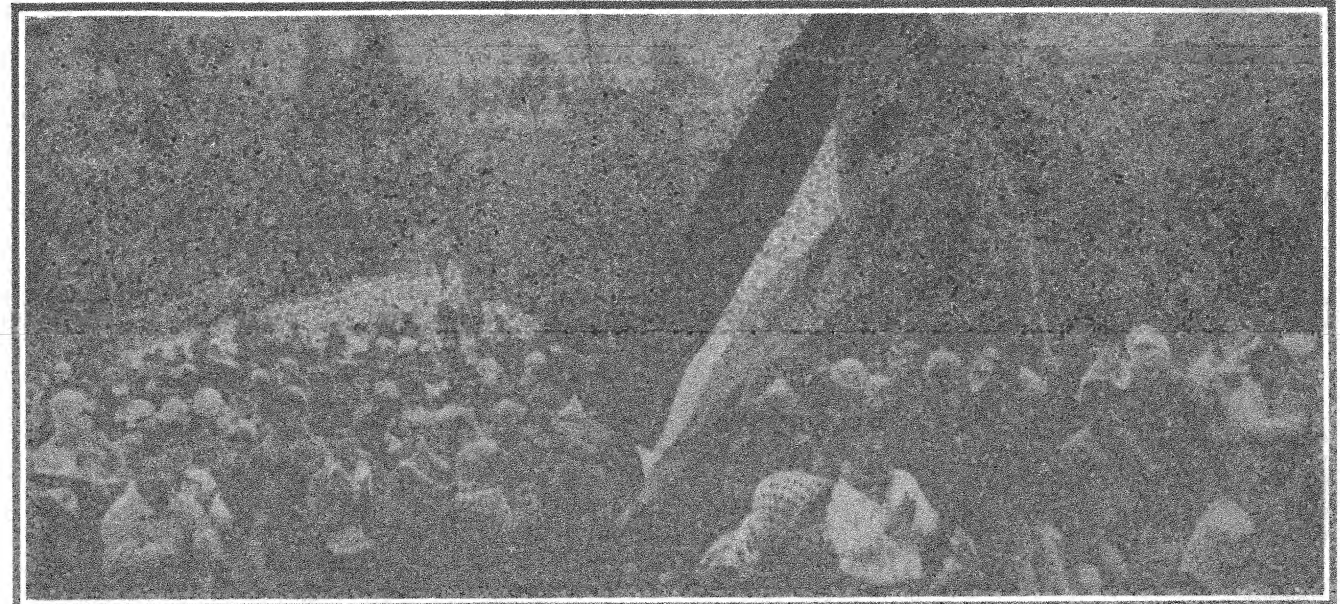

Πάνω: Τσινίκολας από τον Άγιο Ηλία Αμμοχώστου. Σκοτώθηκε στην Ισπανία στις 10-3-38, ηλικίας 20 χρονών.

Κάτω: Παναγιώτης Κατσαρώνας από την Λάρνακα. Ο πρώτος Κύπριος που σκοτώθηκε στην Ισπανία

Οι καρποί της Ιντιφάτα ωριμάζουν

Ενώ η Παλαιστινιακή εξέγερση - η ιντιφάτα - μπαίνει στον δέκατο μήνα, οι ελπίδες για μια πολιτική λύση λιγοστεύουν. Οι ερχόμενες εκλογές κάνουν τους ηγέτες του Ισραήλ πιο ανήσυχους σε σχέση με επιδράσεις πάνω στους ψηφοφόρους παρά την διεθνή κοινή γνώμη. Και τα δύο μέρη της κυβέρνησης συνασπισμού πρέπει να δείξουν στους ψηφοφόρους κάποια αποτελέσματα και η επαναφορά «του νόμου και της τάξης» είναι ψηλά στην ημερήσια διάταξη του Εργατικού κόμματος και του Λικούντ.

Μερικά από τα χαρακτηριστικά της συνεχιζόμενης σύγκρουσης με τους επαναστατημένους Άραβες είναι αρκετά παράδοξα καθώς ο Ισραηλιτικός στρατός και οι δυνάμεις ασφαλείας προσπαθούν να καταπνίξουν όχι μόνο τις μαχητικές εκδηλώσεις της εξέγερσης - το λιθοβολισμό, τις βόμβες πετρελαίου κλπ - αλλά και τα σύμβολα της Παλαιστινιακής εθνικής ταυτότητας.

Τα χρώματα της Παλαιστινιακής σημαίας - κόκκινο, πράσινο, μαύρο - έχουν για αρκετό καιρό γίνει πηγή έντονης ενόχλησης για τις Ισραηλίτικες αρχές. Ακόμα και πριν την Ιντιφάτα, καταστήματα ρούχων στην ανατολική Ιερουσαλήμ διατάχθηκαν να κλείσουν γιατί εξέθεσαν το «μισητό» συνδυασμό χρωμάτων στην βιτρίνα τους.

Ενας γνωστός Παλαιστίνιος ζωγράφος από την Λωρίδα της Γάζας, ο Φατχί Ρουμπάν φυλακίστηκε για έξι

μήνες γιατί στους πίνακες του ζωγράφιζε μικρές παλαιστινέζικες σημαίες.

Από τότε που άρχισε η Ιντιφάτα, οι παλαιστινιακές σημαίες - που οι Ισραηλίτες επιμένουν να ονομάζουν σημαίες του PLO - εμφανίζονται καθημερινά στα κατεχόμενα πάνω σε ηλεκτρικά σύρματα, φανάρια του δρόμου, μινιεδρες και δέντρα. Η αντίδραση των αρχών είναι μια μονότονη υστερία.

Σε τουλάχιστο μια περίπτωση κάποιος πέθανε από ηλεκτροπληξία ενώ κατέβαζε σημαίες. Έτσι τώρα οι στρατιώτες είναι εξοπλισμένοι με πτυσσόμενα κοντάρια και ψαλίδια για το σκοπό αυτό - ακόμα ένα κομμάτι στρατιωτικής εξάρτησης που προστίθενται στα γκλοπ, δακρυγόνα, κράνη, όπλα, κανονικές και πλαστικές σφαίρες και ασυρματους.

Η έμμονη αντίδραση απλώνεται εξίσου για το γράψιμο στους τοίχους, σήματα της νίκης με τα δάκτυλα, βρισιές και ακόμα και πλατεία χαμόγελα. Όλα αυτά πρέπει να εξαφανιστούν να καταπιεστούν.

Η παράλογη πλευρά της Ισραηλιτικής έμμονης ιδέας έχει γίνει πιο φανερή τις τελευταίες βδομάδες. Από τότε που όλα τα Παλαιστινιακά σχολεία και κολλέγια έχουν διαταχθεί να κλείσουν, μερικοί δάσκαλοι προσπάθησαν να δημιουργήσουν μικρές ανεπίσημες ομάδες μελέτης. Οι αρχές αμέσως και με σπουδή, απογόρευαν αυτές τις ανατρεπτικές ενέργειες να προωθήσουν

την μόρφωση ανάμεσα στους Παλαιστίνιους, και προχώρησαν στην σύλληψη των δραστών.

Στο μεταξύ η Ιντιφάτα σιγά-σιγά περνά και στους Άραβες μέσα στο Ισραήλ - επίσημα ισότιμους πολίτες αλλά στην πραγματικότητα με τερατώδεις διακρίσεις εναντίον τους. Συνθήματα έχουν εμφανιστεί σε τοίχους Αραβικών πόλεων και χωριών στο Ισραήλ. Αλλά αυτό που πραγματικά εξόργισε τις αρχές ήταν η εμφάνιση αυτών των «χρωμάτων του PLO» σε αραβικές περιοχές μέσα στο Ισραήλ. Νωρίτερα αυτό το καλοκαίρι, μερικά παιδιά στη Γιάφα ζωγράφισαν σε ένα τοίχο κάποιες ωραίες «ναίβ» τοιχογραφίες. Όλα θα ήταν εντάξει αν κάποιος δεν πρόσεχε ότι κυριαρχούσαν τα καρπούζια-ωραία ζωγραφισμένα σε όλη τη ζουμερή τους προκλητικότητα. Τα χρώματα του συνδυασμού ήταν πολύ φανερά. Πράσινο (για την φλούδα), κόκκινο (για την σάρκα) και μαύρο (για τα κουκούτια). Αμέσως έφτασε η διαταγή: Αφαιρέστε τα!

Μέχρι τώρα είναι ακόμη νόμιμο να πουλά κανείς καρπούζια. Μήπως όμως, όπως προχωρά η Ιντιφάτα μέχρι το επόμενο καλοκαίρι θα δούμε και το αγαπημένο μας καλοκαιριάτικο φρούτο πίσω από τα συρματοπλέγματα μαζί με τον περισσότερο Παλαιστινιακό πληθυσμό; ●

Του Γιαέλ Λοταν από την Guardian
Μετάφραση: Γλαύκος Χριστοφδης.

Ισραήλ: μια χώρα που έχασε τη συνείδησή της

Ο ανταποκριτής της Βρετανικής εφημερίδας Guardian στο Ισραήλ, Benny Morris, έφεδρος στον Ισραηλτικό στρατό, αρνήθηκε για λόγους αρχής να υπηρετήσει στα φλεγόμενα κατεχόμενα εδάφη και καταδικάστηκε σε τρεις βδομάδες φυλάκιση. Αυτό είναι το ημερολόγιο του για τις ημέρες του στην στρατιωτική φυλακή.

Σεπτέμβρης 16:

Η δίκη ήταν σύντομη και λίγο πολύ το αποτέλεσμα αναμενόμενο. Ο συνταγματάρχης, υποδιοικητής του συντάγματος μου, δεν είχε περιθώρια εκλογής, αν κανείς λάβει υπόψη τις οδηγίες του στρατού για αυτούς που αρνούνται να υπηρετήσουν στα κατεχόμενα.

Εκπληκτικά έκανε μια σοβαρή, ανθρώπινη προσπάθεια κατά την επτάλεπτη δίκη μου να με μεταπεισεί. «Αντλαμβάνεσαι τι κάνεις;» Που σημαίνει: «Ότι θα πρέπει να σε στείλω στην φυλακή. Δεν είναι για σένα. Δεν σου πάει η φυλακή. Είσαι δόκτωρας (της Ιστορίας), δημοσιογράφος. Γιατί δεν πας σπίτι το σαββατοκυριακό και να το ξανασκεφτείς;»

«Λυπούμαι. Αυτό που κάνουμε στα κατεχόμενα είναι έγκλημα. Αρνούμαι να πάρω μέρος σ' αυτό. Πρέπει να φύγω με από τα κατεχόμενα.»

«Η προσωπική μου γνώμη μπορεί να είναι η ίδια με την δική σου αλλά στο στρατό πρέπει να ακολουθούμε τις διαταγές. Δεν είναι ζήτημα πολιτικών πεποιθήσεων. Δεν μου αφήνεις εκλογή. Σε καταδικάζω σε 21 μέρες φυλάκιση».

Επειδή ήταν αργά την Παρασκευή η φυλακή της Ισραηλιτικής Δύναμης Άμυνας (IDF) αρνείται να με δεκτεί και περνάω το βράδυ της Παρασκευής και το Σάββατο σε κράτηση μέσα στην βάση, κάτω από την επιτήρηση κάποιου λοχία εφοδιασμού που ο ίδιος ήταν τιμωρημένος για το σαββατοκυριακό γιατί έφυγε «σकाστός» χωρίς άδεια.

Ο λοχίας, Σαούλ - από ένα νέο οικισμό στο νότο από Μαροκινή καταγωγή - έχει χαρακτηριστικές αντιδράσεις «Serhandi» - ανατολίτη Εβραίου.

Ο μόνος τρόπος να σταματήσει η ιντιφάτα είναι με κτυπήματα. Μια σιδερένια γροθιά. Αυτή είναι η μόνη γλώσσα που καταλαβαίνουν. Οπδήποτε άλλο το παίρνουν για αδυναμία και

απο το ημερολόγιο κάποιου αντιρρησησια

το εκμεταλλεύονται. Μόνο κτυπήματα τότε σε σέβονται.

Σεπτέμβρης 18:

Η πρώτη μέρα στην φυλακή είναι κάπως ένα σοκ - παρόλο που είχαμε προετοιμαστεί από στελέχη του «Yesh Grol» (υπάρχει όριο) την οργάνωση των «αρνητών» της υπηρεσίας στα κατεχόμενα. Με βάζουν μαζί με 10 άλλους νέους κρατούμενους σε ένα στενό διάδρομο, περίπου δύο γιάρδες επί έξη μεταξύ δύο δωματίων σε ένα παράπηγμα. Ο διάδρομος είναι χωρίς εξαερισμό, χωρίς παράθυρα και σκοτεινός. Περνούμε περίπου τρεις ώρες ιδρώνοντας αδιάκοπα.

Μετά από μια αιωνιότητα, ένας στρατονόμος που θα είναι ένας από τους φρουρούς μας, μας παραλαμβάνει. Μας βάζει να σταθούμε έξω στον ήλιο και γαυγίζει μερικές αρχικές εισαγωγικές διαταγές. «Είσαστε φυλακισμένοι. Σταθήτε ίσια, τα μάτια να βλέπουν κατευθείαν μπροστά. Μην με κοιτάτε. Ποτέ να μην με κοιτάζετε. Πάντα να προσθέτετε «διοικητά» σε κάθε απάντηση. «Μάλιστα διοικητά, όχι διοικητά, καταλάβατε;»

Μας στέλλουν στα κελιά μας. Το κελί είναι 4 γιάρδες επί τρεις και «φιλοξενεί» τρεις ή τέσσερις κρατούμενους. Υπάρχουν δυο σιδηρόφρακτα παράθυρα κοντά στο ταβάνι από όπου μπορεί κανένας να δει την κορυφή του τοίχου που ζώνει την φυλακή με αγκαθωτό σύρμα από πάνω και μια σειρά πύργων.

Σεπτέμβρης 19:

Η μέρα αρχίζει στις 4.45 πμ. με

ένα απαίσιο θόρυβο από ένα κουδούνι για ξύπνημα. Γρήγορα βγαίνει μια ρουτίνα. Οι δεσμοφύλακες συμπεριφέρονται στην μεγάλη διμοιρία από στρατιώτες που υπηρετούν την θητεία τους και που είναι για πρώτη φορά στην φυλακή, με σκληρότητα.

Η δεύτερη διμοιρία, από στρατιώτες που υπηρετούν δεύτερη θητεία ή στρατιώτες που είναι φυλακή για σοβαρά αδικήματα, και που είναι στην φυλακή για περισσότερο χρόνο τυγχάνει καλύτερης μεταχείρισης. Τη δική μας διμοιρία από έφεδρους την μεταχειρίζονται καλύτερα από όλες.

Μερικές φορές είναι εκπληκτικό πως μια ομάδα από τέσσερις άοπλους δεσμοφύλακες, δύο ή τρεις από αυτούς γυναίκες, μπορούν να ελέγχουν και να καταπιέζουν 100 ή 200 άντρες κρατούμενους.

Συνέχεια φωνάζουν διαταγές και βριστές στους κρατούμενους. Λεκτική βία.

Αυτή τη στιγμή υπάρχουν έξη που αρνήθηκαν να υπηρετήσουν στα κατεχόμενα. Ένας άλλος «αρνησκάς» ο Άρικ -φοιτητής ψυχολογίας από τη Beersheva- ήρθε στην φυλακή την ίδια μέρα με μένα. Είμαστε όπως καταλαβαίνω ο 39ος και 40ος που αρνούνται να υπηρετήσουν στα κατεχόμενα από το ξεκίνημα της Ιντιφάτα τον Δεκέμβρη. Οι άλλοι τέσσερις, όλοι από ένα τάγμα τεθωρακισμένων τελειώνουν την ποινή τους 22 ημερών.

Οι τέσσερις, δύο κάτοικοι Κιμπουτζ, ένας δικηγόρος από το Τελ Αβίβ και ένας φοιτητής από την Ιερουσαλήμ, προσπαθούν να μας δώσουν θάρρος. «Δεν είναι και τόσο άσχημα εδώ. Και οι άνθρωποι συγκρατούμενοι είναι εντάξει» μας λένε.

Σεπτέμβρης 20:

Οι τέσσερις από το τάγμα τεθωρακισμένων απολύονται. Μένουμε μόνο δύο «αρνησκάδες». Σχεδόν όλοι οι άλλοι κρατούμενοι είναι στην φυλακή για λιποταξία ενώ μερικοί για προσβολή και επίθεση εναντίων αξιωματικών. Ένας Δρούσος καταδικασμένος για ενάμιση χρόνο προσπάθησε να πυροβολήσει ανώτερο του.

Η συντριπτική πλειοψηφία των κρατούμενων είναι Ανατολίτες Εβραίοι και σχεδόν όλοι είναι βοηθητικοί, μη μάχιμοι στρατιώτες, μάγειροι, σιτιστές, οδηγοί, μηχανικοί.

Οι έφεδροι γενικά έχουν καλύτερες συνθήκες από τους κληρωτούς. Οι περισσότεροι υπηρετούν για λιποταξία. Για μερικούς αυτό είναι προμελετημένο. Ένας ιδιοκτήτης φορτηγού μου εξήγησε: «Με κάλεσαν για υπηρεσία το καλοκαίρι, που εγώ βγάζω τα περισσότερα λεφτά. Δεν μπορούσα να χάσω αυτό τον χρόνο. Έτσι αποφάσισα να μην παρουσιαστώ αφού ήξερα ότι δεν θα με συλλάμβαναν πριν το φθινόπωρο που είναι λιγότερη και θα υπηρετούσα περίπου τις ίδιες ημέρες, αλλά στην φυλακή. Έτσι έγινε και μάλλον έτσι θα γίνει και τον επόμενο χρόνο.»

Στις τάξεις μας έρχεται να προστεθεί σήμερα ο Hiller Bardin 52 χρόνων Αμερικανό - Εβραίος που καταδικάστηκε σε 14 μέρες γιατί διαπραγματεύτηκε μια τοπική ειρηνική διευθέτηση με Αραβες της Ραμάλλαχ στη Δυτική Οχθη.

Κανονικά ο Bardin, ένας μηχανικός ηλεκτρονικών υπολογιστών στο πανεπιστήμιο Hebrew δεν θα έπρεπε να σε φυλάκιζαν για ένα χρόνο όχι 21 μέρες. Πρέπει να τους σκοτώσουμε όλους (τους Αραβες). Να τους βάλουμε πάνω στον τοίχο και να τους εκτελέσουμε». Προσποιείται ότι πυροβολεί με αυτόματο. Πρέπει να τους κάνουμε ότι μας έκανε εμάς ο Χίτλερ. Γιατί έτσι θέλουν και αυτοί να μας κάνουν. Και εσείς του «Ειρήνη τώρα» όλοι εσείς οι

Σαν πολίτης προτού κληθεί και σταλεί στην Ραμάλλαχ, ο Bardin επισκέφτηκε τη πόλη και προσπάθησε να διαπραγματευτεί συνθήκες «μη επίθεσης» με ντόπιους παράγοντες. Συνέχισε αυτές τις διαπραγματεύσεις όταν μετατέθηκε στην Ραμάλλαχ. Μόλις η ιστορία αυτή δημοσιεύτηκε οι διοικητές που τον συνέλαβαν και τον καταδίκασαν.

«Είχα μεγάλες συζητήσεις με πολλούς από τους στρατιώτες της μονάδας μου. Δεν συμφωνούσαν μαζί μου. Ήταν δύσκολος καιρός.» περιγράφει την υπηρεσία του σαν έφεδρος.

Δεν φαίνεται να είχε περισσότερη επιτυχία με τις διαπραγματεύσεις του με τους Αραβες της Ραμάλλαχ. Λέει ότι και οι δύο πλευρές δυσπιστούν για τις προθέσεις της άλλης πλευράς.

«Όταν ένας νέος Αραβας ρίχνει μια βόμβα πετρελαίου που χτυπά 50 μέτρα μακριά από ένα πόστο της IDF, είναι πρόθεση του να πληγώσει τους στρατιώτες ή να κάνει μια συμβολική χειρονομία. Όταν ρίχνει πέτρες θέλει να τραυματίσει ή να κερδίσει τηλεοπτική κάλυψη; Τότε κατάλαβα ότι έτσι ήταν. Δεν είχα καταλάβει τι πραγματικά γινότανε».

Σεπτέμβρης 21:

Η αίτηση μου για 48ωρη άδεια απορρίπτεται από τον διοικητή της βάσεως. Άλλοι έφεδροι παίρνουν άδεια για να είναι με τις οικογένειες τους. Μετά ο λοχαγός θα μου αρνηθεί δυο φορές να κάνω ένα τηλεφώνημα σπίτι. Ένας αξιωματικός μου λέει ότι υπάρχουν διαταγές από «πάνω» να μου συμπεριφερθούν σύμφωνα με τους κανονισμούς. Η άδεια και τα τηλεφωνήματα είναι χάρες και έτσι η ζωή μου δεν γίνεται πιο εύκολη από ότι εί-

ναι απαραίτητο.

Σεπτέμβρης 22:

Ο Bardin απολύεται μεσάνυχτα. Οι εφημερίδες γράφουν ότι Αμερικάνοι επίσημοι μεσολάβησαν για να τον απολύσουν. Ο αδελφός του στις ΗΠΑ είχε αποταθεί σε ένα γερουσιαστή. Φαίνεται ότι για τον στρατό ήταν ανακούφιση που τον απόλυσαν. Την προηγούμενη μέρα ο Bardin μου είχε πει ότι ο λοχαγός του ζήτησε να υποβάλλει αίτηση για χάρη. Ο Bardin αρνήθηκε γιατί αυτό θα σήμαινε και παραδοχή ενοχής και μεταμέλειας. Αυτός δεν ένοιωθε ούτε το ένα ούτε το άλλο.

Σεπτέμβρης 23:

Πέρασα την μέρα στην κουζίνα. Ένα βρώμικο μέρος. Τα πάντα είναι καλυμμένα με ένα στρώμα λίπους και σκόνης.

Αργότερα είχα την πρώτη σοβαρή πολιτική σύγκρουση, με τον Darwish ένα Κούρδο Εβραίο. Είπε: «Έπρεπε να σε φυλάκιζαν για ένα χρόνο όχι 21 μέρες. Πρέπει να τους σκοτώσουμε όλους (τους Αραβες). Να τους βάλουμε πάνω στον τοίχο και να τους εκτελέσουμε». Προσποιείται ότι πυροβολεί με αυτόματο. Πρέπει να τους κάνουμε ότι μας έκανε εμάς ο Χίτλερ. Γιατί έτσι θέλουν και αυτοί να μας κάνουν. Και εσείς του «Ειρήνη τώρα» όλοι εσείς οι

αριστεροί δουλεύετε για το PLO. Έτσι όπως λέει στη Βίβλο. Από μέσα μας θα ξεπηδήσουν οι εξολοθρευτές σας.» Πώς πρέπει κάποιος να μεταχειριστεί αυτούς που σπάζουν το κεφάλι ενός πεντάχρονου (εβραϊόπουλου) με μια πέτρα; Αν αυτοί μας ρίχνουν πέτρες εμείς πρέπει να τους σκοτώσουμε όλους».

Η «συζήτηση», ή μάλλον φωνηχτός μονόλογος, γίνεται στην αυλή. Σύντομα μας ζώνουν φυλακισμένοι που συμφωνούν. Είμαι σε μειονεκτική θέση και υπάρχει μια ατμόσφαιρα βίαιου όχλου.

Το ότι ένας Εβραίος, ακόμα και στην έξαψη μιας συζήτησης και έστω ακόμα ένας Ανατολίτης Εβραίος με ασαφή γνώση του ολοκαυτώματος μπορεί να μιλά για μαζικούς φόνους και να εισηγείται ότι το Ισραήλ πρέπει να δράσει σαν Χίτλερ, κάνει το Ισραήλ μια χώρα που έχει χάσει την συνείδηση της.

Σεπτέμβρης 26:

Υπάρχει μπόλικος χρόνος για διάβασμα. Τελειώνω το βιβλίο του Alistain Holmes «Η τιμή της δόξας» μια ιστορία του Βερντάν το 1916. Πόσο πιο σύντομοι και λιγότερο δαπανηροί ήταν οι πόλεμοι του Ισραήλ! Ίσως στους Αραβες να λείπει η αποφασιστικότητα. Οι Ισραηλίτες μετά το 1948 - και τότε

ήταν ένα διαφορετικό Ισραήλ - δεν έχουν δοκιμαστεί.

Σεπτέμβρης 27:

Μας μεταφέρουν με τον Αρικ σε νέο κελί. Αμέσως ζητούμε να μας πάρουν πίσω στο παλιό μας κελί. Η αίτηση μας απορρίπτεται. Ο αξιωματικός μας δίνει να καταλάβουμε ότι η άρνηση έχει σχέση με την υπόστασή μας σαν «αρνησάκηδες». Ο λοχαγός φαίνεται δεν θέλει να μας κάνει την ζωή εύκολη. Γενικά προσέχω μια διάθεση των αρχών των φυλακών να απορρίπτουν α priori κάθε αίτηση των φυλακισμένων. Μόνο μετά από αυτή τη ενσπικτώδη απόρριψη καμιά φορά αρχίζουν να σκέφτονται την αίτηση.

Σεπτέμβρης 28:

Επίσκεψη από την γυναίκα και τα παιδιά μου, έξω σε ένα μικρό παρκάκι κοντά στα κεντρικά γραφεία της φυλακής. Καθόμαστε σε παγκάκια κάτω από τα μάτια των δεσμοφυλάκων. Είναι δύσκολο να μιλάς φυσιολογικά. Ένα αίσημα κατάθλιψης διαδέχεται την επίσκεψη.

Σεπτέμβρης 29:

Γενική μέρα αθλήσεως στην IDF, συμπεριλαμβανομένης και της φυλακής Νο 4. Οι τρεις διμοιρίες διαγωνίζονται μεταξύ τους. Η διμοιρία μας που έχει περισσότερο μέσο βάρος κερδίζει εύκολα το τράβηγμα σκοινιού αλλά χάνουμε την κούρσα τραυματιοφορέων γύρω από την αυλή. Το αποτέλεσμα θα κριθεί από τους ποδοσφαιρικούς αγώνες.

Οι δεσμοφυλάκες, φανερά, υποστηρίζουν εμάς τους έφεδρους. Φέρ-

νουμε ισοπαλία στο πρώτο παιχνίδι και κερδίζουμε το δεύτερο 6-5. Για την προσπάθειά μας κερδίζουμε ένα τηλεφώνημα στο σπίτι.

Σεπτέμβρης 30:

Το πρόβλημα του δωματίου μας λύνεται αφού το βάζουμε δημόσια στον λοχαγό μπροστά στους υφισταμένους του, κατά την επιθεώρηση της Παρασκευής. Φαίνεται να υπάρχει μια πολιτική μετακίνησης των φυλακισμένων για να σπάσουν όποιες ιεραρχικές σχέσεις θα δημιουργούνται μέσα στους φυλακισμένους. Έλλειψη μονιμότητας σημαίνει και έλλειψη υποταγής του ενός στον άλλο.

Αργότερα στην «αποχαιρετιστήρια» μου ακρόαση ο αξιωματικός με ρώτησε αν είδα σχέσεις «κυρίου-υπηρέτη» ή και «σοδομία». Του απαντώ ειλικρινά ότι μεταξύ των εφέδρων δεν είδα τέτοιες καταστάσεις.

Επιτέλους παίρνω τέσσερις επιστολές. Πέρασαν μια βδομάδα από τον μηχανισμό για να με φτάσουν. Κάθε επιστολή που μπαίνει ή βγαίνει από την φυλακή λογοκρίνεται από τις αρχές της φυλακής - αυτό φαίνεται να προκαλεί και την καθυστέρηση. Ένα από τα γράμματα είναι μια κάρτα από ένα φίλο που κάνει διακοπές στην Ελλάδα. Η κάρτα δείχνει τον ναό του Απόλλωνα στους Δελφούς. Ο φίλος μου γράφει ότι συνάντησε ένα γέρο φιλόσοφο από την Αθήνα που του είπε ότι ο κάθε άνθρωπος πρέπει να πιεί το δικό του κώνειο για να υπερασπίσει τις πεποιθήσεις του.

Οκτώβρης 1:

Οι κληρωτές διμοιρίες συγκρούονται με τους δεσμοφυλάκες. Οι δεσμοφυλάκες με την σειρά, για να προστατέψουν τις φωνές τους, περνούν το βράδυ κάνοντας «ασκήσεις ακριβείας» στους φυλακισμένους πάνω-κάτω στην αυλή. «Ενα-δύο, εν-δυό» - και τους στέλλουν τροχάδι μπρός -πίσω. Αυτή είναι η χειρότερη συλλογική τιμωρία στην φυλακή. Κράτησε μια περίπου ώρα.

Οκτώβρης 2:

Το πρωί καβγάδες για τσιγάρα. Οι έφεδροι παίρνουν 20 τσιγάρα την μέρα, οι κληρωτοί 10 -μιας φτηνής μάρκας. Οι μη καπνιστές δίνουν τα δικά τους στους καπνιστές. Οι κληρωτοί ενοχλούν συνέχεια τους έφεδρους για τσιγάρα. Αυτό είναι συνεχώς ένα θέμα έντασης και καυγάδων.

Στα γεύματα οι δεσμοφυλάκες επιβάλλουν την σιωπή. Οι φυλακισμένοι τρώνε μόνο με κουτάλια. Μέσα-μέσα οι φυλάκες κτυπούν στο τραπέζι με φλυτζάνια ή κουτάλια ή τη μεταλλική πόρτα με τα παπούτσια τους για να ξαναφέρουν την σιωπή. Ένας δεξιός έφεδρος μου λέει ότι δεν ανεχόταν αριστερές απόψεις μέχρι που την τελευταία φορά στην φυλακή (για λιποταξία) ήταν με μια ομάδα «αρνησάκηδων». Μετά από πολύωρες συζητήσεις έφτασε να καταλάβει, αν όχι να δεχτεί τις απόψεις της άλλης πλευράς και να αναπτύξει μια ανοχή. Τελικά φαίνεται ότι η φυλακή δεν είναι και τόσο κακό πράγμα.

Οκτώβρης 3:

Η «αποχαιρετιστήρια» ακρόαση. Ο αξιωματικός είναι όλο χαμόγελο. Ένας πολύ καλός νέος. Συζητούμε την άρνηση μου και γεμίζω ένα ερωματολόγιο για την φυλακή, τις συνθήκες: φαγητό, συμπεριφορά δεσμοφυλάκων, σοδομία.

«Ελπίζω να μην σε ξαναδώ εδώ», μου είπε. Αργότερα ενώ βλέπουμε τηλεόραση κάποιος δεξιός μπαίνει μπροστά μου. Τον παρακαλώ να μετακινηθεί. «Είσαι αρνησάκης, γιατί να φύγω» Τις τελευταίες δεκαπέντε μέρες ή σύνθεση της διμοιρίας των εφέδρων χειροτερεύει. Χαίρομαι που θα φύγω. Λυπούμαι όμως τον Αρικ.

Οκτώβρης 4:

Οι ώρες πριν τη απόλυση είναι εξουθενωτικές. Οι αισιπότες με το ζόρι παίρνουν τα ρούχα πίσω. Επιτέλους παίρνω τα χαρτιά μου, πάω στον φρουρό της πύλης, ανοίγει και είμαι έξω.

Νοιώθω ότι το άξιζε. ●

μετάφραση από την Guardian του Γλαύκου Χριστοφίδη

Για τη διαμόρφωση της εξουσιαστικής κοινωνίας (μια οικο-αναρχική αποψη) Χρήστος Πελεκάνος

Υπάρχει η αντίληψη ότι ο τρόπος ζωής μας (θεσμοί, πολιτισμός, κουλτούρα κλπ) είναι ο φυσικός (οπώς π.χ. ένα πορτοκάλι είναι πορτοκάλι) και ο σωστός. Προωθείται δε από τους μηχανισμούς των κυρίαρχων και των κονδυλοφόρων τους.

Η δική μου αντίληψη και εμπειρία διαφέρει ριζικά. Αναπτύσσω παρακάτω τις απόψεις μου: Πρωτόγονη ζωή (πρωτόγονη με αναφορά το επίπεδο του τεχνολογικού πολιτισμού. Όπως θα δούμε παρακάτω από κοινωνική άποψη ήταν - και είναι όπου υπάρχει - ανώτερη από την σημερινή ζούγκλα).

Ξεκινώντας οι λευκοί την αποικιοκρατία - ληστεία, συνάντησαν λαούς που ζούσαν σε καλύτερο επίπεδο τεχνολογίας από αυτούς. Οι λευκοί βέβαια το μόνο που ήθελαν ήταν το χρυσάφι και δε δίστασαν να εξοντώσουν εκατομμύρια ανθρώπων για το σκοπό τους. Μόνο λίγοι προσπάθησαν να καταλάβουν το πως ζούσαν αυτοί οι λαοί. Αργότερα διάφοροι εθνολόγοι έκαναν μελέτες σε όσους λαούς είχαν απομείνει. Ο Μόργκαν έζησε πολλά χρόνια με τους Ινδιάνους και μελέτησε βαθιά τη ζωή τους. Και να σε τι συμπεράσματα κατέληξε: "Ο καιρός που πέρασε από την εμφάνιση του πολιτισμού, είναι μόνο ένα μικρό κομμάτι της περασμένης ζωής της ανθρωπότητας. Η αποσύνθεση της κοινωνίας ορθώνεται αποφασιστικά μπροστά μας σαν τέρμα μιας ιστορικής εξέλιξης που μοναδικός τελικός σκοπός της είναι ο πλούτος. Γιατί μια τέτοια κατάληψη της κοινωνίας κρύβει μέσα της τα στοιχεία της ίδιας της της καταστροφής. Η δημοκρατία στη διοίκηση, η αλληλεγγύη στην κοινωνία, η ισότητα στα δικαιώματα, η γενική εκπαίδευση, θα εγκαταλείψουν το επόμενο ανώτερο στάδιο της κοινωνίας, στο οποίο συντείνουν σταθερά η ειρήνη, η λογική και η επιστήμη. Το στάδιο αυτό θα είναι μια αναβίωση - αλλά σε ανώτερη μορφή - της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης των παλαιών γενών". (Μόργκαν: "πρωτόγονη κοινωνία"). Ανασκοπώντας και διάφορες άλλους λαούς αλλά και μύθους, παραδόσεις κλπ βλέπουμε την κοινωνική αλληλεγγύη και την οικολογική ευαισθησία που υπήρχε σ' όλους τους πρωτόγονους λαούς. (Ιθαγενείς Αυστραλίας, Βουσ-μάνοι Αφρικής, Αρχαίοι Γερμανοί, κάτοικοι της Γής του Πυρός κ.α.). Η ζωή τους ήταν βασισμένη στη κοινοκτησία και στη δίκαιη κατανομή των αγαθών.

Η ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΙΑΣ

Ενώ η ζωή κυλούσε ειρηνική και χαρούμενη κάποτε κάποιος θέλησαν να κυριαρχήσουν και να διευθύνουν τούς άλλους. Εμφανίστηκαν διάφορα συστήματα εξουσίας που βαθμιαία εξελίχθηκαν για να φτάσουμε σήμερα στον καπιταλισμό (δεν έχει σημασία αν είναι ιδιωτικός ή κρατικός). Το πότε έγινε αυτό χρονολογικά δεν το ξέρουμε ακριβώς. Εμένα μ' ενδιαφέρει το γιατί έγινε αυτό το τουμπαρίσμα στη ζωή μας.

Η Ρόζα Λουξεμπουργκ στο βιβλίο της "Η πρωτόγονη κοινοκτηστική κοινωνία" υποστηρί-

ζει την Μαρξιστική αντίληψη της ιστορίας λέγοντας ότι αυτό έγινε όταν είχαν ωριμάσει οι συνθήκες, δηλ. όταν υπήρξε ένα περίσσειμα στα αγαθά, κάποιος θέλησε να τ' αρπάξει. Διαφωνώ μ' αυτή την άποψη διότι αν αυτή η τάση της κατοχής προϋπήρχε του περίσσιμου, τίποτε δεν θα εμπόδιζε τον άπληστο να σκοτώσει διάφορους και να αρπάξει το μερίδιό τους. Ξέρουμε όμως πόσο ειρηνική ήταν η ζωή τότε. ΕΞ' άλλου αυτή η αντίληψη της Ρ. Λουξεμπουργκ συγκρούεται με τα όσα γράφει στο ίδιο βιβλίο σχετικά με τις αγροτικές κομμουνές των αρχαίων Γερμανών.

Η δική μου άποψη είναι άλλη: Όπως τα παιδιά έχουν μια άμεση σχέση με κάθε τι τριγύρω τους, έτσι ήταν οι πρωτόγονοι. Κάθε τι που υπήρχε ήταν φυσικό, αποδεκτό και σεβαστό. Μπορούμε να καταλάβουμε το σεβασμό που υπήρχε για κάθε άνθρωπο. Η διαστροφή της εξουσίας θα πρέπει να γεννήθηκε μαζί με το διαχωρισμό. Βέβαια ο διαχωρισμός, η χωρικότητα και η αίσθηση του ενός μπορεί να προήλθε από την τάση του να φιλοσοφήσει και να εξερευνήσει βαθύτερα το περιβάλλον του. Όταν όμως χρησιμοποιήθηκε για την ανύψωση του ενός και τη μείωση των άλλων, αρχισε το πανηγύρι της ζούγκλας στην οποία βρυχώμαστε και καταναλώνομαστε κάθε μέρα.

Με δυο λόγια η άποψη μου είναι: οι άνθρωποι φτιάχνουν τις συνθήκες και όχι το αντίθετο. (Οι Μαρξιστές περιμένουν ακόμη την κατάρρευση του καπιταλισμού και την άνοδο του σοσιαλισμού. Θα περιμένουν πολλούς αιώνες ακόμα.....)

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΦΑΣΗ

Η γραπτή ιστορία της ανθρωπότητας είναι η ιστορία της εξέλιξης της βαρβαρότητας. Όλα τα βιβλία ιστορίας περιέχουν άφθονο υλικό. Λίγο - πολύ όλοι γνωρίζουμε τις διάφορες φάσεις της βαρβαρότητας. Ωστόσο οι σημερινοί κυρίαρχοι επιχειρούν να μας πείσουν για άλλα πράγματα. Η αλήθεια είναι ότι κάθε θεσμός και κατάσταση εφ' όσον λειτουργούν μέσα και προς το συμφέρον της ταξικής κοινωνίας αναγκαστικά καταπιέζουν τους ανθρώπους και τους αφαιρούν κάθε δυνατότητα γνώσης του εαυτού τους και αυτόγνωσης έκφρασης. Η προσωπική μου άποψη και άποψη αντιλαμβάνεται την ενότητα που νοιώθει κάθε παιδί με τα τριγύρω του. Αυτό είναι το πλεονέκτημα κάθε παιδιού και εδώ τα κτυπάει η φασιστική ανατροφή που τους κάνουμε. Οι κριτικές για την οικογένεια, τα σχολεία, το στρατό αφθονούν. Αναφέρω τους Ιλντς, Φέρρερ, Ράιχ, Νήλ. Μεγαλώνοντας λοιπόν το παιδί ξεχνά τα θαύματα που έβλεπε και ένοιωσε και γίνεται "κανονικό". Αποδέχεται τη μιζέρια σαν τη φυσική κατάσταση της ζωής. Οι διάφοροι μπάτσοι του συστήματος (εκούσιοι και ακούσιοι) δηλ. οι περισσότεροι γονείς, οι δάσκαλοι, πολιτικοί, παπάδες, "επιστήμονες", ψυχίατροι κλπ. φροντίζουν για τον ομαλό εκβαρβαρισμό μας. Ο άνθρωπος είναι πια ένα φοβισμένο ζώο και

κλεισμένο στη φυλακή του εαυτού του και ελεύθερος να διαλέξει το χρώμα των αλυσίδων του. Όλοι οι κυρίαρχοι του λένε για ειρήνη και πρόοδο και μόνο τέτοια δε βλέπει. Ας δούμε μερικές λειτουργίες του συστήματος: Γονείς, παπάδες και δάσκαλοι δημιουργούν το φόβο στο παιδί με τις διάφορες παράλογες τιμωρίες και τα συστήματα καταναγκαστικής μάθησης (δηλ. καταναγκαστικού κωνφορμισμού). Έτσι φτάνουμε να είμαστε διχασμένοι μέσα μας και να έχουμε ανάγκη από γονείς και ηγέτες. Το σύστημα πια με την προπαγάνδα του μας ρυθμίζει όπως θέλει αποκρύβοντας τον ταξικό του χαρακτήρα. Η αστυνομία και ο στρατός εκτός του εφοβιστικού καταπιεστικού τους ρόλου έχουν σκοπό τη διατήρηση της κυριαρχίας. Οι διάφορες "επιστήμες" συγκαλύπτουν και δίνουν άλλοθι στους κυρίαρχους. Η οικονομία βασίζεται σε αφαιρέσεις (φανταστικές υποθέσεις) όπως π.χ. ακαθάριστο εθνικό εισόδημα, κατά κεφαλήν εισόδημα, πληθωρισμός κλπ. Εύκολα καταλαβαίνουμε τι κρύβουν πίσω από τις λέξεις π.χ. ο πληθωρισμός είναι αποτέλεσμα της μανίας του κέρδους, το κατά κεφαλήν εισόδημα συγκαλύπτει τις διαφορές στις αποδοχές κλπ. Πως μπορούμε να αντι-ΔΡΑΣΤΟΥΜΕ;

Οι διάφορες ιδεολογίες έχουν αποτύχει διότι είναι αφαιρέσεις και διανοητικά κατασκευάσματα. Η μόνη σωστή αντίδραση - δράση είναι να ξεκινήσουμε από δω που βρισκόμαστε προσπαθώντας να βρούμε την άκρη μόνον ή μαζί με φίλους - ποτέ από αρχηγούς κλπ. Η γνώση του εαυτού μας, του είναι, μας δείχνει το δρόμο για την αυτονομία και την αλληλεγγύη.

Οι παλιές κομμουνικές διαλύθηκαν βέβαια από τους κυρίαρχους αλλά η δυνατότητα υπάρχει και εκφράστηκε πολλές φορές. Αναφέρω τους Εσασίους, τις πρώτες χριστιανικές κοινότητες, την κομμούνια της Θεσσαλονίκης (1328-1336μ.Χ.), την κομμούνια του Παρισιού (1870), την Ισπανία του 1936-39, την Ουγγαρία του 56. Οι άνθρωποι εκεί έφτιαξαν τους δικούς τους θεσμούς που ήταν καθαρά ανθρώπινοι και σε αυτό, άλλωστε, χρησιμοποίησαν με λύσσα. Σήμερα

αυτή η ανάγκη για αυτονομία αυτοθέσμιση είναι επιτακτική. Η ταξική κοινωνία της ζούγκλας οδηγεί μόνο σε πολέμους, ευνουχισμό, "νευρώσεις" κλπ. Ο τρόπος ζωής που ζούμε είναι μόνο μια δυνατότητα ανάμεσα σε εκατομμύρια δυνατότητων. Στο χέρι μας είναι να πάρουμε την ζωή μας στα χέρια μας. Τελειώνω με ένα μικρό απόσπασμα από τον πρόλογο του Μάρραϊν Μπούφιν στο βιβλίο του Σάμ Ντολκόφ "Αναρχικές κολλεκτίβες": Οποιοσ κι αν είναι το όριο του σε άλλες σφαίρες, τα επιτεύγματα του ισπανικού Αναρχισμού στην οικονομική σφαίρα επισκιάζουν όλες τις συμβατικές προοπτικές της φιλελευθερης και σοσιαλιστικής σκέψης... Αυτή η επαναστατική πραγματικότητα έχει για μας, μεγαλύτερη σημασία από τα πιο πειστικά θεωρητικά επιχειρήματα για το αντίθετο. Μ' αυτήν την έννοια, δεν είναι οι αναρχικοί οι μη "ρεαλιστές" που βλέπουν όνειρα την ημέρα", αλλά οι αντίπαλοι τους, οι οποίοι έχουν τις πλάτες τους στα γεγονότα ή τα έχουν αποκρύψει αναισχύοντα." ● χ.π.

Αθήνα, Ιούλιος 88

τα "μουσουλμανικά" σχολεία στην κύπρο μετά το 1878 ως παράγων εθνογεννέσεως της τουρκοκυπριακής κοινότητας

Όταν οι Βρεττανοί κατέλαβαν την Κύπρο στα 1878, τα «μουσουλμανικά» όπως ελέγονταν, σχολεία ήσαν ελάχιστα: «ημιγυμνάσιο» (Rushdie) στη Λευκωσία, II ιεροσπουδαστήριο (Medrese), 29 δημοτικά (Sibyan), και 24 ή 30 ακόμη στοιχειωδέστατα υπολειπόμενα αγροτικά δημοτικά, σύνολο 64 ή 70. Τα ελληνικά ήσαν 76, τα πιο γνωστά που αναφέρουν οι Αγγλικές Εκθέσεις, αλλά υπήρχαν και πολλά άλλα στοιχειωδέστατα σε ξεχασμένα χωριουδάκια, εκκλησίες, μονές, κλπ. Τα μουσουλμανικά σχολεία συντηρούνταν από το Εβκάφ ή από βακούφια ή από την τουρκική κυβέρνηση, ενώ τα ελληνικά από εισφορές των κατοίκων, των γονέων και της Εκκλησίας, χωρίς καμιά χάρη για της Τουρκικής κυβερνήσεως. Τα πιο πολλά μουσουλμανικά σχολεία ιδρύθηκαν μετά το 1878, επί Αγγλοκρατίας, με εισηγήσεις της Μουσουλμανικής (Τουρκικής) Επιτροπής Παιδείας που διόριζαν οι Άγγλοι από την ελίτ της κοινότητας, που τότε και έως το 1955 ελεγόταν μονίμως Μουσουλμανική μειονότητα και από τους Άγγλους και από τους ίδιους τους ηγέτες της, κάποτε Μωαμεθανική μειονότητα, ποτέ Τουρκική κοινότητα.

Η πρόκληση των νέων συνθηκών σχετικής ελευθερίας που οδηγούσε τους τολμηρότερους Κρυπτοχριστιανούς στην επάνοδο στην πατρώα θρησκεία και εθνικότητα, υπήρξε το κύριο κίνητρο για την Τουρκοκυπριακή ελίτ να ιδρύει νέα Μουσουλμανικά σχολεία για να σταθεροποιήσει την τουρκική και μουσουλμανική συνείδηση των Λινοβαμ-

βάκων (- Κρυπτοχριστιανών) και να εμποδίσει τον εξελληνισμό τους, που άρχισε να παίρνει διαστάσεις με συνεχείς δηλώσεις στον Ελληνικό Κυπριακό τύπο των δεκαετιών του 1880 και του 1890 (κ.έ).

Αυτό φαίνεται πολύ συχνά στους σχετικούς φακέλλους. Με συστηματικότητα η Επιτροπή προτείνει κάθε χρόνο στους προϋπολογισμούς του επομένου έτους ολόένα και νέα χωριά, όπου ο Μουσουλμανικός πληθυσμός ήταν σε μέγιστη αναλογία Λινοβάμβακοι, όπως παρατηρεί ο Άγγλος Επιθεωρητής Σχολείων, παρά την εύνοια του προς την Τουρκική μειονότητα και την ηγεσία της. Τα πράγματα ήταν τόσο εξωφθαλμα ώστε δεν ημπορούσε να μη το σημειώσει στα σχόλια και στις επιστολές του προς τον Αρχιγραμματέα και δι' αυτού στον Υπατο Αρμοστή. Οι οποίοι όμως έχουν τον τελικό λόγο και για να μην δυσαρεστήσουν την Τουρκοκυπριακή ηγεσία, αποδέχονται τις προτάσεις της: Το ενωτικό κίνημα των Ελλήνων Κυπρίων ογκούται, και σ' αντιστάθμισμα οι Βρεττανοί χρειάζονται μια ισχυρή Τουρκική κοινότητα, έστω κι αν αυτή είναι μειονότητα. Όπως της έδωσαν υπερβολικά δικαιώματα στο Νομοθετικό Συμβούλιο, όπου με τις ψήφους των Επισήμων (Βρεττανικών) μελών συνηθέστατα ανέτρεπε κάθε πρόταση νόμου των Ελληνικών μελών, κατά τον ίδιο τρόπο την ενισχύουν στον εκπαιδευτικό τομέα και την βοηθούν να αναπτυχθεί και να εγκλωβίσει στην Ισλαμική-Τουρκική ιδεολογία τους λινοβαμβακικούς πληθυσμούς της υπαίθρου, την σιωπηλή τραγική μάζα των απροστάτευτων χωρικών εξωμοτών και να τους εκτουρκίσει σταδιακά με την δύναμη της παιδείας και της θρησκείας. Η τότε Ελληνική ηγεσία της νήσου δεν αντιλαμβάνεται, δεν συλ-

λαμβάνει το βάθος της διαδικασίας αυτής, τις βραχυπρόθεσμες συνέπειες της. Απεναντίας αποθαρρύνει την επιστροφή των λινοβαμβακικών στην πατρώα θρησκεία και εθνικότητα, την οποία μερικοί τολμηροί πραγματοποιούν με δηλώσεις στον τύπο στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας, όταν επίστευσαν ότι θα επικρατούσε καθεστώς ελευθερίας. Αλλά η δυνατότητα επανόδου της Οθωμανικής κυριαρχίας στον νησί, που ήταν ως το 1914 υπό προσωρινή Βρεττανική κατοχή, με ελάχιστες εξαιρέσεις, η αδιαφορία ή αποθάρρυνση της τότε Ελληνικής ηγεσίας, που ασχολείται με ενδοκοινοτικές έριδες - παράδειγμα το Αρχιεπισκοπικό ζήτημα 1900-1910 - και με αμέθοδη ενωτική δραστηριότητα, δεν επιτρέπουν στους πλείστους κρυπτοχριστιανούς να εκδηλώσουν τα πραγματικά τους φρονήματα (βλ. Κ. Κύρρη, *Peaceful Co-existence in Cyprus under British Rule and after Independence* Nicosia 1977 σσ. 3-13)

Ο αριθμός που δίδει ο Michell, διοικητής Λεμεσού στην μελέτη του για τους λινοβαμβακικούς (*The Nineteenth Century and After*, Vol. LXIII, No CCCLXXV, May 1908, σσ. 751-762), καθόλου δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα, που ετόνισαν οι πρώτοι Άγγλοι αξιωματούχοι κατά το 1878 κ.έ., πχ. βλ. *Annual Report of Limassol District After First Year of British Administration*, July 1879, σ.9: «*The Cyprus evader of revenue escaped the tax of exemption from military service by claiming to be Turk, and receiving a Mohammedan name. There were called Linno-bambakes (- Ο Κύπριος φοροφυγάς απέφυγε τον φόρο απαλλαγής από την στρατιωτική υπηρεσία ισχυριζόμενος ότι είναι Τούρκος και υιοθετώντας μωαμεθανικό όνομα. Αυτοί ήσαν οι λεγόμενοι Λινοβάμβακοι).*» Περαιτέρω και προηγουμένως (σσ.8-9) τονίζεται «η σκληρότης με την οποία εισπράττονταν οι φόροι και οι δεκάτες επί Τουρκοκρατίας, πέραν του κανονικού από τους γεωρ-

γούς». Από την μαρτυρία αυτή, που επιβεβαιώνει πλήθος άλλες ήδη γνωστές από τα πιο πάνω, αντιλαμβανόμαστε την έκταση του φαινομένου του Κρυπτοχριστιανισμού και την αβασμιότητα του υπολογισμού των Λινοβαμβακικών στα 1901 σε 10.000 από την Propaganda Fide της Παπικής Εκκλησίας (στο περιοδικό *Bessarione Anno VII, Serie II, Vol. IV 1902/3* σσ 22993-304). Προφανώς οι πράκτορες της Propaganda ομιλούν για ό,τι μπόρεσαν να εξακριβώσουν οι ίδιοι, κυρίως στην επαρχία Λεμεσού, όπου είχαν την έδρα τους. Η ζωντανή παράδοση απ' όλα τα μουσουλμανικά και μεικτά χωριά της Κύπρου δίδει τελείως διαφορετική εικόνα του φαινομένου, που μαρτυρείται καθ' όλη την Αγγλοκρατία έως το 1974. Στα 1936 ο H.V.Moyton (*In the Steps of St. Paul*, London, Rich & Covan Ltd, 1936, σσ. 137-138) συναντά έναν Λινοβάμβακο στην Πάφο, και τον περιγράφει προσθέτοντας: «Πολλοί λίγοι από αυτούς έχουν μείνει τώρα», μου εξήγησε ο φίλος μου.

«Στα παλιά χρόνια υπήρχαν πολλοί. Είναι εξωτερικά Μουσουλμάνοι, αλλά μυστικά Χριστιανοί... Κατάγονται από Χριστιανούς που, για ν' αποφύγουν τους διωγμούς... προσποιούνταν ότι έχουν προσέλθει στο Ισλάμ». Βαθύτερη έρευνα και εμπειρία των πιο πάνω χωριών επικυρώνει το γεγονός αυτό, στο οποίο οφείλεται και η διατήρηση πολλών χριστιανικών εθίμων και Ελληνικών και Βυζαντινών ακόμη λαϊκών Ακριτικών ασμάτων από τους Τήλλυρους αλλά και πολλούς άλλους μουσουλμάνους, ιδίως της περιοχής του εξισλαμιστικού ρεύματος κατά τον 17ο αιώνα κ.έ., της βόρειας οροσειράς από την Πάφο έως την Καρπασία. Αυτά καταγράφησαν από ερευνητές της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών και του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών και άλλους, και μερικά έχουν δημοσιευθεί. Κρυπτοχριστιανικά ήσαν τα χωριά που στα 1967 ζήτησαν από τον Μακάριο, με μυστική αποστο-

λή, να τα βαπτίσει αλλά εκείνος εθεώρησε την ώρα ακατάλληλη.

Θα ήταν αστείο να ισχυρισθεί κανείς ότι δεν υπήρχαν και πολλές επιδράσεις του Τουρκικού Πολιτισμού στους Έλληνες Κυπρίους. Με την μακρά συμβίωση με τις τόσες αναμειγνύσεις και παλινδρομές διεργασίες, κυκλοφορία πληθυσμιακή ανάμεσα στις δύο κοινότητες, κυριώτατα μέσω του κεντρικού φαινομένου του Κρυπτοχριστιανισμού, η λαογραφία Ελλήνων Κυπρίων «Τούρκων» σταδιακά κατέστη σε πολλά ενιαία: χοροί, έθιμα, γάμοι, φαγητά, παιγνίδια, κατοικία, κοινωνική ζωή, μουσική, έχουν πολλά τα κοινά, αμοιβαίως προελεύσεως (βλ. *Halkbilim Sempozymlar*, Lefkosia 1986 σσ. 335-415 υπό Kamí Kanol και Ali Hoca).

Η μεικτή γλώσσα, Ελληνοτουρκική, στα μεικτά χωριά σαν αυτή που αναφέρεται (υπό Nazemin Gelen, αυτ., σσ.275-279), τα κοινά παιγνίδια (αυτ., σσ. 307-312 υπό Oguz Yorgancioglu), το θέατρο σκιών και ειδικά ο Καραγκιόζης (αυτ., σσ. 313-323 υπό Mehmet Erlug), κλπ. τεκμηριώνουν την αλληλεπίδραση, ασχέτως αρχικής προελεύσεως ή καταγωγής (βλ. και το βιβλίο μου *Peaceful Co-existence*, 1977, σσ.5,14-18 κεφD., «Common Life, Folk Piety and Folklore», σσ. 64-66 Κεφ. Η., «Theatre and Relevant Cultural Manifestations as Linker Between the two Communities», κλπ., βλ. και Ahmet An, «Kibris ta Yasayan lki Ana Etnik-Ulusl Toplum Arasindaki Kulturel Ve Folklorik Etki Lesimler», Soz, 11/3/1983). Πολλά κοινά πολιτιστικά στοιχεία με τους Έλληνες και Αρμένιους της Ν. Μ. Ασίας πρέπει να είχαν και οι Τούρκοι που ήλθαν από εκεί μετά το 1571 έως το

1738, καθώς και οι Έλληνες και Αρμένιοι που ήλθαν από τις ίδιες περιοχές θα είχαν αρκετά και πολλά κοινά με τους Τούρκους με τους οποίους συμβίωναν εκεί για αιώνες. Η ρίζα όλων ήταν Βυζαντινή ή Ανατολική ή μεικτή, με προεκτάσεις στα Βαλκάνια και στην Εγγύς και Μέση Ανατολή. Το θέμα είναι τεράστιο και πέραν οιασδήποτε μονομερούς δογματικής θεωρήσεως, χρειάζεται διερεύνηση από την σκοπιά της συγκριτικής εθνοκοινωνιολογίας, κοινωνικής ανθρωπολογίας και ιστορίας του πολιτισμού, στην οποία ένα μελλοντικό κυπριακό Πανεπιστήμιο θα έχει πάρα πολλά να προσφέρει, με ερευνητές από όλες τις κοινότητες της νήσου, όχι μόνο τους Έλληνες και τους Τούρκους. Προπάντων όμως από εμάς τους δύο, σε αρμονική συνεργασία αντί της τεχνητής ανόητης συγκρούσεως που μας χώρισε τα τελευταία χρόνια.

Πριν τελειώσω την καθόλου εξαντλητική αυτή συνοπτική επισκόπηση, θ' αναφέρω μερικά συγκεκριμένα παραδείγματα λινοβαμβακικών χωριών στα οποία ιδρύθηκαν Μουσουλμανικά - Τουρκικά σχολεία στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας χωρίς την θέληση των κατοίκων, ή χωρίς επαρκή έλεγχο της αληθινής τους ταυτότητας, ή χωρίς να ληφθεί υπ' όψιν αυτή η ταυτότης, ή παρά το ότι ήταν γνωστή σε όλους η ταυτότης, ή ακριβώς γι' αυτό, επομένως με στόχο και/ή αποτέλεσμα αν αλλοιωθεί η ταυτότης των με τα άσχετα προς αυτήν σχολεία (και τζαμά).

Το ενδιαφέρον της Μουσουλμανικής Επιτροπής Σχολείων (ΜΕΣ) για τα γνωστότατα λινόβαμβακικά χωριά της Καρπασίας όπως ο Άγιος Συμεών, Η Γαληνόπορνη, κλπ, και της Τηλλυρίας, όπως ο Άγιος Θεόδωρος, τα Κόκκινα, κλπ., τα χωριά της Πάφου και της Δυτικής Κύπρου γενικά όπως η Μελάδια, ο Άγιος Ιωάννης, ο Άγιος Νικόλαος κλπ., της Κερύνιας όπως το Καζάφани, κ.ά. πολλά εμφανίζεται στους φακέλλους του Δημοσίου Αρχείου απο το 1887, πχ. Βλ. φακ. SAI/1546/1887, SAI/1752/1887, SAI/1946/1887, SAI/177/1887, SAI/2165/1887, κλπ. Στον φάκελλο SAI/177/1887 ο Αγγλος επιθεωρητής Ιωσίας Σπένσερ στις 15/12/1887 γράφει στον Αρχιγραμματέα ότι οι Αγιθεοδωρίτες ομιλούν Ελληνικά και προτείνει όπως «μη ιδρυθεί εκεί καθαρό μουσουλμανικό σχολείο (a distinctively Moslem school) αλλά σχολείο που να συντηρείται και διευθύνεται απολύτως από την Κυβέρνηση, το μόνο που θα μπορούσε να έχει πιθανότητα επιτυχίας». Είχε ήδη προσπαθήσει προηγουμένως, με την επίμονη σύσταση του διοικητού Λευκωσίας King, που ήταν & ο Αγγλος αντιπρόσωπος στο Εβκάφ, να ιδρύσει μουσουλμανικό σχολείο στον Άγιο Θεόδωρο που θα εξυπηρετούσε και τα Κόκκινα, χωρίς επιτυχία: επιστ. του Ι.Σ ημερομ. 5/8/1887 και 19/8/1887 στον Αρχιγραμματέως στον King 29/8/87 ο King εκφράζει και τις απόψεις του Τούρκου αντιπροσώπου στο Εβκάφ, αλλά και τις απόψεις της αποικιακής κυβερνήσεως που ενθαρρύνει τον ----- εξισλαμισμό και εκτουρκισμό της περιοχής. Από τον φάκελλο SAI/2165/1887/8 μαθαίνουμε ότι «ο μουδής της Λεύκας Ναιμεφένδης ενθαρρύνει από καιρό τον λαό της Τηλλυρίας να ιδρύσει μουσουλμανικά σχολεία, και τώρα που η ΜΕΣ απεφάσισε να δώσει χορηγία ότι χρειάζεται προς τούτο είναι η διαβεβαίωση προς τους χωρικούς:» επιστ. Ι.Σ. προς Διοικητή Λευκωσίας 13/2/1888 του ιδίου 11/2/1888, 15/2/1888, 17/2/

1888, 21/2/1888 στον Αρχιγραμματέα. Πρβλ. SAI/2154/1889 : έντονος ο ρόλος του μουδής της Λεύκας στην ίδρυση σχολείων στην Τηλλυρία, όπως και στον φακ. SAI/3315/1889, οπότε η χορηγία στον Άγιο Θεόδωρο αυξάνεται από £1 σε £3, παρόμοια αύξηση τότε και στα Λεύκα, όπου υπάρχει το ίδιο πρόβλημα και οι εκεί μουσουλμάνοι αποκαλούνται στον Ελληνοκυπριακό τύπο «Οθωμανοί Έλληνες συμπολίται (πχ. στο Νέον Κίτιον, Β' 81, 9/21/αν 1881, σ.7 κ.α) Πρβλ SAI/38/1890/, ο Άγιος Θεόδωρος και πάλιν, όπως και στους φακ. SAI/938/1890, SAI/1048/1890, SAI/1845/1890, όπου αυξάνεται η χορηγία στα Βρέτζια, στον Άγιο Ιωάννη, κ.ά., SAI/2978/1890 (για πρώτη φορά και ο Άγιος Ευστάθιος), SAI/2979/1890 (τα ως άνω και η Ανδρολίκου, κλπ) SAI/3577/1890 (Βρέτζια), SAI/2025/1891 (Κοφίνου, Λεύκα, Αγ. Νικόλαος, Αγ. Θεόδωρος, Πλατάνι, Αγ.Ευστάθιος, Αρτέμη, κλπ, λινόβαμβακικά χωριά), SAI/122/1891 (Λαπηθού ομοίως), SAI/11092/1891 (τα ως άνω, τα Πλατανίσκια, κ.ά).

Στον φάκ. SAI/1326/1891 πλήν άλλων χωριών, ευρεία αναφορά στον Άγιο Θεόδωρο σε υπόμνημα του Ιω. Σπένσερ ημερ. 2/2/1891 και σε γράμμα του προς τον Αρχιγραμματέα ημερομ. 12/4/1891 : Ο τέως δάσκαλος ήταν «άχρηστος» και δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί Χότζας αρκετά Ελληνομαθής ώστε να διδάσκει τα παιδιά του Αγ.Θεοδώρου και των Κοκκίνων, που μόνο Ελληνικά γνωρίζουν.» ο Ιω. Σπένσερ προτείνει «έναν Παφίτη που ξέρει Ελληνικά πολύ καλά» κλπ., κλπ.

Αν και οι Βρεττανοί προσπαθούν να ελέγχουν την Τουρκοκυπριακή ηγεσία στα εκπαιδευτικά, όπως και σε άλλα θέματα, καθώς και τους Έλληνες Κυπρίους ηγέτες ομοίως, εν τούτοις στην παιδεία σταθερά αποδέχονται και ευνοούν επίμονες προτάσεις της πρώτης για ίδρυση ολονέν και περισσότερων Μουσουλμανικών - Τουρκικών σχολείων στα χωριά χωρίς να εξακριβώσουν την πραγματική τους ταυτότητα και να σεβασθούν το εθνικοθρησκευτικό και ψυχολογικό τους δράμα. Στα 1893 και

1894 ιδρύονται ή επανιδρύονται είτε ενισχύονται τέτοια σχολεία και στον Κορόνηπο στον Άγιο Συμεών (που στα 1887 οι κάτοικοι τους αλληλογραφούν με τον Διοικητή Αμμοχώστου αρχικά στα Τουρκικά - έργο κάποιου Χότζα- και στις 31/3/1887 στα Ελληνικά για την ίδρυση «σχολείου Τουρκίας», βλ. SAI/933/1887), στο Πλατάνι, στον Άγιο Θεόδωρο Τηλλυρίας, στη Γιαλλιά, Στον Άγιο Ιάκωβο, στον Άγιο Ευστάθιο, στη Γαληνόπορνη, στη Ανδρολίκου, στη Βασίλεια, στην Καμπυλή, στα Πλατανίσκια, στα Λεύκα, στη Λουρουτζίνα, στη Χούλου, κλπ., ως άνω και σε πραγματικά Τουρκικά χωριά όπως το Τσάτος, το Ψιλλάτο, κλπ., βλ. SAI/769/1893, SAI/1606/1893, SAI/2529/1893, SAI/96/1894, SAI/11537/1894, κλπ.

Στα 1894 η χορηγία σε αρκετά λινόβαμβακικά χωριά αυξάνεται, πχ. στον Άγιο Θεόδωρο Τηλλυρίας, στη Λουρουτζίνα, στον Άγιο Νικόλαο, κλπ., βλ. SAI/948/1894, και μάλιστα παρά την διαφωνία του Αρχιγραμματέως διότι τα Μουσουλμανικά-Τουρκικά σχολεία σ' αυτά τα χωριά δεν παρουσιάζουν καμιά πρόοδο λόγω της Ελληνοφωνίας, βλ. επιστ. στον Υπατο Αρμοστή, ημερ. 5/5/1894.

Στον φάκ. SAI/2168/1894 η τραγωδία των χωριών αυτών εμφανίζεται στο κορύφωμα της: ο Ιωσίας Σπένσερ στις 19/19/1894 γράφει στον Αρχιγραμματέα ότι : οι μαθητές του Αγίου Θεοδώρου διαιρούνται σε : « 1. αρχαρίους, που δεν διδάσκονται ακόμη τουρκικά και 2. τάξεις συλλαβισμού, με ακανόνιστη παρακολούθηση και άθλια αποτελέσματα». Οπως γράφει ο ίδιος στις 6/11/1894, η Μουσουλμανική Επιτροπή Σχολείων (ΜΕΣ) επιμένει να διατηρηθεί το «άχρηστο» αυτό σχολείο και ν' αλλάξει ο δάσκαλος. Και προσθέτει τα εξής βαρυσήμαντα: «Οφείλω να πληροφορήσω ότι λόγω των συνθηκών του χωριού, είναι άκρως δυσχερές να συντηρηθεί αποτελεσματικό Μουσουλμα-

νικό σχολείο στον Άγιο Θεόδωρο. Εχει δοκιμασθεί στα τελευταία έξι χρόνια, και έχει αποδειχθεί αξιοθρήνητη αποτυχία... Αμφιβάλλω αν μπορεί να βρεθεί ικανός Μουσουλμάνος δάσκαλος να αναλάβει το σχολείο χωρίς υπέρογκο μισθό... Και αυτή η διευθέτηση δεν μου φαίνεται δίκαιη για τα χωριά εκείνα, που είναι πράγματι Μουσουλμανικά χωριά...». Το ίδιο θέμα και στον φακ. SAI/2220/1894: στις 30/10/1894 ο ίδιος επιθεωρητής σχολείων Ιωσίας Σπένσερ γράφει στον Αρχιγραμματέα: «Η χορηγία στο σχολείο του Αγίου Θεοδώρου δεν είναι καθόλου ανάλογη προς την αξία του, αλλά έγινε δεκτή (από την Βρετανική αποικιακή Κυβέρνηση και τον ίδιο) στο ύψος αυτό (£3) για να ικανοποιήσει τις επιθυμίες της ΜΕΣ, που επανειλημμένα μετέβαλε την χορηγία που είχε προταθεί για το σχολείο αυτό (από τον ίδιο ως υπεύθυνο λειτουργό βάσει της αρχής που εφαρμοζόταν για όλα τα σχολεία, Ελληνικά και Τουρκικά, να δίδονται χορηγίες βάσει και αναλόγως προς τα αποτελέσματα τους, την πρόοδο που επιθυμία.... να αντιμετωπισθεί σαν εξαιρετική περίπτωση και να βοηθηθεί με αυτή την υψηλή χορηγία (που κάποτε ανήλθε ως τις £4) χωρίς να ληφθεί υπ' όψει η αξία της εργασίας που γίνεται σ' αυτό .... που με δυσκολία αξίζει και την ελάχιστη βοήθεια». Αν και σε σημείωση του, ο ίδιος ο Υπατος Αρμοστής, ημερομ. 1/11/1894 τονίζει ότι η συμβουλή της ΜΕΣ δεν είναι υποχρεωτική για την κυβέρνηση, η τελευταία την ακολουθεί για να μην συγκρουσθεί με την Τουρκοκυπριακή ηγεσία. Παρόμοιες περιπτώσεις υπάρχουν πολλές, αλλά δεν έχουμε εδώ χώρο για να τις παραθέσουμε. Τα λινόβαμβακικά χωριά ούτε μπορούν εύκολα ούτε θέλουν να εκτουρκισθούν διότι είναι Ελληνόφωνα και επιφανειακά Μουσουλμανικά, καθόλου δε Τουρκικά τότε ακόμη. Ανκαι εγκαταλελειμμένα από την Εκκλησία ανθίστανται με την δύναμη της βαθύριζης παράδοσης.

Ανάμεσα στους τρόπους αντιδράσεως των λινόβαμβακικών χωριών στην ίδρυση μουσουλμανικών σχολείων σ' αυτά, ήταν και η παράλειψη των τοπικών επιτροπών να εισπράξουν την κυβερνητι-

κή χορηγία που η ΜΕΣ επέμενε να τους δίδεται. Τέτοιες παραλείψεις απαντώνται συχνά στους φακέλλους, πχ. βλ. SAI/153/1894, Γιαλλιά κλπ. Χαρακτηριστικά οι πιο πολλές αιτήσεις μουσουλμανικών χωριών για σχολική χορηγία συντάσσονται από Χοτζάδες ή μουλλάδες ή άλλους τοπικούς ηγέτες που συνδέονται προς την σκληροπυρηνική Τουρκική ελίτ της Λευκωσίας και των άλλων πόλεων, όχι από τους απλούς χωρικούς, που ανήκουν στη ρευστή μάζα που προαναφέραμε.

Η Ελίτ παρακολουθεί άγρυπνα την συμπεριφορά αυτής της μάζας και την καθοδηγεί προς τον εκτουρκισμό με το κύρος του άρχοντος, που ακόμη υπάρχει δυνατό και επιβλητικό - έως το 1914 η Κύπρος είναι ακόμη κατά νόμον Οθωμανική Επαρχία που διοικείται από τους Αγγλους, έστω και αν αυτοί στην πράξη ασκούν την διοίκηση ως εάν πρόκειται να είναι οι μόνιμοι κυριοί της νήσου και αποβλέπουν σταθερά σ' αυτό. Μετά την ψήφιση του νέου Νόμου XVIII περί Παιδείας του 1895, με τον οποίον οι εξουσίες των στο Επιτροπών Παιδείας, Ελληνικής-Χριστιανικής και Μουσουλμανικής-Τουρκικής ενισχύονται, πολύ περισσότερα Τουρκικά σχολεία, υπό τα αδιάφορα βλέμματα της Ελληνικής Επιτροπής Παιδείας (ΕΕΠ) και της Εκκλησίας.

Οι περαιτέρω εξελίξεις δεν θα μας απασχολήσουν εδώ. Το δράμα συνεχίζεται ή και επαυξάνεται με την πάροδο του χρόνου, με διάφορες μορφές και όψεις ανάλογα με την περιοχή. Μερικά χωριά υποτάσσονται σχετικώς γρήγορα, άλλα ανθίστανται για χρόνια όπως πχ. το Κοιλάνι, η Λουρουτζίνα (η πιο γνωστή περίπτωση, αλλά παράλληλη προς πλείστες άλλες άγνωστες, ή ελάχιστα γνωστές λόγω αμάθειας μας και/ή απουσίας ερεύνης!), αυτό το Πέργαμος, που κακώς θεωρείται καθαρά τουρκικό χωριό, ο Ξερόβουνος, η Βαρίσια, ο Άγιος Ανδρόνικος Καρπασίας, η Γαλη-

νόπορνη, η Κορόβια (που επίσης θεωρείται εσφαλμένα «γνησίως τουρκική» από τον Ν. Γ. Κυριαζή· βλ. το βιβλίο μου The Kanakaria Documents 1660-1850 Λευκωσία Κ.Ε.Ε 1987 σ 200) η Ποταμιά, το Δάλι, η Αγία Μαρίνα Σκυλλούρας, η Καμπυλή, η Γιαλλιά, η Γαλάτεια, ο Άγιος Θωμάς, κλπ. Ηρωϊκότεροι υπήρξαν οι Κοιλανιώτες που πάνω από είκοσι χρόνια ανθίστανται, από την αρχή της Αγγλοκρατίας, ως τις αρχές του αιώνα μας: χαλούσαν το τζαμί και έδιωχναν τον δάσκαλο-χότζα αρνούνταν να πληρώσουν σχολικούς φόρους, «είναι κακοί μουσουλμάνοι» κατά τον επιθεωρητή Newham, «δεν ενδιαφέρονται να διατηρήσουν την θρησκεία τους, δεν θέλουν ούτε τζαμί ούτε (μουσουλμανικό) σχολείο»· επιστ. Newham 24/9/1903, 15/10/1903, σημείωση του ίδιου στις 8/5/1905, στον φακ. SAI/4042/1902: το θέμα «έκλεισε» τότε με την υποταγή των αβοήθητων «Με-σολογγιτών» Κοιλανιωτών ύστερ' από επιδέξιο νομικό - φορολογικό τέχνασμα του «φιλέλληνας», σύμφωνα προς μερικούς επιπόλαιους Έλληνες Κυπρίους συγγραφείς, επιθεωρητή Newham το Μουσουλμανικό σχολείο τους επεβλήθη «παρά την θέληση τους», «despite local objections» όπως γράφεται σε πλήθος περιπτώσεων στο περιθώριο από τον Newham ή πριν από αυτόν, από τον προκάτοχο του Ιωσία Σπένσερ (και οι δυο ήσαν κληρικοί!), ή από άλλους επιτελείς του αποικιακού καθεστώτος. Ήταν ο τραγικός επίλογος, το επιμύθιο σπαρακτικών υπόκωφων αγώνων χιλιάδων ανιστόρητα περιφρονημένων από εμάς, Κρυπτοχριστιανών Ελλήνων για να μην χάσουν τουλάχιστον την διπλή ταυτότητα την διχασμένη προσωπικότητα, που τους συνέδεε έστω και σε κάποιο βαθμό με την καταγωγή και την παράδοση τους. Δεν υπήρχαν φύλακες γνώση στην Ελληνική Κυπριακή ηγεσία να τους συνδράμουν. Και ακολούθησαν τον δρόμο της μοίρας: το Τουρκικό Ισλάμ. Λίγες θαυμαστές στίβες ωστόσο διατηρήθηκαν ως το 1974 και ακόμη ως τώρα.

● Κ.Π.Κ.

10/9/1988

ενας αλλοιθωρος διεθνισμος

4. Το «δικαίωμα ύπαρξης» της «Τ.Δ.Β.Κ.»

Η θέση της ΕΔ σχετικά με το Ντεκτασικό κατοχικό καθεστώς της «Τ.Δ.Β.Κ.» περιέρχεται στο ακόλουθο απόσπασμα του τελευταίου τους άρθρου:

«Δεν υποστηρίζουμε ότι είναι «πολιτικά σωστή» ή «πολιτικά λανθασμένη» η δημιουργία της ΤΔΒΚ, ούτε ότι «έτσι έπρεπε να γίνει». Δεν είναι αυτό το ζήτημα για μας. Υποστηρίζουμε μόνο ότι σαν Ε/Κ επαναστάτες, ακριβώς επειδή είμαστε Ε/Κ και όχι Τ/Κ ή Τούρκοι, πρέπει ν' αντισταθούμε στην προσπάθεια της «δικιάς μας» άρχουσας τάξης να εμποδίσει τους Τ/Κ να έχουν δικό τους κράτος. Μόνο αυτό.» (υπογραμμίσεις δικές μου)

Κατ' αρχή η ΕΔ δεν παίρνει θέση ως προς τη συγκεκριμένη ύπαρξη σήμερα της «ΤΔΒΚ» αφού μας πληροφορεί ότι «(...) δεν είναι αυτό το ζήτημα για μας». Αυτό είναι φυσικό μια και η ΕΔ αποφεύγει στρουθοκαμηλικά ν' απαντήσει κατά πόσο η ύπαρξη της «ΤΔΒΚ» δικαιολογεί την κατοχή και διχοτόμηση της Κύπρου, την προσφυγοποίηση και τον εποικισμό. Η ΕΔ θα πρέπει όμως να πάψει ν' αποφεύγει την ουσία («δεν είναι αυτό το ζήτημα για μας») νομίζοντας ότι έτσι διατηρεί μια άσπιλη «διεθνιστική» παρθενικότητα.

Οι Μαρξιστές παίρνουν θέση μπροστά στη συγκεκριμένη πραγματικότητα και μια τέτοια πραγματικότητα υπάρχει και ονομάζεται «ΤΔΒΚ». Λιγότερη φυγομαχία και λίγο πιο συγκεκριμένοι λοιπόν....

Πέρα όμως απ' αυτά η ΕΔ μας πληροφορεί ότι θα πρέπει «(...) ν' αντισταθούμε στην προσπάθεια της «δικιάς μας» άρχουσας τάξης να εμποδίσει τους Τ/Κ να έχουν το δικό τους κράτος».

Με άλλα λόγια, η ΕΔ μας πληροφορεί ότι πρέπει ν' αναγνωρίσουμε το δικαίωμα ύπαρξης ενός Τ/Κ κράτους, έτσι για να πάμε «πίκα» στη δικιά «μας» αστική τάξη.

Η ΕΔ αποφεύγει μανιακά και πάλιν να μας εξηγήσει αν οι προϋποθέσεις της δημιουργίας αυτού του «κράτους» (εισβολή, κατοχή, διχοτόμηση, προσφυγοποίηση, εποικισμός).

Η δημιουργία ενός Τ/Κ κράτους δεν μπορεί να προέλθει από παρθενογένεση (και η «ΤΔΒΚ» αποτελεί την

(β' μέρος)

τραγική ιστορική επιβεβαίωση των πιο πάνω).

Πέρα όμως απ' αυτά είναι γνωστό πως τα πρώτα σχέδια διαμελισμού της Κύπρου εκκολάφθηκαν από το Βρετανικό Υπουργείο Αποικιών το 1956-1957 και η Τουρκία τα υιοθέτησε σαν την «έσχατη παραχώρηση» της στο Κυπριακό. Τα σχέδια αυτά προνοούσαν τη δημιουργία «εθνικά αμιγών» περιοχών κατόπιν μαζικής μετακίνησης πληθυσμών (βλέπε σχεδιάγραμμα). Η ομοιότητα με τη σημερινή πραγματικότητα είναι ανατριχιαστική!

Βέβαια το ότι ο Βρετανικός ιμπεριαλισμός προστρέχει στην προσφύλη μέθοδο της χάραξης διαμελιστικών γραμμών (Ιρλανδία, Ινδία, Υεμένη κλπ) ή ότι μεταχειρίζεται τους αποικιακούς λαούς σαν δαμάλια που τα «μετακινούν» σ' επιλεγμένες περιοχές δεν εκπλήσσει. Τέτοιες μέθοδοι αποκαλύπτουν απλώς τον βαθμό κυνισμού του ιμπεριαλισμού.

Η ΕΔ δεν κάνει τίποτ' άλλο από το να παρέχει μια ψευτο-«διεθνιστική» κάλυψη στα πιο πάνω, μια και το «δικαίωμα ύπαρξης ενός Τ/Κ κράτους», το οποίο η ομάδα αυτή υποστηρίζει, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί (και το απέδειξε ήδη η «ΤΔΒΚ») παρά

Μια τελευταία (ελπιζώ) απάντηση

χρηστας

μόνο μέσα σε συνθήκες ιμπεριαλιστικής βαρβαρότητας. Κι' αυτό δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με την κατοχύρωση των δημοκρατικών δικαιωμάτων των Τ/Κ.

Η ΕΔ υποστηρίζει ότι δεν θεωρεί πολιτικά σωστή ή λανθασμένη τη δημιουργία της ΤΔΒΚ (δεν είναι αυτό το πρόβλημα της όπως μας πληροφορεί) ταυτόχρονα όμως δηλώνει πως δεν πρέπει να εναντιωνόμαστε στο δικαίωμα ύπαρξης ενός Τ/Κ κράτους!

Θάταν εξαιρετικά ενδιαφέρον να μας διαφωτίσει η ΕΔ κατά πόσο με την ίδια συλλογιστική αναγνωρίζει και το δικαίωμα ύπαρξης του σιωνιστικού κράτους του Ισραήλ (1947) το οποίο κάτω από το πρόσχημα της κατοχύρωσης των δημοκρατικών δικαιωμάτων του Εβραϊκού λαού (με τις εκλογές των ΗΠΑ και ΕΣΣΔ) έθεσε ολόκληρη την Παλαιστίνη υπό σιωνιστική κατοχή, προσφυγοποίησε τους νόμιμους κατοίκους της, και προχώρησε στο μαζικότερο πρόγραμμα εποικισμού ολόκληρης της Παλαιστίνης (κι όχι μόνο της Δυτικής όχθης του Ιορδάνη ή της Λωρίδας της Γάζας που ο Ισραήλ κατέλαβε

Όταν η ΕΔ κακοποιεί τις Λενινιστικές αρχές για να στηρίξει τη διχοτομηση

στην εκδοτική ομάδα "Εργατική Δημοκρατία"

Ηλιαδης

1967) κατά την πρόσφατη ιστορία.

Μήπως και για το Ισραήλ (το οποίο το διεθνές σιωνιστικό κίνημα και ο ιμπεριαλισμός παρουσιάζουν σαν δημοκρατικό κατοχυρωμένο δικαίωμα του Εβραϊκού λαού) η ΕΔ εξακολουθεί να παρουσιάζεται με την ίδια Ποντοπυλατική στάση «(...) δεν υποστηρίζουμε ότι η δημιουργία της «ΤΔΒΚ» (Σ.Σ ή του Ισραήλ, προσθέτουμε εμείς) είναι «σωστή» ή λανθασμένη... δεν είναι αυτό το πρόβλημα για μας». Εκτός πια κι αν η ΕΔ μπαίνει στον κόπο ν' ασχοληθεί με κάτι μόνο αν υπάρχουν τα αναγκαία Λενινιστικά ταϊτάτα για να τα πιπιλίσει. Εδώ ατύχησε όμως γιατί η δημιουργία του σιωνιστικού κράτους του Ισραήλ είναι κατά 25 περίπου χρόνια μεταγενέστερη του Λένιν, γι αυτό και το «βόλεμο» με τα ταϊτάτα είναι δύσκολο.

Η παρουσίαση του δικαιώματος

ύπαρξης του Ισραήλ (5) ή της «ΤΔΒΚ» και τα δύο τεχνητά δημιουργήματα του ιμπεριαλισμού, σαν «δημοκρατικά κατοχυρωμένες αρχές» δεν αποτελεί παρά την πιο επαίσχυντη παραχάραξη της αρχής της αυτοδιάθεσης αφού και τα δύο πιο πάνω κράτη οφείλουν την ύπαρξη τους στην κατοχή εδαφών, στον εκτοπισμό των νομίμων κατοίκων (προσφυγοποίηση) και στον μαζικό εποικισμό.

Τι άλλο είναι η «ΤΔΒΚ» εκτός από ένα στρατιωτικό-πολιτικό προτεκτοράτο του Τούρκικου αστικού κράτους, στο οποίο η «ΤΔΒΚ» στηρίζεται απόλυτα τόσο στρατιωτικά όσο και οικονομικά και πολιτικά; (6) Πέρα απ' αυτά τα τεράστια έργα στρατιωτικής υποδομής (αεροδρόμιο Λευκονόικου, ναύσταθμος Κυρήνειας) δεν αφήνουν καμιά αμφιβολία ως προς το πως ο Αμερικάνικος ιμπεριαλισμός σκοπεύει να χρησιμοποιήσει το Τουρκικό αυτό προτεκτοράτο.

Αν η ΕΔ μπει στον κόπο ν' απαντήσει στα πιο πάνω καλά κάνει ν' απαντήσει επί της ουσίας και ν' αφήσει κατά μέρος την μίζερολογία για τους «πάμφτωχους» εποίκους και με τους

«φτωχούς» Τ/Κ (που έχουν περισσότερα κοινά με τους Παλαιστίνιους απ' ότι οι Ε/Κ).

Και μια τελευταία ανοητολογία της ΕΔ, σχετικά με το ποιοί έχουν δικαίωμα και ποιοί όχι (!!!) να παλεύουν για την αποχώρηση του Τουρκικού στρατού και ενάντια στη διχοτόμηση:

«Σοσιαλπατριώτες είναι μόνο όλοι αυτοί οι Ε/Κ ή Έλληνες αριστεροί που παλεύουν με τόση θέρμη για την αποχώρηση του Τουρκικού στρατού και ενάντια στη διχοτόμηση, πράγμα που είναι καθήκοντα ειδικά των Τούρκων και Τ/Κ επαναστατών».

Με άλλα λόγια για να δικαιούσαι ν' αγωνίζεσαι ενάντια στην ιμπεριαλιστική κατοχή και διχοτόμηση της Κύπρου πρέπει ανυπερθέτως να είσαι Τούρκος ή Τ/Κ (τότε και μόνο δικαιούσαι την απονομή διεθνιστικού τίτλου από την ΕΔ). Αν παρ' ελπίδα τυγχάνει να είσαι Έλληνας ή Ε/Κ δεν δικαιούσαι ν' αγωνίζεσαι ενάντια στην ίδια ιμπεριαλιστική κατοχή και διχοτόμηση της Κύπρου (τότε είσαι «σοσιαλπατριώτης»!)

Νομίζω ότι η ΕΔ δικαιούται πλέον επάξια να διεκδικήσει τον τίτλο του...

σοσιαλανόητου (ή του σκέτου ανόητου).

Δικαιούσαι δηλαδή (σύμφωνα με την ΕΔ) να παλεύεις γι' ανατροπή του ιμπεριαλιστικού, κατοχικού στάτους-κβό, ανάλογα με το διαβατήριο σου! Κατά τ' άλλα η ΕΔ είναι «διεθνιστική» ομάδα και μας «δασκαλεύει» για τη διαλεκτική ενότητα της παγκόσμιας ταξικής και αντι-ιμπεριαλιστικής πάλης!

Σύμφωνα με την πιο πάνω αλλοιθωρη «διεθνιστική» λογική:

Οι Ιρλανδοί διεθνιστές θάπρεπε να μην αγωνίζονται ενάντια στην κατοχή της Β.Ιρλανδίας και την διχοτόμηση της χώρας τους! Κάτι τέτοιο θάταν το καθήκον ειδικά των Άγγλων διεθνιστών!

Οι Παλαιστίνιοι διεθνιστές θάπρεπε να μην αγωνίζονται για την απαλλαγή της Παλαιστίνης από την κατοχή! Κάτι τέτοιο θάταν το καθήκον ειδικά των Εβραίων διεθνιστών!

Οι Αργεντινοί διεθνιστές θάπρεπε

να μην αγωνίζονται για την απαλλαγή των Μαλβίνων νήσων (Φώκλαντς) από την Βρετανική κατοχή, για την απόδοση των νησιών αυτών στον Αργεντινό λαό. Κάτι τέτοιο θάταν καθήκον ειδικά των Αγγλων διεθνιστών!

Νομίζω πως δεν χρειάζεται να επεκταθούμε σ' άλλα παραδείγματα. Αυτό που η ΕΔ διαστρεβλώνει είναι το εξής:

Η οργάνωση, στελέχωση και καθοδήγηση ενός αντι-ιμπεριαλιστικού, αντι-κατοχικού αγώνα στην Κύπρο, είναι σίγουρα πρωτίστως καθήκον των Κυπρίων επαναστατών (Ε/Κ και Τ/Κ).

Η έμπρακτη υποστήριξη ενός τέτοιου αγώνα είναι σίγουρα καθήκον των Ελλήνων και ειδικά των Τούρκων διεθνιστών.

Αυτή είναι η ουσία της διαλεκτικής ενότητας του αντι-ιμπεριαλιστικού αγώνα στην Κύπρο-Ελλάδα-Τουρκία.

Τα ειδικά καθήκοντα για τον καθένα απορρέουν από την ίδια κοινή πολιτική θέση και συγκλίνουν στην υλοποίηση των στόχων της θέσης αυτής.

Όσο το λιγώτερο η ΕΔ μπλέκει των Λένιν στις ανοητολογίες της, τόσο περισσότερη εξυπηρέτηση προσφέρει στην υπόθεση για την οποία ο Λένιν ανάλωσε τη ζωή του!

Μιά όμως και η ΕΔ σκοπό έχει να «ξεθάψει» την διαστρεβλωμένη πολιτική του «διε-θνισμού» (όπως η ίδια τον αντιλαμβάνεται) καλό θάταν να παρουσιάσει τις αναλύσεις της όχι μόνο στο «Εντός» (όπου το πολύ-πολύ να της απαντήσει κανένας «σοσιαλπατριώτης») αλλά και σε κανένα προσφυγικό συνοικισμό. Είμαι περιέργος να δω πως οι πρόσφυγες θ' αντιμετωπίσουν τα περί «δημοκρατικών δικαιωμάτων απόκτησης περιουσίας των εποίκων»! Νομίζω ότι η εμπειρία αυτή πραγματικά θ' άξιζε τον κόπο!

5. Για μια άλλη προοπτική

Η ουσιαστική κατοχύρωση της Κυπριακής ανεξαρτησίας δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μέσα σε συνθήκες που να εγγυούνται την ουσιαστική και όχι την φραστική, κατοχύρωση του δικαιώματος ολόκληρου (και όχι τεμαχισμένου) του Κυπριακού λαού να ορίσει ο ίδιος την μοίρα του για τον εαυτό του (αυτοδιάθεση).

Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την απαλλαγή από την ιμπεριαλιστική εξάρτηση που έθρεψε και δημιούργησε τις συν-

κες του διακοινοτικού αιματοκυλισματος, του σωβινισμού και της μισαλλοδοξίας.

Αυτό εξυπακούει:

Την απαλλαγή της Κύπρου από την ιμπεριαλιστική κατοχή και τη διχοτόμηση που πραγματοποιείται με τον Τουρκικό στρατό σαν εντολοδόχο, καθώς και απ' όλους τους ξένους στρατούς και βάσεις, και τους εποίκους, το δικαίωμα επιστροφής όλων των προσφύγων (Ε/Κ και Τ/Κ) που εκδιώχθηκαν ή αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους από το 1963 και ύστερα, μέσα σε συνθήκες απόλυτης ασφάλειας και αξιοπρέπειας.

Τον τερματισμό της καταπίεσης της μιας εθνικής κοινότητας από την άλλη, μέσα σε συνθήκες που να εμπειδίζουν τον αλληλοσεβασμό και τη συναδέρφωση.

Η δημιουργία μιας Συντακτικής Συνέλευσης με ισότιμη αντιπροσώπευση Ε/Κ και Τ/Κ αιρετών αντιπροσώπων (όχι όμως μη Κυπρίων/εποίκων) θα μπορούσε ν' αποτελέσει την πρακτική φόρμουλα για την διευθέτηση τρόπων εφαρμογής των πιο πάνω. Κάτι τέτοιο θα ενέπλεκε τον ίδιο τον Κυπριακό λαό στις διαδικασίες που τείνουν να καθορίσουν το μέλλον του και άλλων «μεσολαβητών» κρατούν (τον λαό αυτό) σε «απόσταση ασφαλείας».

Είναι μέσα από την πρακτική εμπλοκή ολόκληρου του Κυπριακού λαού μέσα στις διαδικασίες που καθορίζουν το μέλλον του για κατοχύρωση των στοιχειοδεστέρων και αναπαλλοτρίωτων δημοκρατικών του δικαιωμάτων που θα γίνει αντιληπτό κατά πόσο αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν μέσα στα πλαίσια του υφιστάμενου κοινωνικού συστήματος.

Χρειάζεται μήπως μια νέα Ζυρίχη για να καταλάβουμε ότι πρέπει επιτέλους εμείς οι ίδιοι να γίνουμε κύριοι της μοίρας μας; ● χ.η.

Σημειώσεις:

1. Όταν έγραφα στο προηγούμενο άρθρο μου ότι και η ΕΔ μπήκε στον «χορό» για τον διάλογο γύρω από το «εθνικό ζήτημα», εννοούσα φυσικά τον διάλογο που αναπτύχθηκε από τις στήλες του «Εντός». Γι αυτό, δεν χρειαζόταν να παραθέσετε την αρθρογραφική προϊστορία της ΕΔ για να αποδείξετε ότι εδώ και αρκετά χρόνια η ομάδα αυτή δημοσίευσε τις πολιτικές της θέσεις.

2. Για τις Μαλβίνες (Φώλκλαντς) είχα αναφέρει συγκεκριμένα, ότι η τυπικιστική εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης των κατοίκων των νησιών αυτών (που πρότεινε και η Θάτσερ) θα ήταν εντελώς αντιδραστική μια και οι κάτοικοι αυτοί είναι απόγονοι των Άγγλων εποίκων που έκλεισαν τα νησιά αυτά από την Αργεντινή εκτοπίζοντας τους γηγενείς νόμιμους κατοίκους.

3. Ομολογώ ότι οφείλω μια απολογία στην ΕΔ. Εκ παραδρομής τους είχα αποδώσει μια αντίφαση στις θέσεις τους) στο τελευταίο μου άρθρο: ότι δηλαδή η ΕΔ τάσσεται σαν θέμα

αρχής υπέρ της απομάκρυνσης των εποίκων κι από την άλλη χλευάζει όλους όσους τάσσονται υπέρ της απομάκρυνσης των εποίκων. Στην τελευταία της απάντηση η ΕΔ ξεκαθαρίζει ότι θεωρεί σαν «διεθνιστικό» καθήκον (!!!) την υπεράσπιση των εποίκων. Τα πράγματα όμως για μένα ξεκαθάρισαν πιο νωρίς όταν άκουσα κάποιον να μιλά στην πύλη Αμμοχώστου για τα «δημοκρατικά δικαιώματα απόκτησης περιουσίας των εποίκων» (!!) Αγαπητέ φίλε, ειλικρινά απολογούμαι για την φρικτή «γκάφα» μου.

4. Ας σημειώσουμε εδώ ότι η ΕΔ φαίνεται να θεωρεί την εισβολή του 74 σαν «βαρβαρότητα». Η συνεπακόλουθη κατοχή, προσφυγοποίηση και ο εποικισμός τι είναι; Ή μήπως «ότι έγινε, έγινε»; Πάλι κάποιοι άλλοι πρόλαβαν την ΕΔ!

5. Ολόκληρη η Παλαιστίνη (κι όχι μόνο η Δυτική όχθη και η Λωρίδα της Γάζας) βρίσκεται εγκλωβισμένη στα σύνορα του τεχνητού σιωνιστικού κράτους του Ισραήλ. Ο καταστατικός χάρτης της ΟΑΠ (PLO) δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα ύπαρξης στο Ισραήλ γιατί κάτι τέτοιο θα νομιμοποιούσε την αρπαγή της Παλαιστινιακής γης και την προσφυγοποίηση των Παλαιστινίων.

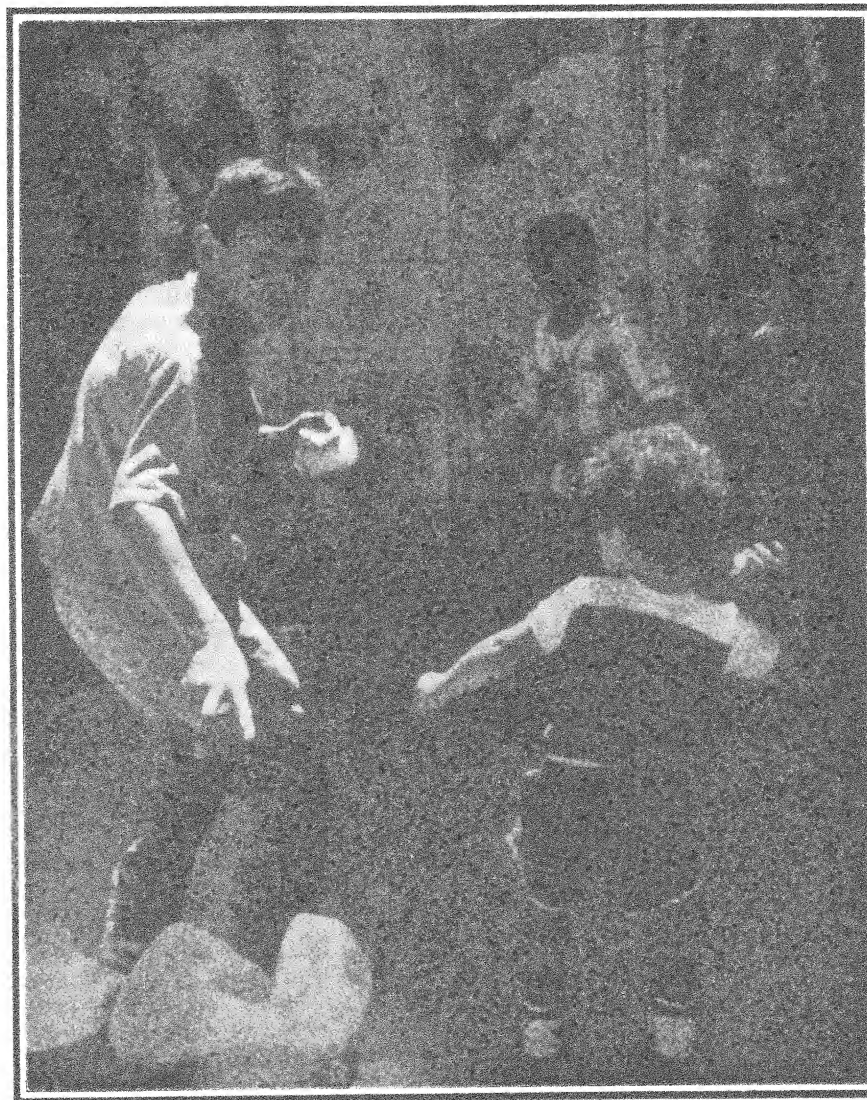
6. Το ακόλουθο απόσπασμα είναι παρμένο από τις θέσεις του 2ου συνεδρίου της Κομμουνιστικής Διεθνούς (1920) σχετικά με το «εθνικό και αποικιακό ζήτημα»:

«Είναι ανάγκη να αποκαλύπτουμε ακούραστα μπροστά στις εργαζόμενες μάζες όλων των χωρών, και ιδιαίτερα των καθυστερημένων χωρών, την απάτη που οργανώνεται από τον ιμπεριαλισμό-με την βοήθεια των προνομιούχων τάξεων- στις καταπιεζόμενες χώρες, όπου προσποιούνται πως υποστηρίζουν τη δημιουργία πολιτικά ανεξάρτητων κρατών, που στην πραγματικότητα είναι κράτη-υποτελείς από άποψη οικονομική και στρατιωτική».

Σαν τέτοιο χτυπητό παράδειγμα απάτης σε βάρος των εργαζομένων στα υποτελή κράτη, από τις συνδισσόμενες προσπάθειες του ιμπεριαλισμού των Συμμάχων και την αστική τάξη της μιας ή της άλλης χώρας, μπορούμε ν' αναφέρουμε το παράδειγμα των σιωνιστών στην Παλαιστίνη, όπου κάτω από το πρόσχημα της δημιουργίας ενός Εβραϊκού κράτους, σ' αυτή τη χώρα όπου οι Εβραίοι αποτελούν ασήμαντη μειοψηφία, ο σιωνισμός παράδωσε τους αυτόχθονες Άραβες εργαζόμενους στην εκμετάλλευση της Αγγλίας» (*ΣΣ. Η Παλαιστίνη είχε τότε μόλις γίνει Αγγλικό προτεκτοριάτο).

«Μανιφέστα, θέσεις και διακηρύξεις των τεσσάρων πρώτων συνεδρίων της Κομμουνιστικής Διεθνούς, 1919-1923».

Εκδ. Maspero, σελ. 58-59. (υπογραμμίσεις δικές μου)

ΕΝΤΥΠΟ ΠΟΥ ΠΗΡΑΙΜΕ

ΙΔΟΥ ΑΛΙΟΝ

Ετσι ονομάζεται ένα διμηνιαίο τοπικό περιοδικό, του οποίου το πρώτο τεύχος έφτασε στα χέρια μας. (Σεπτ.-Οκτώβριος 1988). Έδρα του νέου περιοδικού είναι το Δάλι. Εκτός από το κείμενα που αφορούν ειδικότερα τους κατοίκους της περιοχής (συνέντευξη με τον κοινοτάρχη, υπόμνημα των συμβουλίων βελτιώσεως Δαλιού και Πέρα Χωρίου προς τον Υπ. Εσωτερικών) υπάρχουν και κείμενα που αναφέρονται μεν στο Δάλι αλλά έχουν ευρύτερο ενδιαφέρον όπως το «Δάλι: γενική αρχαιολογική αναδρομή» του Δήμου Χρίστου, και μια αναδημοσίευση - για πρώτη φορά διορθωμένη - του γνωστού κειμένου του Α. Διαμαντή «Λεπτομέρειες στη Κύπρο. - πηγές και στοιχεία αναφορικά με το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη». Υπάρχει επίσης φωτογραφικό υλικό που συνοδεύει το γνωστό ποίημα.

Το περιοδικό είναι ανοιχτό σε συνεργασίες: Η διεύθυνση του είναι:

ΙΔΟΥ ΑΛΙΟΝ
Δ. Υψηλάντη 3
Δάλι
Τηλ. 21114 ●

THE UPRISING

Το βιβλίο αυτό που κυκλοφορεί στα αγγλικά είναι του Fayeze Younes και Jamileh Saad. Περιλαμβάνει κείμενα που εξηγούν τους λόγους της συνεχιζόμενης εξέγερσης των Παλαιστινίων καθώς κι ένα λεπτομερειακό ημερολόγιο της εξέγερσης από το Δεκέμβριο μέχρι τις αρχές του Μάρτη. Αυτό το τελευταίο είναι ένα άριστο ντοκουμέντο που μπορεί άνετα να στηρίξει οποιαδήποτε δημοσιογραφική ή άλλη δουλειά, πάνω στην εξέγερση. Τέλος υπάρχουν μια σειρά ντοκουμέντων με τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, κ.α για το παλαι-

ΑΤΝΑΝ ΑΛ ΣΙΑΡΙΦ: ΕΝΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Η έκθεση του Ατναν-Αλ Σιαρίφ στον Ηριδανό, τον περασμένο μήνα, ήταν η πρώτη ατομική έκθεση Παλαιστίνιου στη χώρα μας.

Ο Ατναν ζει στη Κύπρο εδώ και αρκετά χρόνια και οπωσδήποτε αρκετοί τον έχουν δει, μάλλον ντροπαλό και λιγομίλητο, να κάθεται ανάμεσα στους φίλους του με το τετράδιο και το μολύβι, και ουκ ολίγοι φιγουράρουν στα σκίτσα του. Σ' αυτά άλλωστε είναι αφιερωμένο ένα τμήμα της έκθεσης του, αυτό που ο ίδιος προτιμά όπως άλλωστε δηλώνει.

Η έκθεση συμπεριλάμβανε τρία τμήματα, ένα με λάδι, ένα με μικτή τεχνική (μελάνι, ακρυλικό, παστέλ, μολύβι, κολλάζ) και ένα με λιθογραφίες διαφόρων τύπων.

Ο Ατναν κινείται μέσα σ' ένα υπερεαλιστικό κλίμα, πολύ αφαιρετικό συνήθως, όπου κυριαρχεί εκτός ενός μέρους των μικτής τεχνικής έργων, μια άκρα απλότητα. Χρησιμοποιεί τις πιο πολλές φορές ανοιχτά, ενδιάμεσα χρώματα και η «γραφή» του βάσει είναι εμφανής. Ένα μέρος των έργων του αποτελείται από εικόνες της Ανατολής, ένα άλλο όμως κινείται στους χώρους όπου ζει ο καλλιτέχνης αναμένοντας. Εδώ υπάρχει πολλή Κύπρος.

Τα αισθήματα που διαπερνούν το έργο του Ατναν, μια μοναχικότητα, μια θλίψη, μια αναμονή είναι διάχυτα χωρίς εξάρσεις· υπάρχουν αποφασιστικά μέσα στο χρόνο χωρίς σκαμπανεβάσματα. Είναι εμφανής η διαφορά της ζωγραφικής του από άλλα παλαιστινιακά έργα που έλαχε να δούμε. Εδώ η αγωνιστικότητα είναι μια εσωτερική κατάσταση, σχεδόν απόλυτα ήρεμη. Οι φιγούρες του, πανταχού παρούσες, δεν κοιτάζονται ποτέ και πολύ σπάνια αγγίζονται. Είναι μοναχικές όχι όμως μοναξιασμένες. Υπάρχουν μαζί στο χώρο και η ενότητα μεταξύ τους αποκαθίσταται έμμεσα σε κάποιο σημείο. Προφανώς την Παλαιστίνη.

Ο έρωτας, ο θάνατος, η ελπίδα βιώνονται απλά και λιτά. Όταν ένας φίλος πεθαίνει, απλά μας γυρνά τη πλάτη και φεύγει αφήνοντας πίσω το έργο του. Ο Παλαιστίνιος διαφυλάσσει τον αγώνα του, προστατεύοντας μια φωλιά αγριο-αυγών. Η ζωγραφική σύνθεση τοποθετείται στον καμβά θάλαγες μόνη της, αβίαστα, σχεδόν χωρίς πρόθεση. ●

έλενα τουμαζή

ΤΟ ΑΗΔΟΝΙ

Το αηδόνι εμφανίζεται πολύ συχνά, σε μύθους, παραμύθια και ποιητικά κείμενα. Μοιάζει να συμβολίζει κάθε φορά τη πιο γνήσια φωνή. Τη φωνή, γυμνή, της φύσης. Όχι σαν αγριάδα, μα σαν αληθινής τρυφερότητας. Είναι όμως ταυτόχρονα και η εξορισμένη φωνή. Αυτή που δεν αναγνωρίζεται αμέσως και που οστρακίζεται μακριά από την πόλη, από το παλάτι, από το κράτος.

Αυτή η πρώτη φωνή που σα φύση «πρέπει» να υποκατασταθεί από τη μίμηση και τη λαμπρότητα της τέχνης.

Το παραμύθι του βασιλιά της Κίνας με τα δύο αηδόνια, το αληθινό και το ψεύτικο του Αντερσεν, είναι το πιο εύγλωττο παράδειγμα αυτής της τραγικής δομής των ανθρωπίνων σχέσεων ή αν θέλετε της σχέσης του ανθρώπου με τον εαυτό του....

«Αηδόνι ποιητάρη», λέει ο Σεφέρης, ... το καλεί, σαν το κινέζο αυτοκράτορα, να του μιλήσει, να του φανερώσει την αλήθεια, τη μνήμη...

Είναι η πιο βαθιά φωνή μέσα του, η γραμμή της παράδοσης του λαού του που χάνεται μέσα στο παρελθόν, από την Ελλάδα προς την Ανατολή...

Όμως τελικά είναι η φωνή του δάσους... Η φωνή πριν από την παράδοση. Αυτή που κρύβεται πιο βαθιά, βιολογικά θάλεγα, μέσα στο κορμί του. Είναι η φωνή της μάνας, πρώτη και οριστική γεύση των πραγμάτων. Κοινή σε όλους τους λαούς, σε όλα τα σώματα.

Γι αυτό και το αηδόνι του Σεφέρη δε διαφέρει σε τίποτα από το αληθινό αηδόνι του Κινέζου αυτοκράτορα...

Τούτη η βαθιά κρυμμένη γυναικεία φωνή που φέρουμε όλοι μέσα μας...

Όχι η δική μας μα εκείνη της «φύσης» εκείνη της μάνας εκείνη του μητρικού στήθους και της τροφής-ηδονής-γνώσης που μεταβιβάζει, τούτη η πρώτη φωνή της ζωής του ανθρώπου είναι άρρηκτα δεμένη με τον πατέρα, σαν συμβολικό σύμπαν, σαν πολιτισμό, σα μίμηση, σα τέχνη...

Σαν ιστορική παραγωγή σαν ιστορική απόλαυση... Είναι η μάνα που εισάγει με τη φωνή της το παιδί στο Λόγο, στον Πατέρα, στον άλλον...

Στο μέσο δηλαδή με το οποίο αργότερα παιδί θα πραγματώσει τη δική του ύπαρξη μεταφερόμενο μακριά από αυτήν, γράφοντας έτσι το δικό του πρόσωπο, τη δική του ιστορία.

Γιατί το παιδί γεννιέται, για να φύγει μακριά από τους γονείς...

Το παιδί γεννιέται για να μιλήσει κάποτε με τη δική του φωνή.

Τα αηδόνια των παραμυθιών φαίνεται να συμβολίζουν εκείνα τα παιδιά, εκείνες τις φωνές, εκείνες τις υπάρξεις που το πέρασμα τους στην πόλη, στην ιστορία, στον πατέρα, έχει εμποδιστεί.

Είναι τα σώματα, οι αισθήσεις, οι ανάγκες που βρίσκονται εξορισμένες στο δάσος του αδιαφοροποίητου. Και παρ' όλο που οι φωνές τους μπορεί να ευφραίνουν και να τρέφουν τους άλλους, εν τούτοις τα ίδια αυτά όντα δεν γίνονται αναγνώρισμα σαν πρόσωπα. Παραμένουν αρνημένα, μέχρι το τέλος πολλές φορές, αν ένα θάυμα δεν έρθει επιτέλους να ανοίξει την πόρτα της αναγνώρισης, την πόρτα της ιστορικότητας.

Αυτούς τους ανθρώπους, αυτά τα σώματα, τους μεταχειριζόμαστε είτε σαν τέρατα είτε σαν φαντάσματα. Τούς τα ζητάμε όλα και τους αρνιόμαστε όλα, τους πετάμε έξω από την ιστορία. Έξω από το Νόημα.

Πριν λίγο καιρό, η τηλεόραση μας, πρόβαλε ένα έργο βασισμένο σ' ένα παραμύθι των αδελφών Γκρίμ. Σ' αυτό το παραμύθι αναγνώρισα αυτή τη δομή που περιγράφω πιο πάνω και θα προσπαθήσω να σας τη μεταφέρω.

Ο Γκοριντέλ και η Γκοριντέ είναι δύο έφηβοι που ζούν στο δάσος μαζί με τους γονείς της Γκοριντέ και φαίνεται να αγαπιούνται...

Γύρω από το δάσος μαινεται ο πόλεμος., και διάφοροι

φυγάδες στρατιώτες, πεινασμένοι και εξαγριωμένοι, πλανιούνται πολύ κοντά τους γυρεύοντας τροφή και νερό.

Το πνεύμα του δάσους, η μάγισσα-κουκουβάγια παρακολουθεί όλη αυτή τη βία των εισβολέων και των φυγάδων καθώς επίσης και την σχετικά προφυλαγμένη ζωή των θετών αδερφιών και των γονιών τους, στο σπίτι του δάσους...

Ο Γκοριντέλ είχε σωθεί όταν ήταν μικρό αγόρι, από τον πατέρα της Γκοριντέ, που τον βρήκε ολομόναχο πάνω στα αποκαΐδια ενός χωριού που κατέστρεψαν οι στρατιώτες...

Οι δύο νέοι κάνουν περίπατο στο δάσος και φτάνουν μπρός από το ποτάμι, κάτω από το άγρυπνο βλέμμα της μάγισσας κουκουβάγιας. Κοιτάζονται μαζί στο νερό.. Είναι και οι δύο τους πολύ ωραίοι... Η Γκοριντέ βλέποντας το καθρέφισμα τους ανηδρά αμέσως πολύ έντονα, ανακατεύει το νερό θολώνοντας έτσι την εικόνα και λέει στο Γκοριντέλ:

«Δεν είμαι εκεί (στο νερό), είμαι εδώ.» Και τον κοιτάζει ίσια στα μάτια. Εκείνος σκύβει να τη φιλήσει και ξάφνου τη χάνει...Μεταμορφώθηκε σε αηδόνι, από τη μάγισσα του δάσους και έφυγε μαζί της ....

Αρχίζει τότε η αναζήτηση της Γκοριντέ από τον Γκοριντέλ.

Ο δρόμος περνά μέσα από το ποτάμι. Εκεί όπου πατά κάθε φορά ακούμε ένα θόρυβο σαν από σπασμένα γυαλιά.. Σπασμένους καθρέφτες...

Στο δρόμο του πολλές φορές συναντά τη αντανάκλαση του εαυτού του που τον ξεγελά σαν πραγματική, και που την φοβάται και την ανταγωνίζεται γιατί του κλείνει το δρόμο σαν κάθετη βιτρίνα.

Ακόμα συναντά την μάγισσα του δάσους την οποία επίσης φοβάται και αντιμετωπίζει σαν το κακό φάντασμα που του πήρε την Γκοριντέ.

Τελικά κατορθώνει να φτάσει στον πύργο της, όπου εκεί βρίσκει χιλιάδες πουλιά κλεισμένα σε κλουβιά. Είναι όλα τους κορίτσια που μεταμόρφωσε και παγίδεψε η μάγισσα.

Πώς να βρει την Γκοριντέ;

Η μάγισσα που παρακολουθεί από κοντά τον αγώνα του, του λέει σε κάποια στιγμή πως είναι πολύ δυνατότερος από ότι ο ίδιος ξέρει, επειδή αγαπά.

Και προσθέτει ότι πρέπει μόνος του να ξεχωρίσει την Γκοριντέ ανάμεσα σε όλα εκείνα τα πουλιά. Και αν τη βρει, τότε ας την πάρει... Αν όμως δεν κατορθώσει να τη βρει τότε θα παραμείνει και αυτός για πάντα εκεί, σαν μια πέτρα. Ούτε καν σαν ζώο, μόνο σαν σκέπη πέτρα.

Και τότε ξάφνου ο Γκοριντέλ ακούει ένα λυπητερό τραγούδι που έλεγε η αγαπημένη του όταν καθόταν και κεντούσε στο σπίτι του δάσους...

Ακούει το αηδόνι και αναγνωρίζει αμέσως την φωνή της.

Τρέχει, ανοίγει το κλουβί, την παίρνει τρυφερά στις παλάμες του και την αφήνει ελεύθερη να πετάξει!

Και η Γκοριντέ, ξαναγυρίζει στον εαυτό της. Γίνεται η γυναίκα που είναι. Τα μάγια λύνονται.

Αργότερα τη σώζει για δεύτερη φορά, νικώντας και τους δυο φυγάδες που ορμούν να κάψουν, να κλέψουν και να βιάσουν στο σπίτι του δάσους.

Και μετά από τη δεύτερη φορά, ακούγονται από παντού μέσα στο δάσος οι καμπάνες που σημαίνουν το τέλος του πολέμου. Και οι φωνές που ανακοινώνουν τον ερχομό της ειρήνης! Επιτέλους ειρήνη! Ειρήνη!

Σ' αυτό το υπέροχο παραμύθι, περικλείεται με σοφή οικονομία η περιπέτεια του ανθρώπου προς την ωριμότητα, που δεν είναι άλλη από την ικανότητα του να συναντά τον άλλο άνθρωπο.

Η εξορισμένη φωνή του θηλυκού... Ο αγώνας για την αναγνώριση της από το αρσενικό, που περνά μέσα από τον ναρκισσισμό, τη βία, τη μίμηση, τον πόλεμο.

Η αγωνία του ξεπεράσματος του καθρέφτη.

Η αναγνώριση της φωνής και η ελευθέρωση της, μόνος τρόπος για να φτάσει η γυναίκα και ο άντρας στον εαυτό τους, στην συνάντηση, στην ιστορία.

Και η φυσική συνέπεια αυτής της πορείας πούναι γενικότερη: ο δρόμος προς την αναγνώριση του άλλου είναι ο ίδιος ακριβώς με τον δρόμο προς την ειρήνη.

Μόνο η αγάπη δίνει τη δύναμη του ξεπεράσματος του καθρέφτη και της βίας. Τίποτε άλλο δεν μπορεί να σώσει την Γκοριντέ από τη φυγή της στο δάσος και από τη μεταμόρφωση της σε αηδόνι... μόνο αν την αναγνωρίσει ανάμεσα σε χιλιάδες άλλα παρόμοια πουλιά και μόνο εάν αναγνωρίζοντας την, **ΤΗΝ ΑΦΗΣΕΙ ΝΑ ΦΥΓΕΙ...**

Μόνον τότε θα ξαναβρεί εκείνη τον εαυτό της, εκείνος εκείνη και οι δύο μαζί την ιστορία. Μόνον τότε θα ηχήσουν οι καμπάνες και θα ακουστούν οι φωνές της ειρήνης και μέσα και έξω από το δάσος... ● ε.τ.

Σο Ημερολόγιο του βίου μου.

Σάββας Τσερκεζής

Επιμέλεια-Σημειώσεις: Φοίβος Σταυρίδης
Εκδοση: Πολιτιστικό Τμήμα της Τράπεζας Κύπρου.

«Το παρόν ημερολόγιον εμπεριέχει όλα τα σπουδαία μου συμβεβηκότα, ήτοι περιπετειάς διαφόρων ταξιδίων και διαφόρους άλλας δυσκολίας αίτινες μοι παρησιάζοντο εις πάσαν μου επιχείρησιν.» (σελ.13)

Έτσι αρχίζει το αυτοβιογράφημα του ο Σάββας Τσερκεζής από το Μαζωτό, περιγράφοντας 40 και πλέον χρόνια της ζωής του. Της ζωής ενός φτωχού μετανάστη που περιπλανήθηκε ασταμάτητα ακολουθώντας τους κύριους μεταναστευτικούς δρόμους της εποχής του, αρχίζοντας από τον ευρύ τότε χώρο των ελληνικών κοινοτήτων της ανατολικής μεσογείου και φτάνοντας μέχρι τις ΗΠΑ. Η γλώσσα του Τσερκεζή είναι απλή και πανέμορφη. Περιγράφει ότι βλέπει στο πέρασμα του μένοντας μεν στην επιφάνεια συνήθως επιτρέπει όμως στον αναγνώστη να ανασυγκροτεί ολόκληρες εικόνες της εποχής εκείνης, των αρχών κύρια του αιώνα:

«(...) Ευρισκόμενη εις μεγάλην χρηματική στενοχωρίαν, δεν είχα τον ναύλον και όμως έπρεπε να φύγω, έπρεπε να κινήσω πάντα λίθον δια να εξοικονομήσω τα αναγκαζόμενα μοι χρήματα, επώλησα το ωρολόγιον μου αντί δεκαεπτά σελινίων και έβαλα και πέντε βιβλία εκ της βιβλιοθήκης μου ενέχυρον αντί πέντε σελινίων, είχα και έξι εκ των οικονομίων μου, έγιναν όλα εικοσιοκτώ, με ήρκουν πλουσιοπαρόχως διότι ο ναύλος εκ Λάρνακος εις Σμύρνην είναι μόνο δεκαέξι σελίνια.

Αλλ' έλα που η καλή μου τύχη συνοδεύεται πάντοτε από διαφόρους περιπετειάς, ήλθεν μαζί μου εις Λάρνακαν και εις φίλος μου όστις δεν είχαν μεθ' εαυτού, ο δυστυχής, παρά μόνον τρία σελίνια.

Έβρε Σάββα, μου λέγει, 'θέλω να έλθω μαζί σου εις Σμύρνην αλλά δεν έχω χρήματα παρά τρία σελίνια, τι με συμβουλεύεις να πράξω;'

'Τι συμβουλή να σου δώσω φίλε μου,' του λέγω. 'Αφού δεν έχεις χρήματα δεν δύνασαι ούτε βήμα να κάμης'.

Όταν άκουσεν ο δυστυχής τιαούτην απάντησιν έμεινεν εμβρόντητος, εβυθίσθη εις μίαν μελαγχολίαν εγώ δε ήρχισα να σκέπτομαι όπως εύρω μέσον και ευκολύνω και τον φίλον μου, και στραφείς προς αυτόν του λέγω:

'Μη λυπείσαι, φίλε μου, και το πράγμα δεν είναι τόσο δύσκολον όπως το φαντάζεσαι, άκουσε με,' του λέγω, 'τι εσκέφθην δια να δυνηθής και σύ να έλθης μετ' εμού: Θα παρωμεν δύο εισιτήρια δια την Μερσίναν από τέσσερα σελίνια, γίνονται οκτώ, και από την Μερσίναν ως την Σμύρνην θα αναχωρήσουμε με εν ατμόπλοιο του Χατζή Δαούτ ή του Πανταλέοντος όπου δίδουν εισιτήρια με ένα μετζίτι δι' έκαστον άτομον'.

'Πράγματι', μου λέγει ο φίλος μου, 'έχεις δίκαιον.'

Την τετάρτην μεταμεσημβρινήν ανεχωρήσαμεν εκ Κύπρου με έν γαλλικόν ατμόπλοιο των θαλασσίων διαπορθμεύσεων ονομαζόμενον 'Ουρανία', ημέραν Τετάρτην, 10ην Ιουλίου του

1902, και την επιούσαν εφθάσαμεν εις Μερσίναν, εκεί εγνώρισα αρκετούς Κυπρίους εκ των γειτονικών μας, χωρίων, επεριμέναμεν από ημέραν έως ημέραν την άφιξιν ενός ατμοπλοίου του Χατζή Δαούτ ή του Πανταλέοντος, αλλά φεύγ, δεν εφαινοντο ούτε το έν ούτε το άλλο, η τύχη μου φαίνεται τα καθυστερεί δια να εξοδεύσω τα ολίγα χρήματα άτινα είχα, τέλος μετά επτά ημέρας επληροφορήθην ότι πρόκειται να αναχωρήση εν ιταλικόν ατμόπλοιοι φορτηγόν και θα προσεγγίσει εις Σμύρνην, εδημοσίευσεν λοιπόν ότι δέχεται επιβάτας αντί ενός μετζιτίου έκαστον, την 18ην Ιουλίου απεπλεύσαμεν εκ Μερσίνης και μετά πενήνήμερον πλούν δια του βραδυπλοούντος ιταλικού σκάφους εφθάσαμεν εις Σμύρνην, κατά την αποβίβασιν μου έμεινα δύο ώρας υπό κράτησιν δι' ένα λαθος το οποίον είχε γίνει εις το διαβατήριον μου αλλ' επί τέλους επλήρωσα εικοσίένα γρόσια και αφέθην ελεύθερος (...)» (σελ. 107-108)

«(...) Όλην την ημέραν περιεπάτουν εντός της πόλεως περιεργαζόμενος όλα τα αξιοθέατα μέρη της πρωτεύουσας της Νορβηγίας, ήτο ομοιογενής λαμπρά πόλις, είχε μαγευτική τοποθεσίαν, ευρείας πλατείας και ωραίους δρόμους, κομψά οικήματα και αναρίθμητους δενδροστοιχίας, είχε ρομαντικά τοπία και προπάντων ωραίον φυσικόν λιμένα, ουδαμού αλλού είδα τιαούτην θάλασσαν, δώδεκα ολοκληρώρας πλέει το ατμόπλοιοι την θάλασσαν αυτήν με ταχύτητα δώδεκα μιλίων την ώραν, η θάλασσα είναι τόσο στενή ώστε δεξιά και αριστερά οι άνθρωποι οι ευρισκόμενοι εις την παραλίαν καλημερίζονται από τους εντός του πλοίου, είναι μια θαλασσία ταινία αλλού μεν εκτεινόμενη μέχρι ενός μιλίου απόστασιν αλλού δε σμικρυνόμενη μέχρι ενός μιλίου απόστασιν αλλού δε σμικρυνόμενη μέχρι εκατόν μέτρων, δεξιά και αριστερά λόφοι κατάφυτοι, αληθής τω όντι παράδεισος, η Νορβηγία ένεκα της πληθώρας των δασών της εξαγει αρκετήν ξυλείαν, το πλείστον της ναυ-

τιλίας της αποτελείται από ιστιοφόρα μεγίστης χωρητικότητος.

Διειμείναμεν εις Χριστιανίαν έξι ημέρας, την εβδόμην ανεχωρήσαμεν με το νεότευκτον ατμόπλοιοι δια το Παρά, παραποτάμιον πόλιν της Βραζιλίας, το πλοίοι έπλεεν με ταχύτητα δώδεκα μιλίων την ώραν, ήτο με διπλούς έλικας, μετά τρεις ημέρας εσταθμεύσαμεν εις Ριμπουί της Αγγλίας και επήραμεν τρεις θερμαστές διότι οι μαύροι δεν ήσαν ικανοί να κάμουν ατμόν.

Μετά εικοσιδύο ημέρας πλούν πόλιν της Βραζιλίας, μετά δύο ημέρας ήλθεν εντός του πλοίου νέον πλήρωμα και παρέλαβε, ημείς δε εξήλθομεν όλοι έξω μετά των αποσκευών μας, εζήτησα δεξιά και αριστερά να εύρω κανένα Έλληνα πλήν μάτην, όπου έστρεψα το βλέμμα μου συνήντων μαύρους, πιθήκους και παπαγάλους, τα μόνα προϊόντα του τόπου.

Περιφερόμην τήδε κακείσε ερευνών τα καταστήματα και εξετάζων τας επιγραφάς, ήτο περίπου η ενάτη πρωινή, διηρχόμην τυχαίως μίαν πάροδον της κεντρικής οδού ότε αίφνης διέκρινα έξωθεν ενός πολυτελούς γραφείου ένα ιστόν, άνωθεν της θύρας με κυανόλευκον βαφήν. Πλαγίως του γραφείου ήτο έν μικρόν καφενείον, ο υπάλληλος με εξέλαβε φαίνεται ως πελάτην και με εκάλει να εισέλθω εις το καφενείον, ωμίλει την πορτογαλικήν γλώσσαν.

'Είναι ελληνικόν προξενείον,' του λέγω σπανιστί.

'Ναι,' μοι απήντησεν και έτρεξεν αμέσως εις το πλαγίως κείμενον γραφείον και ειδοποίησεν ότι κάποιος Έλλην ζητεί τον πρόξενον.

Εξήλθεν εις κύριος υψηλού αναστήματος, χονδρός ως ελέφας, και με εφώναξε να πλησιάσω, τον ηρώτησα αν γνωρίζει ελληνικά. (...)» (σελ.139-140)

Και βέβαια όταν ο Σάββας Τσερκεζής βρισκόταν στην πατρίδα δεν έχανε ευκαιρία να μας διαφυλάξει μερικές εικόνες της εποχής:

«(...) 'Καλώς ώρισες Σάββα,' μοι λέγει.

Η γλυκεία εκείνη φυσιογνωμία της δεκαεπταετιδος εκείνης κόρης εισήλθεν εν τη καρδιά μου, ήτις κατά τήχην ευρίσκετο την στιγμήν εκείνην ανοικτή και η οποία ήτο μαθημένη να ξενίζει τα ωραία, οποσδήποτε ριγών και κλονιζό-

μενος εκάθησα απέναντι του ωραίου εκείνου δαίμονος, διότι τι άλλο ήτο παρά δαίμων αφού συνεκράτει την όρασιν και την ακοήν μου.

Εκάθησα ως αφηρημένος, μηδώς προσέχων εις τον ήχον των οργάνων, οι φίλοι μου με ηρώτων περί της Σμύρνης και περί του ταξιδίου εγώ δε απήντων ότι μου ήρχετο εις τον νουν, ενίοτε δε έρριπτα επί της απέναντι μου καθημένης νεαρής κόρης λαθραία βλέμματα, καταμετρών αυτήν από κεφαλής μέχρι ποδών, και την εύρισα εξωτερικώς καθ' όλα ωραίαν, είχε κανονικώτατα χαρακτηριστικά. Μετ' ολίγον μία φίλη της την προσεκάλει να χορεύσωσιν ομού την πόλκαν αλλ' αυτή προσεποιείτο ότι δεν γνωρίζει, επειδή η φίλη της επέμενεν, ηγέρθη με κατερύθρους παρειάς ρίψασα περίξ αυτής βλέμμα μεστόν αιδούς το οποίον ήτο δι' εμέ μαγνήτης, διότι καθώς ο μαγνήτης έλκει τον σίδηρον ούτω πως και εμέ τα γλυκά της αβράς χωρικής μάτια, δεν ηδυνήθη να δεσπόσω εαυτού, λησμονών ότι πιθανόν το διάβημα μου να προκαλέση σκάνδαλα ηγέρθη με αγέρωχον βήμα να πλουμίσω τον οργανοπαίκτην και εκόλλησα επί του μετώπου του ήμισυ σελίνιον (...)» (σελ.104-105)

Ο Σάββας Τσερκεζής συμμετείχε στο πόλεμο του 1897 και στους Βαλκανικούς πολέμους του 12-13.

«(...) Ήτο η 18η Μαρτίου του έτους 1897, μας ειδοποίησαν ότι το γενικόν Προξενείον της Ελλάδος δέχεται προς εγγραφήν εθελοντάς, ήμην ο πρώτος εκ των προσελθόντων, ενεγράφημεν εν όλω την ημέραν εκείνην 85 Κύπριοι διαμενοντες εν Αλεξανδρεία, η Κυπριακή Αδελφότης μας επρόσφερεν τρόφιμα δι' όλους και τον ναύλον μας, το ατμόπλοιοι εις ο επέβημεν ήτο Ρωσικόν, την στιγμήν καθ' ην επρόκειτο να αναχωρήση το ατμόπλοιοι οι πλείστοι εκ των εθελοντών εφόρουν φέσια, αλλ' ότε το ατμόπλοιοι ανέσυρε την άγκυραν τα έρριψαν εις την θάλασσαν.

Την ενάτην πρωινήν της 21ης Μαρτίου εφθάσαμεν αισίως εις Πειραιά άνευ ουδενός επεισοδίου, ετύχουμεν μεγίστης εν Πειραιεί υποδοχής, μόλις εξήλθομεν του ατμοπλοίου ο δήμαρχος Πειραιώς μας εζεφώνησεν εν σύνοτον πλην ενθουσιαστικόν λόγον εξυμνών την Κύπρον δια τον πατριωτισμόν της, μετά το πέρας του λόγου διηυθύνθημεν εις το σταθμόν Πειραιώς-

Αθηνών, προπορευομένης της μουσικής του ορφανοτροφείου και παιανίζούσης τον ελληνικόν ύμνον μας εκέρασσαν από δύο κονιάκ, την στιγμήν καθ' ην εφθασεν η αμαξοστοιχία το πλήθος εξερράγη εις ζητωκραυγάς: 'Ζήτω ο πόλεμος, ζήτω ο βασιλεύς Γεώργιος, ζήτω οι Κύπριοι εθελονταί!' Εφθάσαμεν εις τας Αθήνας την ενδεκάτην προμεσημβρινήν, εις τον σταθμόν Ομονοίας μας ανέμενεν σώμα Κυπρίων εθελοντών συγκείμενον εκ 250 ανδρών, μια στρατιωτική μουσική και τέσσαρες αξιωματικοί του πεζικού.

Δεν δύναμαι να περιγράψω την έξοδον μας εκ του σταθμού, ήτο αληθές πανδαιμόνιον, οι πίοι μας ανεβάζοντο και κατεβάζοντο αδιακόπως. Οι αξιωματικοί μας έταξαν εις τετράδας, έμπροσθεν προπορεύοντο τέσσαρες καλόγηροι Κύπριοι κρατούντες μίαν ελληνική σημαίαν την οποίαν εκόμισαν εκ της μονής της Κύκκου, καθ' οδόν αι ζητωκραυγαί δεν διεκόπτοντο ούτε επί δευτεροβάλεπτον, ιδίως εκ μέρους των πολιτών, δεν εφθάσαμεν εις την πλατείαν του Συντάγματος το θέαμα ήτο απερίγραπτον: κύριοι και κυρία εκρέμοντο εις τους εξώτας και εις τα παράθυρα ζητωκραυγάζοντες υπέρ των Κυπρίων εθελοντών, λέγοντες ότι η Ελλάς θα ενθυμηται πολύν καιρόν την Κύπρον δια τον πατριωτισμόν της, εφθάσαμεν εις την οδό Κολωνάκι και εκεί διεσκορπίσθημεν εις τα ξενοδοχεία. (...)» (σελ.51-52)

«(...) Ήκουσα το παράγγελμα 'πυρ ομαδόν' και ταυτοχρόνως διέκρινα μάζαν συμπαγή εχθρικής φάλαγγος, τιαύτη ήτο η λύσσα των όπως καταλάβωσι την απολεσθείσαν γραμμήν των, εμάχοντο απεγνωσμένως, ώρμουν ως κτήνη, έπιπτον οι μεν επί των δε, επί τέλους εκάμφθησαν, έστρεψαν τα νώτα φεύγοντες ατάκτως προς όλας τας διευθύνσεις, το πυροβολικόν των εξηκολούθει να βάλλη καθ' ημών προς διευκόλυνσιν της υποχωρήσεως, ευρισκόμενην πρηνηδόν, μια εχθρική οβίς έπεσεν δύο μέτρα έμπροσθεν μου ευτυχώς όμως δεν εξερράγη, έρριψεν όμως επ' εμού αρκετά χώματα, οι συνάδελφοι μου υπέθεσαν ότι έπεσεν επ' εμού και με διαμέλισεν διότι ήκουσα να λέγουν εις τον επιλοχία, ερωτώντα εάν έπαθε κανείς τίποτε, 'Κύρ επιλοχία,' του λέγει κάποιος, 'εκομμάτισαν τον Σάββα, τον κακόμοιρον.' (...)» (σελ.212)

Οι σχέσεις των δύο φύλων στη λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου

Ελευθέριος Παπαλεοντίου

1. Οριοθέτηση του αντικειμένου. Θεωρητικά προβλήματα

Είναι απαραίτητο να γίνουν πρώτα κάποιες διευκρινίσεις γύρω από τα δύο σκέλη του θέματος (σχέση των δύο φύλων-λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου), για να εξεταστεί στη συνέχεια, στο κύριο μέρος της εργασίας, το κεντρικό ερώτημα που προκύπτει: Πώς παρουσιάζονται οι σχέσεις των δύο φύλων στην λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου και πως προβάλλονται μέσα από αυτήν;

Στην προσπάθεια για οριοθέτηση του αντικειμένου το βάρος εστιάζεται στο δεύτερο μέρος του τίτλου. Εύκολα εντοπίζεται ο γεωγραφικός χώρος από όπου θα αντληθεί το υλικό (Κύπρος), καθώς και το είδος του λόγου (ποίηση). Ειδικότερα μας ενδιαφέρει η ερωτική ποίηση, δηλ. ο ποιητικός λόγος που μιλά για αγάπη, έρωτα, σεξουαλικότητα. Οι δυσκολίες βρίσκονται στον προσδιορισμό του όρου «λαϊκός». Ποιά ερωτική ποίηση της Κύπρου μπορεί να χαρακτηριστεί «λαϊκή»;

Τα όρια ανάμεσα στα λαϊκά και τα λόγια πολιτισμικά προϊόντα δεν είναι και τόσο ευδιάκριτα. Δεν είναι εύκολο να επισημανθεί που σταματά το λόγιο και που αρχίζει το λαϊκό, τουλάχιστον επειδή οι όροι αυτοί είναι ιστορικά προσδιορισμένοι. Θάταν ενδιαφέρον να δούμε, σχεπικά, το πότε και για ποιούς λόγους ο πολιτισμός διαχωρίστηκε σε λαϊκό και λόγιο.

Στα τέλη του 18ου αιώνα και κατά τη διάρκεια του 19ου, οι λόγιοι στα νεοσύστατα εθνικά κράτη (πχ Γερμανία, Ουγγαρία, Φιλανδία, Ελλάδα), στρέφουν το ενδιαφέρον τους στο λαό της υπαίθρου· αυτός διατήρησε την παράδοση, από εκεί θα αντλήσουν στοιχεία για να συνθέσουν την εθνική πολιτιστική ταυτότητα. Με αυτή τη στροφή των λογίων προς το λαό της υπαίθρου γενιέται η επιστήμη της λαογραφίας.

Διαχωρίζεται έτσι ο πολιτισμός σε

λόγιο (ανώτερο) και λαϊκό (κατώτερο), από τη στιγμή που έρχονται σε επαφή δύο διαφορετικά κοινωνικά σύνολα, «όπου αυτοί που παρατηρούν και μελετούν είναι οι ανώτεροι και αυτοί που μεταβάλλονται σε αντικείμενο παρατήρησης είναι οι κατώτεροι».

Όπως παρατηρεί ο Σ. Ασδραχάς, «η επαφή αυτή ορίζεται από πολλαπλούς παράγοντες που μπορούν να την κλιμακώσουν από μια διαδικασία αρμονικών προσμίξεων, δηλαδή δυνατότητων αντίστασης από την πλευρά των κυριαρχούμενων τάξεων».

Γενικά είναι παραδεκτό πως «ο χαρακτήρας της λαϊκής παράδοσης είναι προφορικός σε αντίθεση με το γραπτό χαρακτήρα της λόγιας παράδοσης». Στο λαϊκό δουλεύει η μνήμη, στο λόγιο η γραφή. Έτσι για να συγκρατηθεί στη μνήμη η προφορική παράδοση προσαρμόζεται «σε μια ατέλειωτη σειρά τυποποιημένων εκφράσεων και συμπεριφορών», ενώ παράλληλα «εντάσσεται στην πραγματικότητα και ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της».

Ωστόσο αναφέρεται εδώ και η περίπτωση έργων που κατάρτησαν τα όρια αναμέσα στο λόγιο και το λαϊκό. Είναι γνωστό ότι αρκετά έργα λογίων με την πάροδο αιώνων έγιναν λαϊκά αναγνώσματα, με τεράστια κυκλοφορία, προσαρμοσμένα στις ανάγκες του ευρύτερου κοινού, ανάλογα με τον τόπο και χρόνο. Σημειώνονται ενδεικτικά τα έργα Φυλλάδα του Μεγαλεξάνδρου, Ιστορία της Σωσάννης, Ερωτόκριτος κτλ.

1.2 Η λαϊκή ποίηση στην Κύπρο παρουσιάζει ιδιαιτερότητες οι οποίες κάπου φαίνεται να αναίρουν τα κριτήρια διαχωρισμού ανάμεσα στο λαϊκό και το λόγιο. Η Κύπρος είναι ένας από τους λίγους χώρους του ελληνισμού, όπου εξακολουθεί και σήμερα η παραγωγή λαϊκής ποίησης. Ο Ερ. Καψωμένος γράφει σχετικά:

«(...) Σε ορισμένες ελληνικές περιοχές με ιδιαίτερη κοινωνική και πολιτιστική ομοιογένεια, το δημοτικό τραγούδι δεν έπαψε ως τις μέρες μας να απο-

τελεί οργανικό στοιχείο της παραδοσιακής λαϊκής κουλτούρας. Τέτοιες περιοχές λ.χ. είναι η ύπαιθρος της Κρήτης και της Κύπρου, αρκετά νησιά του Ν.Α. Αιγαίου (...). Στις περιπτώσεις αυτές το δημοτικό τραγούδι δε συντηρείται απλά, μα παρουσιάζει και μια αξιόλογη προσαρμοστικότητα στα καινούργια δεδομένα, η οποία εκδηλώνεται με την δημιουργία νέων συνθέσεων και νέων ειδών, που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ιστορικές και πολιτισμικές συνθήκες. Το φαινόμενο αυτό εκφράζει την αντοχή δηλ. τη δύναμη αντίστασης των περιθωριακών αυτών πληθυσμών απέναντι στον κίνδυνο αλλοτρίωσης των από την αστική ιδεολογία».

Βέβαια οι όροι «λαϊκή ποίηση» και «δημοτικό τραγούδι» κάπου συναντώνται, όμως δεν ταυτίζονται. «Το λαϊκό ποίημα (...) είναι ένα δημοτικό τραγούδι «εν τω γίνεσθαι» που οι συνθήκες της σημερινής ζωής δεν το αφήνουν να γίνει δημοτικό».

Στην περίπτωση της Κύπρου ο όρος «λαϊκή ποίηση» αποκτά μια ιδιαίτερη ευλυγισία για να χωρέσει το επώνυμο που συχνά τείνει να γίνει ανώνυμο· κι ακόμα το «γραπτό», που όχι σπάνια παίρνει προφορικό χαρακτήρα.

Με την εγκαθίδρυση τυπογραφίας στο νησί (1878) και μετά τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες του 19ου αιώνα, προωθείται η διάκριση ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική δημιουργία. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι ένα επώνυμο έργο παύει να είναι λαϊκό, αφού βγαίνει από ανθρώπους του λαού κι απευθύνεται στον ίδιο το λαό, που το δέχεται, το κάνει δικό του, όταν τον εκφράζει. Από την άλλη, η σύγχρονη λαϊκή ποίηση της Κύπρου, όπως σημειώνει ο Κ. Γιαγκουλλής, δεν ανήκει «εξ ολοκλήρου ούτε στην προφορική ούτε στη γραπτή παράδοση, έχει, ωστόσο, τον τύπο και τη μορφή της λαϊκής δημιουργίας».

Η μαρτυρία του λαϊκού ποιητή-«τρα(γ)ουδιστή» Δ. Τάκκα είναι ιδιαίτερα ενδεικτική για τον τρόπο με τον οποίο ένα λαϊκό «τραγούδι» - γίνεται κτήμα του κοινωνικού συνόλου, με αποτέλεσμα - σε ορισμένες περιπτώσεις - κάποιοι

να διεκδικούν την πατρότητα του:

«Όταν παλεύουν δκυό τραγουδιστές, το ακροατήριο πκιάννει πολλά τραούδια (τασπίσματα) και κυκλοφορούν από στόμα σε στόμα και γίνονται γνωστά και ακούονται μακριά, που κατηγτούν αδέσποτα. Και εδώ είναι η ευκαιρία που τα κλέφτουν οι ψευδοτραγουδιστές και ή κληρονομούν τα ή εκμεταλλεύονται τα (...) Πρίν δεκαπέντε γρόνους είπα ένα τραγούδι εις τον διαγωνισμό του Κατακλυσμού στο Βαρώσιν. Οπωσδήποτε κυκλοφόρησεν περί του που τα άλλα· λοιπόν από τότε κάθε χρόνον που πηαίναμεν, είχαμεν εις την εξέδραν και έναν άγνωστον μας που παρουσιάζετον και μας ετραγούδαν το τραούδι τζείνον, φέπ ο ένας, άλλου χρόνου ο άλλος».

1.3 Όμως, ποιοί «γράφουν» σήμερα λαϊκή ποίηση στην Κύπρο; Ή τι

θα χαρακτηρίζαμε λαϊκή ποίηση; Μόνο το έργο των λεγόμενων «λαϊκών» ποιητών και των «τσιταπιστών» - «τραγουδιστών»; Ή ακόμα κι εκείνο των ποιητάρηδων και των διαλεκτικών ποιητών;

Πολλοί μελετητές (πχ Χρ. Παντελίδης, Δ. Πετρόπουλος, Κ. Γιαγκουλλής) ταυτίζουν απόλυτα ή συγχέουν τους ποιητάρηδες με όποιους άλλους δημιουργούν ότι συμβατικά ονομάσαμε «λαϊκή ποίηση». Θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στον ποιητάρη και στο λαϊκό ποιητή: ο ποιητάρης κατασκευάζει μια σειρά από δεκαπεντασύλλαβους στίχους με τους οποίους αφηγείται διάφορα περιστατικά· έρωτες, φόνους, θαύματα αγίων, θεομηνίες κτλ. η δουλειά του ποιητάρη χαρακτηρίζεται από προχειρολογία και τυποποιημένες εκφράσεις, ενώ η εμβέλεια του έργου τους είναι εφήμερη, αφού αποβλέπει κατά κύριο λόγο να πληροφορήσει. Γι'

αυτο το λόγο εξάλλου οι ποιητάρηδες άρχισαν να περιορίζονται σημαντικά με την ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Οι λεγόμενοι «λαϊκοί» ποιητές και παραπέρα οι «τσιταπιστές»-«τρα(γ)ουδιστές», άνθρωποι συχνά «αγράμματοι» ή με στοιχειώδη μόρφωση, εκφράζουν στην τοπική διάλεκτο- γιατί αυτήν ξέρουν- τις σκέψεις και τα συναισθήματα τους, προβάλλουν αξίες και θεσμούς και γενικά ευθυγραμμίζονται με τη δεσπόζουσα ιδεολογία και ηθική της κοινωνίας στην οποία ζούν. Όπως σημειώνει ο Α. Περνάρης (1939):

«Η πραγματική (...) λαϊκή ποίηση την εποχή της Τουρκοκρατίας κι αργότερα δεν έβγαίνε απ' τους ποιητάρηδες, που' ταν κατά το πλείστο ρηχοί και καμιά ειλικρίνεια αισθήματος δεν τους χαρακτήριζε, απ' τους ανώνυμους λαϊκούς τραγουδιστές, που 'χυναν σε στίχους τις βαθύτερες κι ειλικρινέστερες τους συγκινήσεις, τις λύπες τους, τις χαρές τους, τις περηφάνειες τους και τους ενθουσιασμούς τους (...)».

Κάτι εντελώς διαφορετικό είναι η διαλεκτική ποίηση· λόγιοι χρησιμοποιούν συνειδητά την Κυπριακή διάλεκτο, θέλοντας να γράψουν μια ποίηση ειδυλλιακή - λαογραφική του τύπου Κρυστάλλη.

Διαλεκτική ποίηση έγραψαν οι Δ. Λιπέρτης, Γλ. Αλιθέρης, Κ. Μόντης κ.α.

1.4 Το υλικό εκλέχθηκε με κριτήρια μορφολογικά (πχ τα δίστιχα επειδή είναι συνοπτικά ή περιεκτικά μορφώματα) ή μόνο με κριτήρια περιεχομένου (πχ εκείνη η ποίηση, δίστιχα ή άλλα προϊόντα της, η οποία έχει θέμα της τις κατά φύλα σχέσεις ή στην οποία γίνεται αναφορά - άμεση ή έμμεση- στις σχέσεις αυτές.

Με βάση λοιπόν το υλικό αυτό που καθορίστηκε ως «λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου» θα εξεταστεί πως παρουσιάζονται οι κατά φύλα σχέσεις: Δηλαδή πως αντιμετωπίζεται η «γυναικα» και ο «άντρας» και γενικότερα οι σχέσεις των δύο φύλων.

Όπως θα δούμε κατά την επεξεργασία του συγκεκριμένου υλικού στην συνέχεια, ο λαϊκός ερωτικός λόγος - όπου ενεργητικοί φορείς είναι οι άντρες - είναι κατεξοχήν αντρικός· μιλά (σχεδόν πάντα) για την γυναίκα, γιατί αυτή είναι το «πρόβλημα», αυτή είναι το αντικείμενο της αντρικής ερωτικής επιθυμίας. Ο στίχος στοχεύει, κατά πρώτο λόγο, να εξυμνήσει τις χάρες του σώματος της και ταυτόχρονα να θεομοθετήσει τα όρια της συμπεριφοράς της. Δηλ. να διαιωνίσει το διαχωρισμό στις κατά φύλα σχέσεις και να τονώσει την ιδεολογία της «κατωτερότητας» των γυναικών.

Σημειώνεται εδώ ένα παράδειγμα ενδεικτικό για το βαθμό υποταγής των

γυναικών στις επιταγές του εξουσιαστικού λόγου: Σε έρευνα που έγινε για το φύλο των ατόμων που υπαγόρευσαν τα 256 δημοτικά τραγούδια που περιέχονται στις συλλογές των Ξ. Π. Φαρμακίδη, Ν. Κληριδίη και Χ. Κυπριανού, διαπιστώθηκε ότι ένα σημαντικό ποσοστό (66,40%) υπαγορεύτηκαν από γυναίκες και μόνο το υπόλοιπο 33,60% από άντρες. Θα περιμέναμε βέβαια πολύ διαφορετικό ποσοστό για τους ενεργητικούς φορείς - άντρες.

Αντίθετα, ελάχιστα είναι τα γυναικεία ονόματα που δημιουργούν «λαϊκή» ποίηση. Αναφέρεται εδώ ότι από τους εβδομήντα δύο ποιητάρηδες που βιοβιβλιογραφούνται στη μελέτη του Κ. Γ. Γιαγκουλλή, μόνο πέντε είναι γυναίκες. Και είναι χαρακτηριστικό ότι κανένα έργο ποιητάρισσας δεν είναι ερωτικό, παρά ανεφέρονται σε θαύματα αγίων, δυστηρήματα κτλ.

Με τα παραπάνω επαληθεύεται η άποψη του Στίλβωνα Κυριακίδη για τις γυναίκες - φορείς των τραγουδιών: «Αλλ' αν δεν έλαβον μέρος εις την ποίησιν, την διατήρησιν όμως αυτών οφείλομεν κατά μέγιστον μέρος εις τας γυναίκας».

Η παρατήρηση αυτή δεν ισχύει μόνο για τα ποιητάκια, αλλά και για τις άλλες εκδηλώσεις της λαϊκής ποίησης στην Κύπρο, που παρουσιάζονται ως σήμερα ζωντανές και αξιόλογες - έστω και αν (κάποτε) περιβάλλονται με μια φολκλορική επένδυση. Για παράδειγμα, ποτέ δεν ακούστηκε να βγει γυναίκα στην εξέδρα για να διαγωνισθεί στα «τσιπτιόματα» ή να τραγουδήσει ερωτικά δίστιχα· κάτι που γίνεται συχνά από άντρες, με την ευκαιρία εορταστικών συγκεντρώσεων και κυρίως κατά την μέρα του Κατακλυσμού (Δευτέρα της Πεντηκοστής). Γυναίκες, βέβαια, τραγουδούν το στόλισμα της νύμφης, αλλά αυτό γίνεται σε κλειστό γυναικείο κύκλο.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι, ενώ κατά τα τελευταία χρόνια εκδόθηκαν αρκετές δεκάδες τόμοι επώνυμης λαϊκής ποίησης, καμιά γυναίκα δε συγκαταλέγεται ανάμεσα στους δημιουργούς. Τη στιγμή, μάλιστα, που τελευταία παρατηρήθηκε έντονα η παρουσία γυναικείων ονομάτων στο χώρο της έντεχνης ποίησης, στην πανελλήνια γλώσσα.

2. Η λαϊκή ερωτική ποίηση της Κύπρου· ένας ύμνος για τη γυναίκα ή αναπαγωγή εξουσιαστικού λόγου.

Ο τίτλος αυτού του κεφαλαίου αναφέρεται σε μια σειρά από θέματα που προέκυψαν στη συγκέντρωση και, μετά,

στην πρώτη απόπειρα ταξινόμησης του υλικού. Αυτή η (προσωρινή) ταξινόμηση υποδεικνύει την πολυμορφία και πολυσημία του υλικού· πολυμορφία η οποία δε θα πρέπει να οδηγεί εξ αρχής στην αποδοχή μιας ερμηνευτικής άποψης ή κάποιας άλλης. Η διαzeugτική ερώτηση στον τίτλο θέλει να αποκλείσει ακριβώς μια μονοσήμαντη απάντηση: από το ένα σκέλος στο διαzeugτικά αντίθετο του ανοίγεται ένα φάσμα περιπτώσεων. Αλλωστε, μέσα από το λαϊκό ερωτικό ποιητικό λόγο, επώνυμο και ανώνυμο, προφορικό και γραπτό, σεμνό και μωλωμένο, επιδιώκεται να αναδειχτούν διάφορα επιμέρους ερωτήματα για τις σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλλα: τι δηλώνεται, τι υποδηλώνεται, τι λογοκρίνεται, τι αποσιωπάται κτλ.

2.1 Το γυναικείο σώμα VS το αντρικό σώμα

Παρατηρήθηκε παραπάνω πως οι (παθητικοί) φορείς της δημοτικής/λαϊκής είναι κατά κύριο λόγο γυναίκες· αυτές διατήρησαν - ως κόρη οφθαλμού - τον αντροκρατικό λόγο, χωρίς να αλλοιώσουν τα μηνύματα και τις επιταγές του, χωρίς, έστω, να τον προσαρμόσουν στα δικά τους - γυναικεία - πρότυπα. Διαπιστώνουμε έτσι, ότι η γυναίκα φορέας της ποιητικής παράδοσης υπαγορεύει, για παράδειγμα, ερωτικά δίστιχα στα οποία ο αφηγητής είναι άντρας και απευθύνονται βέβαια στο «ωραίο φύλο». Πολύ σπάνιες είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες γυναίκα θα τολμήσει να αρθρώσει ένα γυναικείο ερωτικό λόγο, στον οποίο ο άντρας, από ερωτικό υποκείμενο, μετατρέπεται σε αντικείμενο ερωτικής επιθυμίας του «αδύνατου» φύλου.

Για να μιλήσουμε με αριθμούς, σε ποσοστό 99% στα ερωτικά δίστιχα που συγκεντρώθηκαν για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, ερωτικό υποκείμενο είναι ο άντρας και μόνο στο υπόλοιπο 1% η γυναίκα. Ως εκ τούτου, ο λαϊκός ερωτικός λόγος μιλά - σχεδόν πάντα - για τη γυναίκα-ερωτικό αντικείμενο, εξυμνεί τα θέλητρά της, εκφράζει τον ερωτικό πόθο του αρσενικού και ταυτόχρονα διοχετεύει μέσα από ερωτόλογα επιταγές της φαλλοκρατικής ιδεολογίας.

Οι χάρες του γυναικείου σώματος παρουσιάζονται με μεταφορές από το φυτικό και ζωικό βασίλειο. Γίνεται αναφορά κυρίως στα χαρακτηριστικά του προσώπου (π.χ. μάτια, χείλη) και σε δύο σημεία του κορμιού, στο στήθος και στη μέση.

Μαύρα μάτια, άσπρο δέρμα, κόκκινα χείλη, μαύρα μαλλιά φαίνεται ο ιδανικός τύπος γυναικείας ομορφιάς. Τα μάτια φαίνεται να είναι το κατεξοχήν «επιθετικό» όπλο μέσα στη γυναικεία παθητικότητα· είναι γεμάτα έρωτα, προ-

καλούν, δίνουν μαχαίριες:

«Τα 'μάτια σου τα 'λόμαυρα 'ς την άκρην μελισσεύκουν έχουν τον έρωταν κοντά, κι ούλον εμένα νέβκουν».

Τα κόκκινα χείλη είναι ένα από τα ελκυστικά σημεία· παρομοιάζονται με κεράσι, βύσσινο, ζάχαρι, στάζουν κρασί, δίνουν φιλία που είναι γλυκά σα μέλι κτλ. Κοντά σ' αυτά αναφέρεται και η γλώσσα ως ερωτογενής περιοχή:

«Τα χείλη της εν' ζάχαριν και η γλώσσα της μελένη, καμούς, όπου μ' επότισεν, η βερκοιυμένη».

Τα μακριά μαλλιά είναι κατεξοχήν στοιχείο θηλυκότητας αλλά και σεμνότητας· η σεμνή κόρη οφείλει να διατηρεί τα μαλλιά της μακριά:

«Μεν τα κόβεις τα μαλλιά σου, άφησ'τα να κρέμονται γιατί τζείνες που τα κόβουν είναι που ν' αντρέπονται».

Και ακόμα καλύτερα θα είναι όταν τα μακριά μαλλιά γίνουν «βρουλιά», δηλ. πλεξούδες· όπως ήταν και της Παναγίας:

«Μεν τα κόβεις τα μαλλιά σου, άφησ'τα να βρουλλιστούν, τζ' έννα σε καρτζιλιάτισουν με την μάνα του Γριστού».

Από τον κορμό του γυναικείου σώματος κατονομάζονται κατά κύριο λόγο τα στήθη-βυζιά· εξυμνούνται ως σύμβολα θηλυκότητας και γονιμότητας. Το μεγάλωμα των μαστών σημαδεύει το

πέρασμα από την παιδική στην εφηβική ηλικία και προοιωνίζει το ωρίμασμα της κόρης·:

«Αρκέψαν τα βυζούδκια σου κόρη τζαί καρυδώνουν τζαί σένα φέρνουν ομορκιές τζαί μένα θανατώνουν».

Σε αρκετές περιπτώσεις, η αναφορά στο γυναικείο στήθος λειτουργεί μετωνυμικά ως αναφορά σε αυτό που δεν είναι θεμιτό να κατονομασθεί, το γυναικείο αιδοίο τη σεξουαλική πράξη: Χαρακτηρίζεται «παράδεισος», «βρύση της ζωής», «ευρετή», «λεμονιά», «το παν» κτλ. Μερικά παραδείγματα:

α. «Τα στήθη σου εν' λεμονιά και τα βυζιά σου κλώνοι, χαρά 'ς τον νέον που 'να μπει να κόψει το λεμόνι».

β. «Τα δκυό βυζιά του κόρφου σου για μέναν εν' το πάνυ τζ' όποιος δικλήσει να τα δει τα λοϊκά του χάνει».

γ. «Του κόρφου της τα δκυό βυζιά εν' της ζωής η βρύση, τρέχουν αθάνατον νερόν, τζ'όύτε γερνά με το τζαιρόν όποιος τα πιπιλήσει».

Τα στήθη, που έχουν μάλιστα το χρώμα του χιονιού, εξυμνούνται σε συνδυασμό με την τεκνοποιία:

«Το χιόνιν τζιαί τα στήθη σου έχουν αερφοσύνην τζιαί ' που να μπει 'ς τ' αγκάλια σου γεωρκά την παιδιοσύνη».

Δε λείπει και το στοιχείο της

υπερβολής για να τονισθεί η αξία του γυναικείου στήθους, σε συνδυασμό εδώ με το λαιμό:

«Έχεις καφουρωτόν λαιμόν και ζαχαρένια στήθη, σαράντα ημερών νεκρός είδεν τα ανεστήθη».

Από την άλλη, τα γυναικεία στήθη αποτελούν αντικείμενο πειρακτικής διάθεσης:

«Εν' ν' αγαπήσω μια πασιά πόσει βυζιά μεγάλη αν τύχει τζ' έρτει αστοσιά περνόυμε με το γάλα».

Εκτός από το στήθος και το λαιμό κατονομάζεται επίσης η «κόξα», δηλ. η μέση· παρουσιάζεται λυγερή, «θερκωτή» - φιδισία:

«Η κόξα της μου άρεσεν, λυγίζει σαν την βέρκαν, χαρά 'ς τον που σ' ανάγισεν κι έκαμεν σε γεναίκαν».

Γίνονται ακόμη γενικές αναφορές για το γυναικείο σώμα· παρομοιάζεται με «παράδεισο», «κρίνο», «χυτό μανάλι», «διαμάντι» κτλ. Σε ένα δίστιχο το γυναικείο σώμα αντλεί τα γνωρίσματα του από τον εκκλησιαστικό χώρο. Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι το μοναδικό δίστιχο στο οποίο έχει εντοπιστεί η λέξη «ζάμπες» (γάμπες):

«Τα στήθη σου εν εκκλησιά, οι ζάμπες σου κολόνες τζαί τα βυζιά σου ιερόν τζ' οι βούτσες σου εικόνες».

Σε μερικές περιπτώσεις το γυναικείο σώμα παρουσιάζεται γυμνό, γεγονός που έχει συνέπειες για τον άντρα που το βλέπει:

«Αντάν επήα τζ'ήβρα την πισίφαν πα' στην τάβλα αζάδες τζαί μουχτάρηδες πόσσω της δεμ με βκάλλαν».

Είναι αξιοπερίεργο ότι, σε όσες περιπτώσεις έχουν εντοπιστεί αναφορές σε υγρά του γυναικείου σώματος, αυτά έχουν μαγικές-θαυματουργές ιδιότητες· το σάλιο της γλυκαίνει την αλκή, ο ιδρώτας της ευωδιάζει τα ψωμιά, το φτύσιμο της κάνει να φυτρώσουν γαρύφαλλα, το δάκρυ της χαρίζει φως στους τυφλούς ή ακόμη ανασταίνει νεκρούς:

α. «Σάλιον που πα' στα σειλη της της έσταξεν μες στις Σκάλας την ξακουσμένη αλυτζήν, τζαί βκάλλουν ζάχαρις γλυτζύν αντί που βκάλλαν άλας».

β. «Των αμμαδικών της δάκρυα χαμαί στην γήν ετρέξαν επιάσασιν τζι' εβάλασιν εις τους τυφλούς τζιαί μπλέψαν».

Μέσα από τις πάμπολλες αναφορές της λαϊκής ερωτικής ποίησης στο γυναικείο σώμα, μπορούμε να σημειώσουμε τις εξής πρώτες παρατηρήσεις:

Οι οποιοδήποτε έπαινοι, χαρακτηρισμοί - σεμνοί ή πονηροί - για οποιοδήποτε σημείο του γυναικείου σώματος, διατυπώνονται μέσα από την οπτική γωνία του άντρα και αναπόφευκτα βρίσκονται σε στενή αλληλεξάρτηση με

τον ερωτικό πόθο του αρσενικού. Τα χαρακτηριστικά της κόρης (μάτια, χείλη, μαλλιά, στήθη κτλ.) δεν είναι - ή δεν είναι μόνο - αυτά καθ'αυτά ωραία, αλλά επειδή ακριβώς διεγείρουν ερωτικά το νόο και αποτελούν - ή θα αποτελέσουν ίσως - κτήματα του ερωτικού υποκειμένου.

Ωστόσο, πέρα από το γεγονός ότι η γυναίκα αντιμετωπίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις ως ερωτικό αντικείμενο, σε ένα μέρος της λαϊκής ερωτικής ποίησης της Κύπρου η γυναικεία μορφή αναδύεται ανώτερη, ευγενική και προκαλεί το σεβασμό και τη βαθιά εκτίμηση του άλλου φύλου. Εδώ θα μπορούσαν ίσως να ανιχνευτούν επιδράσεις από την εξευγενισμένη ερωτική ποίηση του δυτικού μεσαίωνα.

Παρατηρήθηκε ήδη ότι ο ερωτικός λόγος είναι (σχεδόν) αποκλειστικά αντρικός· επομένως η μορφή της γυναίκας ιχνογραφείται μόνο από το άλλο φύλο, όπως αυτό τη θέλει: σεμνή και ελκυστική, ευγενική και προκλητική, γήινη και εξωπραγματική κτλ. (Η μονόδρομη αυτή πορεία στις σχέσεις των δύο φύλων θα διαφανεί και στη συνέχεια της εργασίας).

Εμμεσα, μέσα από την περιαιτολογία, καθώς και από ελάχιστα δείγματα γυναικείου λόγου, διαγραφονται και μερικά χαρακτηριστικά του άντρα. Ένα βασικό στοιχείο ανδρισμού είναι το μουστάκι· ο ίδιος ο άντρας καυχιέται γι' αυτό:

«Να κλώσω το μουστάτζιν μου, τζ' έλα λεγγών μου πάτα τζ' αν δεν σε σώσει κόβκω το τζιαί κάμνω το σαλάτα».

Το αντρικό σώμα σκιαγραφείται σε αδρές γραμμές στα λιγοστά δείγματα γυναικείου λόγου· είναι μελαγχρινός, μαυρομούστακος, ψηλός, λυγρός. Δεν κατονομάζονται οποιαδήποτε άλλα χαρακτηριστικά του αντρικού προσώπου ή κορμού (π.χ. μάτια, χείλη, μαλλιά). Είναι αξιοσημείωτο ότι η γυναίκα αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του «αφέντη» της, τηρώντας μια επιμελημένη αιγή γύρω από τις εντυπώσεις ή τα συναισθήματα της προς αυτόν:

«Μακρύς λεχνός αφέντης μου, στην μέσην λυγρότος και 'που την μέσην και να πα' άάπες εν γεμάτος».

Όσον αφορά την απεικόνιση του σώματος στη λαϊκή ερωτική ποίηση θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο παρκατών γενικευτικό σχήμα:

άντρας - ερωτικό υποκείμενο → λόγος
γυναίκα - ερωτικό αντικείμενο → σιωπή

2.2 Οι κατά φύλα ερωτικές σχέσεις: Ο άντρας ον πολυγαμικό VS η γυναικεία παθητικότητα στον έρωτα

Η αγάπη, ο έρωτας, η σεξουαλική

Τ' ανέμελα σύννεφα

Ιστορίες για παιδιά από 8 έως 88 χρόνων*

το παραπονιάρικο σύννεφο,
ή το σύννεφο που ήθελε ένα όνομα

Ο καιρός ήταν κρύος εκείνη την ημέρα. Οι ηθοποιοί έπαιζαν στη μεγάλη παγωμένη αίθουσα. Το έργο ήταν ζεστό και τους θέρμαινε. Η προσπάθειά τους αποσπούσε την προσοχή και δεν ένιωθαν το εντεινόμενο κρύο. Μια αχτίνα του ήλιου, κάποια στιγμή, βρήκε μια τρύπα στην τσιγγινη στέγη της παράγκας, που οι ηθοποιοί είχαν μετατρέψει σε θέατρο, και τρύπωσε στην σκοτεινή αίθουσα. Έγραψε μια αδύναμη τροχιά και αποσύρθηκε εξαντλημένη. Το έργο προχωρούσε. Οι πρόβες πήγαιναν καλά. Αύριο θα γινόταν η πρεμιέρα και οι ηθοποιοί ήταν δοσμένοι στη δουλειά τους. Σε μια στιγμή μια σταγόνα ακούστηκε σαν κυπαρισσόμηλο που πέφτει και ύστερα, σα για να συνοδέψει μουσικά το έργο, (μια βροχή ξέσπασε χαρούμενη, τραγουδιστή, χορεύοντας πάνω στην τσιγγινη στέγη, που φορές έβγαζε ήχους μεταλλικούς).

Οι ηθοποιοί γύρισαν για λίγο το κεφάλι στον ουρανό, χαμογελώντας για την ευλογία του και ύστερα συνέχισαν να παίζουν.

Μια χοντρή σταγόνα, βαριά καθώς έπεφτε, βρήκε την τρύπα που είχε ανακαλύψει πριν ή ηλιαχτίδα και άρχισε να πέφτει στο σκοτεινό κενό.

- Πέφτω, συλλογίστηκε, ξεκομμένη από τις αδελφές μου. Η μοναξιά και το σκοτάδι την τρόμαξαν. Όταν όμως άραξε στην κορυφή μιας καρέκλας και κοίταξε γύρω της, άκουσε ήχους και καθυσάχασε λίγο.

Η φωτισμένη σκηνή τράβηξε την προσοχή της, και άρχισε να παρακολουθεί το έργο. Κάτι για γλάρους μίλούσε-σε κάποια στιγμή μάλιστα ένας σκοτωμένος έκανε την εμφάνιση του στη σκηνή.

- Γιατί οι άνθρωποι σκοτώνουν τους γλάρους; αναρωτήθηκε, η παχούλη μας σταγόνα. Είχε συχνά ταξιδέψει μαζί τους κι είχε θαυμάσει το ωραίο τους πέταγμα, την ευλυγισία των φτερών τους που τους έδινε τη δυνατότητα να πετούν πότε δω πότε κει, τότε αριστερά και τότε δεξιά, σε ελαφριά ή μεγαλύτερη κλίση, με μικρότερη ή μεγαλύτερη ταχύτητα, κάθετα ή οριζόντια, σε τροχιές πάλλουσες και ρυθμικές, κάτι σαν ύμνος, στην αρμονία του κόσμου. Οπτική έκφραση της αρμονίας του κόσμου θα έλεγε ίσως αν ήταν ποιήτρια.

- Ποτέ δε θα μπορέσω να ταξιδέψω σαν αυτούς, είχε σκεφτεί τότε. Είμαι καταδικασμένη να γράφω πάντα αποκλειστικά και μόνο κατακόρυφες τροχιές. Κάμνω βέβαια λίγο πλάγια κάποτε, αλλά μόνο σπρωγμένη από τον αέρα. Δεν έχω δική μου δύναμη ούτε τη δυνατότητα να ταξιδέψω ενάντια στον άνεμο, σε οριζόντια τροχιά, σε ελαφρή καμπύλη ή αντίθετα με την έλξη της γής εκτός κι αν μεταμορφωθώ σε ατμό.

Αποφάσισε τότε πως δεν έχει άλλη εκλογή από του να είναι ο μεγάλος κυφός θαυμαστής των γλάρων και κάποτε προσάραζε στα λευκά τους φτερά για να την ταξιδέψουν μαζί τους. Λαμπύριζε τότε από ευτυχία κι έμοιαζε σα πολύτιμο κόσμημα στη λευκότητα των φτερών τους. Κρατημένη πότε στη ρίζα του μακριού λαιμού και πότε στη γερή σταθερή πλάτη, κάποτε στο μακρύ σοφό ράμφος που ξέρει να αρπάζει τα ψάρια με μια βουτιά, αλλά κυρίως πιασμένη στην άκρη του φτερού, να μετεωρίζεται ανεβοκατεβαίνοντας, χωρίς να αποσπάται, σα μια κούνια να'χε στηθεί ειδικά γι αυτήν για να τη μεταφέρει ξένοιαστη σε εναλασσόμενα ύψη, πότε οριζόντια, πότε μεγαλύτερα και πότε μικρότερα, πότε πλάγια και πότε στριφογυριστά. Ζούσε τη μαγεία του λικνίσματος, τη χαρά που δίνει ο ελεύθερος προσανατολισμός στον αέρα. Κι ύστερα ικανοποιημένη, πλούσια από ευχαρίστηση, κυλούσε στη μονότονη, κάθετη τροχιά της. Άλλοτε λυπημένη εγκατέλειπε το ολόλευκο γοητευτικό μαξιλάρι της, που σα μαγικό χαλί την είχε ταξιδέψει στους αιθέρες, στο διάφανο τ' ουρανού, το γαλανό του ορίζοντα.

- Ποτέ δε θα μπορέσω να κάνω αυτό το ταξίδι μόνη

πράξη είναι συχνά έννοιες σχετικά ταυτώσιμες ή κάπου συγχέονται τα όρια τους στην λαϊκή ερωτική ποίηση. Ενώ, όμως, η αγάπη, ο έρωτας (όχι ο σαρκικός) μπορούν να κατονομαστούν και να δηλωθούν μέσα από τον ερωτικό λόγο, το ίδιο δεν μπορεί να γίνει και με την σεξουαλική πράξη, η οποία μαντεύεται περισσότερο μέσα από υπονοούμενα και συμβολισμούς. (Για το θέμα αυτό θα γίνει λόγος στην επόμενη ενότητα).

Ο έρωτας είναι κάτι το αναγκαίο για τον άνθρωπο, θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρεί τη ζωή:

«Το πλάσμα που αγάπησε, μήτε ζώντων εχάρην θέμα βορρέται τον τζ' η γη που τον κρατεί γομάριν».

Ο «άθωπος» που κατά την φαλλοκρατική ορολογία αντιπροσωπεύει μόνο το «ισχυρό» φύλο, έχει το δικαίωμα να «διακονεί» και να δοκιμάζει τον έρωτα να τον επιζητεί σε οποιαδήποτε μορφή του: άνομο ή παράνομο, πριν, κατά ή μετά το γάμο. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με τη γυναίκα: ο άντρας ερωτεύεται, αυτή είναι το αντικείμενο του έρωτα. Δεν ερωτεύεται, την ερωτεύονται. Με την παθητικότητα της, τη σεμνότητα και το χαμηλωμένο βλέμμα εμπνέει τον έρωτα στο άλλο φύλο. Ωστόσο, η κόρη έχει καθήκον να απορρίπτει οποιαδήποτε σχέση με άντρα πριν από το γάμο της:

«Ο άθωπος ενι διακονητής πάντα να δικιμάζει κι η κόρη να'νι φρένιμη, πάντα να'νι πολογιάζει».

Από μικρό το αρσενικό παιδί «μαθαίνει» να κυνηγά τους ποδόγυρους:

«Παφής ήμουν τριών χρονών κι άρχισα και παρπάτουν όπου ποδιές των κορασιών κι εγώ 'κεί μέσα πάτουν».

Ο άντρας αλλάζει εύκολα τις «αγαπητικές», κάποτε μάλιστα καυχιέται για τις κατακτήσεις του:

α. «Μα την Αγιάν Παρασκευή που κάμνουν τες φλαούνες βάρτε με από το χωρκόν γιατί φιλώ τες ούλες».

β. «Αγάπησα τες τζαι τες δκυό, την μάνα τζαί την κόρη, την κόρη με το παρικόν, την μάνα με το ζόρι».

Από την άλλη, η γυναίκα δεν επιτρέπεται να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά της - και μάλιστα σε δημόσιο χώρο - ούτε και με το βλέμμα της:

«Αν μ' αγαπάς, κουμάνταρε τον νουν της τζεφαλής σου, μέσ' τους πολλούς μεν με θωρείς με το γλυτζύ το δειν σου».

Διαπιστώνεται έτσι μια μονόδρομη πορεία στην ερωτική «σχέση» των φύλων: Ο άντρας γεύεται τα καλά και τα κακά του έρωτα, η γυναίκα αρκείται-επιφανειακά τουλάχιστον - στο να τα προσφέρει:

«Είσαι πέτρα δκιμαντένη του χρυσού δακτυλιδιού τζ' όποιος πιεί τον έρωτα σου κάμνεις τον του κρεβατιού».

Τα βάσανα του έρωτα - σαρκικού ή όχι, νόμιμου ή παράνομου- για τον άντρα φυσικά, είναι πολλά: συσκοτίζει το μυαλό, παθιάζει την ψυχή, καταλύει το κορμί:

«Ο έρωτας της μ' έκαμεν όπως το πολιφάδι με ζωντανός είμαι στη γη μήτε νεκρός στον Άδη».

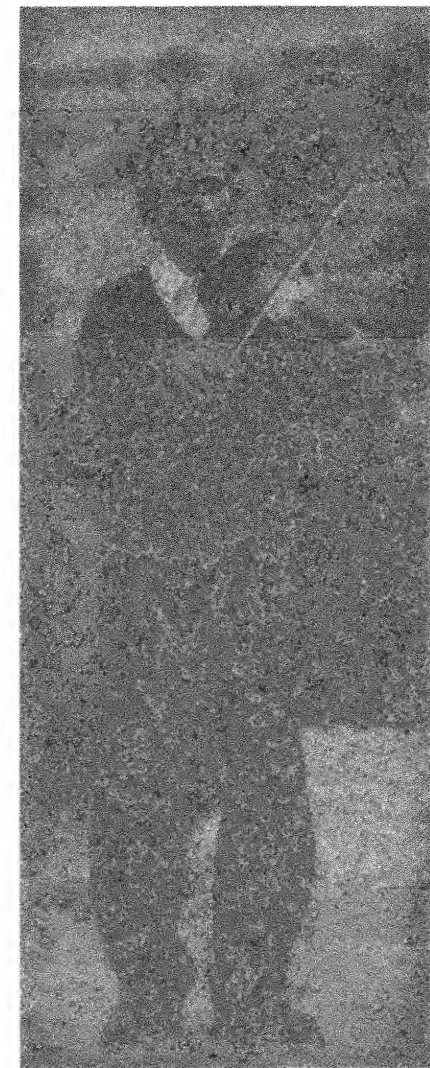
Ενώ το αρσενικό επιζητά από νωρίς τον έρωτα, όταν μπλεχτεί στα δίκτυα του μετανοιώνει:

«Που μου μιτούς τον έρωτα έθελα να τομ μάθω.

Εγύρευκα τον τζ' ήρθε με, εκρώννου-μουν του τα' εφам με όχχω! Καλά να πάθω!»

Ο λαϊκός ερωτικός λόγος εξομολώνει τον έρωτα με φίδι, χάρο, φονιά, κασάπη, κλέφτη κτλ. Στερει από το νέο τη ζωή, τη νιότη, τη σωματική δύναμη. Σε τελευταία ανάλυση, ο φαλλοκρατικός λόγος αναφέρεται κυρίως στα κακά του έρωτα και σπάνια στα καλά του. Μερικά παραδείγματα είναι ενδεικτικά:

α. «Του έρωτα τζαι της κουφής το δάκκαμ εν' έναν

τζ' απού'ν τα γεύτην τζαι τα δκυό ας με ρωτήσει εμένα».

β. «Ο έρωτας της μαύρης γης ωρκίστην να δουλεύει, τζείνος να παίρνει τα κορμιά τζ' η γη να τα χωνεύει».

γ. «Θέλω να πω ο έρωτας πως εν' φονιάς, κασάπης, απατεώνας της ψευκιάς, ο κλέφτης της αγάπης».

δ. «Ανάθεμαν τον έρωτα όσα καλά τζ' αν έσει κάμνει τον νιον για να βουρά σαν το νερόν που τρέσει».

Η αιτία όμως για όλα αυτά είναι - βέβαια - η γυναίκα: αυτή εμπνέει τον έρωτα, αυτή «τρώει» τη νιότη των παλληκαριών: η δύναμη του «αδύνατου» φύλου εξομοιάζεται με εκείνην της θάλασσας και των βουνών:

«Η θάλασσα τρώει βουνά τζαι τα βουνά λιοντάρκα

τζ' οι όμορφες οι κοπελιές τρώσιν τα παλληκάρκα».

Η αντροκρατούμενη παραδοσιακή κοινωνία, έχοντας ως άλλοθι την ιστορία του προπατορικού αμαρτήματος, θεωρεί την γυναίκα «κόρη της Εύας»: όπως θα δούμε και παρακάτω, στο πρόσωπο της συνδέεται η σαρκική ηδονή με την αμαρτία. Ο λαϊκός ερωτικός λόγος την παρουσιάζει γεμάτη καμώματα, άστατη, άμυαλη, επιρρεπή στον έρωτα, αμαρτωλή, διαβολική κτλ. Με άλλα λόγια, συνεχίζει ως αντίθετος διάδοχος της Εύας να κολάζει τον άντρα και να του στερεί την «ουράνια βασιλεία»:

«Ο Πλάστης μου τους γένακους αν με τους εφάνέρωνεν, άδικα 'ταν να καρτερά,

η κόλαση καμιά φορά, ποττέ της εν εγέμωννεν».

Κάπου, λοιπόν αναφέρεται η παθητικότητα του «αδύνατου» φύλου στον έρωτα: καταλήγει να είναι πιο δυναμική και το χειρότερο, πιο «καταστρεπτική» - από εκείνην του άντρα. Οδηγούμε, έτσι, σε ένα φαύλο κύκλο, ο οποίος βασίζεται πάνω σε μια σειρά αντιθέσεις:

α. Η γυναίκα-ερωτικό αντικείμενο, ενώ φαινομενικά είναι αμέτοχη στον έρωτα, στη σεξουαλική πράξη, στην ουσία αναλαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες για την επίτευξη μιας ερωτικής σχέσης με το άλλο φύλο: με την ελκυστική παθητικότητα της και με τις εύγλωττες σιωπές της προκαλεί ερωτικά το «ισχυρό» φύλο και τον υποτάσσει στον έρωτα της.

β. Ο άντρας-ερωτικό υποκείμενο, ενώ φαινομενικά παίζει τον πρώτο ρόλο στο να πετύχει μια ερωτική σχέση με το άλλο φύλο, συχνά παρουσιάζεται ως το θύμα του έρωτα: είτε συνάψει ερωτική συνομιλία με την αγαπημένη είτε όχι, αυτός φέρεται ως ο δέκτης των (αρνητικών κυρίως) συνεπειών του έρωτα.

γ. Ο λαϊκός ερωτικός λόγος συνδέει στο πρόσωπο της γυναίκας τη σαρκική ηδονή με την αμαρτία. Το ωραίο φύλο παρουσιάζεται ως μόνιμος πειρασμός για το αρσενικό και ευθύνεται για κάθε «ξεστράπισμα» του άντρα. συνεχίζεται στο επόμενο τεύχος

μου, συλλογιζόταν πικραμένη και η γοητεία του ταξιδιού διαλυόταν στη θλίψη της.

- Καλά, πάμε καλά! ακούστηκε η φωνή του σκηνοθέτη. Μισή ώρα διάλειμμα και θα ξαναπάρουμε το έργο όλο απ' την αρχή.

Οι ηθοποιοί χοροπηδώντας χαρούμενα για το αποτέλεσμα, της δουλειάς τους κατευθύνθηκαν κατά παρέες προς το μπαρ του θεάτρου, όπου καθένας παράγγειλε κάτι, ποιος ένα κοκτέιλ και το κατέβαζε με μεγάλες γουλιές, ποιος ένα τσάι ζεστό, ένα καφέ, μια ζεστή σοκολάτα. Άλλοι μιλώντας κι άλλοι σωμαίνοντας, ζύγριζαν, τις σκέψεις τους.

Το διάλειμμα τελείωσε και οι ηθοποιοί γύρισαν στη σκηνή. Σε μια στιγμή κάποιος ήρθε και κάθισε στη διπλανή καρέκλα. Κι όπως έβαλε το χέρι του ν' ακουμπήσει, έκρυψε τη θέα από την πλατιά μας σταγόνα. Ε! Μ' εμποδίζεις να δω, φώναξε εκείνη. Ο ηθοποιός κοίταξε γύρω του.

- Ποιός είσαι, πού είσαι; ρώτησε μη βλέποντας τίποτα.

Εδώ του είπε πιο έντονα η σταγόνα ανυπομονώντας να δεί ξανά.

Ο ηθοποιός ανασήκωσε τον αγκώνα του και τότε την είδε να λαμπυρίζει διακριτικά.

- Ποιά είσαι; Πώς σε λένε; την ρώτησε.

- Πώς με λένε; Αναρωτήθηκε. Δεν ξέρω πώς με λένε! Θα έπρεπε να έχω ένα όνομα;

- Ναι, όλοι έχουν ένα όνομα. Εμένα με λένε Παύλο, την κοπέλα με τα μακριά μαλλιά Αλεξάνδρα, τον άλλο δίπλα της Γιώργο.

- Αχ! κλαψούρισε η πολύχρωμη σταγόνα, δεν είμαι λοιπόν τίποτα, αφού δεν έχω ένα όνομα; Κι ένιωσε τόσο άσχημα όπως όταν διαπίστωσε ότι δε θα μπορούσε ποτέ να ταξιδεύει σαν τους γλάρους.

Η θερμοκρασία της άρχισε ν' ανεβαίνει από τη στεναχώρια της κι εξατμισμένη έφτασε ως τη στέγη, όπου, συναντώντας τον ψυχρό τσίγκο, υγροποιήθηκε ξανά κι έσταξε στην ίδια θέση.

- Τι πρέπει να κάνω για ν' αποκτήσω ένα όνομα; Ρώτησε τον ηθοποιό.

- Μπορούμε να ψάξουμε μαζί ένα, της απάντησε εκείνος. Να, θα μπορούσε για παράδειγμα να σε ονομάσουμε Υδρογέννητη.

- Μμ, έκανε η σταγόνα αυτό το δρ ανάμεσα σε λίγο σκληρό μου φαίνεται.

- Αφρογέννητη;

- Δεν είναι κι άσχημο!

- Ας το αφήσουμε όμως γιατί ανήκει στη Αφροδίτη.

- Λαμπυρίζουσα; φωσφορίζουσα; μετεωρίζουσα;

- Σιγά, σιγά, μου 'πες τόσα πολλά! Ποιο να διαλέξω τώρα;

- Βλέπεις; της είπε ο ηθοποιός. Σου συμβαίνουν τόσα! Αλλάζεις τόσες μορφές, που πια δεν ξέρω πως να σε πω: Αεροβατούσα, Πολύμορφη, Μεταμορφωμένη; Γίνεσαι σύννεφο, ατμός που ταξιδεύει με τον άνεμο, νιφάδα χιονιού που στροβιλίζεται και πέφτει, πάγος, νερό, ρυάκι, θάλασσα!...

Η σταγόνα ξαφνιάστηκε! Κοίταξε τον ηθοποιό γεμάτη λάμψεις και χρώματα.

- Κατάλαβα, είπε. Είμαι ο ηθοποιός του ουρανού! Όντας εκεί ψηλά αλλάζω μορφές και χρώματα, αλλάζω όψεις. Είμαι ο ηθοποιός του ουρανού, φώναξε ενθουσιασμένη κι άρχισε ν' ανεβαίνει στη δική της σκηνή, το δικό της παλκοσένικο.

- Όταν θα 'μαι εκεί ψηλά, θα γίνομαι άλογο, κάθε λογής τέρας, ήρεμο νησί κι αφράτο πάπλωμα, αφρός της μπύρας που σε δροσίζει, θα σου δίνω παραστάσεις και θα σε χαιρετώ χαρούμενα. Γεια σου, καλέ μου φίλε και σ' ευχαριστώ, του φώναξε καθώς έβγαινε πάλι στον καθαρό αέρα.

Γεια σου, της φώναξε ο ηθοποιός ευχαριστημένος. Θα παρακολουθώ τις παραστάσεις σου και θα εμπνέομαι. Θα σε χαιρετώ μυστικά και εσύ θα το ξέρεις.

Αλλά εκείνη ήταν κιόλας μακριά κι είχε ξεχάσει πως δεν είχε βρεί ένα όνομα.

το σύννεφο που φοβόταν να πεθάνει

Η νύχτα έβρεχε άστρα.

Ήταν καλοκαίρι, ξαστεριά, ο ουρανός ολοκάθαρος λαμποκοπούσε.

Ένα άσπρο, ατόφιο σύννεφο, που ευχαριστιόταν να σεργιανάει στο στερέωμα, κοίταζε και θαύμαζε τα πλούτη τ' ουρανού.

Πήρε από κοντά την ουρά του Δράκοντα, φαντάστηκε την άμαξα, που οι Έλληνες την έλεγαν αρκούδα, να διαπερνά τον ουρανό, είδε τη μικρή άρκτο να την ακολουθεί, μελέτησε τον Ορίωνα, την Ανδρομέδα, τον Κύκνο και άλλους αστερισμούς.

Κι ύστερα ένα άστρο έγραψε ένα φωτεινό τόξο και μετά άλλο ένα κι άλλο ένα.

Στήν αρχή το καλοκαιρινό σύννεφο κοίταζε θαυμάζοντας. τι ήταν αυτή η φωτεινή βροχή, που αντί για σταγόνες νερού, αποτελούνταν από σταγόνες λάμψης, φωτιάς ίσως, «αστεριών» του είπε ένα άλλο σύννεφο που είχε σταθεί πίσω του μαντεύοντας την απορία του από την έκτασή του.

- Αστεριών; Το ρώτησε γυρίζοντας και κοιτάζοντάς το έκπληκτο.

- Ναι, αστεριών. Είναι αστέρια που έσβησαν και πέφτουν νεκρά στο στερέωμα.

Το καλοκαιρινό σύννεφο ανατρίχιασε.

- Που πέφτουν νεκρά; Έχουν δηλαδή πεθάνει;

- Ναί, πριν πάρα πολύ καιρό, του απάντησε το κτρινόγκριζο σύννεφο. Σβήνουν και πέφτουν σε κομμάτια και χάνονται στο σύμπαν, αλλά εμείς δεν τα βλέπουμε, παρά πολλά χρόνια αργότερα. Τώρα που τα βλέπουμε είναι ήδη νεκρά.

Το καλοκαιρινό σύννεφο άρχισε να φοβάται.

- Δηλαδή έτσι θα διαλυθούμε κι εμείς; Κι ύστερα δεν θα μείνει τίποτα πια από αυτό που είμαστε; Κι αυτή η χαρά που ένιωθα πριν λίγο σεργιανώντας στον ουρανό δε θα 'χει αφήσει τίποτα ούτε θα μπορώ να την ξαναζήσω κι εγώ το ίδιο θα 'χω διαλυθεί και... τι θα γίνει μετά; Αυτό λοιπόν είναι ο θάνατος; θα πεθάνω; Δε θέλω να πεθάνω. Φοβάμαι. Είπε το λίγο πριν ανέμελο σύννεφο κι άρχισε να κλαίει, να κλαίει μ' ένα παράπονο που δεν είχε πριν γνωρίσει, γιατί γύρω του και μέσα του και παντού είχε γίνει ξαφνικά παγωνιά κι έμοιαζε σαν το καλοκαίρι να 'χε φύγει χωρίς επιστροφή για πάντα. Κι όπως έκλαιγε, διαλύθηκε κι έπεσε σταγόνα σταγόνα στη γη κι εκεί ένα παιδάκι που διψούσε πολύ και πεινούσε και λυπόταν ατέλειωτα, γιατί ο ουρανός για χρόνια δεν είχε βρέξει κι η γη δεν είχε βλαστήσει και τα ζώα είχαν από καιρό εξαφανιστεί κι οι άνθρωποι γονάτιζαν παραδομένοι στην ανημπόρια πάνω στη σκληρή γη, που χάνοντας τους χυμούς της είχε χάσει και κάθε ευσπλαχνία.

Εκείνο το παιδάκι λοιπόν άπλωσε το χεράκι κι αιχμαλώτισε τις σταγόνες από τα δάκρυα του λυπημένου σύννεφου θέλοντας να το παρηγορήσει, γιατί κι εκείνο ήταν θλιμμένο και πολύ θα ήθελε νά' ταν κάποιος να το παρηγορήσει, αλλά η μητέρα του είχε πεθάνει κι ο πατέρας είχε πάει μαζί με

άλλους, μήπως και μπορέσει νά' βρεί λίγα σπυριά σιτάρι να κάνουν μια πίτα να φάνε. Και το παιδάκι φοβόταν μήπως ο πατέρας του δεν επιστρέψει, γιατί ήταν αδύνατος, πολύ αδύνατος και τι θα 'κανε τότε εκείνο χωρίς τη μητέρα και τον πατέρα του και τ' αδέρφια του που 'χαν κι εκείνα πεθάνει;

Κράτησε στις σκελετωμένες χούφτες του το μεταμορφωμένο σε νερό σύννεφο, ρούφηξε λίγο και δροσίστηκε κι ύστερα εναπόθεσε το υπόλοιπο στις ρίζες ενός μικρού δέντρου που 'χε φυτέψει ελπίζοντας ότι η βροχή θα ξαναγύριζε. Το συννεφάκι έμεινε εκεί στα σκοτεινά. Ένωθε προστατευμένο δεν ήθελε να ξαναβγεί να σεργιανίσει στον ουρανό που τόσο πολύ το είχε τρομάξει. Το μικρό δεντράκι άρχισε να ρουφά σταγόνα σταγόνα και να δροσίζεται και να μεγαλώνει σιγά σιγά και να φουντώνει, ώσπου οι βροχές ξαναγύρισαν κι άρχισε να ποτίζεται κανονικά και έγινε ολοφούντωτο δέντρο, κατόλιστο καρπούς. Σκαρφάλωσε τότε το παιδί, έκοψε τους καρπούς, έφαγε, άρχισε να δυναμώνει και τώρα μπορούσε και εκείνο να κοιτάζει τον ουρανό και τ' αστέρια του και τα πλούσια εκθέματα του, αλλά τώρα το παιδί δε φοβόταν βλέποντας τ' αστέρια να πέφτουν στη γη, γιατί είχε μέσα του το σύννεφο που είχε διαλυθεί δίνοντάς του ζωή.

τα τρομερά σύννεφα

Είναι δικός μου αυτός ο χώρος είπε το τρομερό σύννεφο, απλώνοντας απειλητικά.

- Οχι, είναι δικός μου του αντιμίλησε ένα άλλο γκριζόχρωμο σύννεφο που έστεκε εκεί κοντά.

- Δικός μου! Βρόντηξε το πρώτο σύννεφο και πλάτυνε ακόμα πιο πολύ.

- Δικός μου! Επέμεινε το άλλο σηκώνοντας τον ώμο και τινάζοντας τα μαλλιά.

- Μη μου μιλάς έτσι, φοβέρισε το άγριο σύννεφο. Είμαι ένα τρομερό σύννεφο εγώ και σε διαλύω.

- Τρομερό! γέλασε περιφρονητικά το άλλο. Όχι βέβαια πιο τρομερό από μένα!

- Και βέβαια πιο τρομερό.

- Σιγά και σε φοβήθηκα! Το ειρωνεύτηκε το γκριζόχρωμο σύννεφο γυρίζοντας την πλάτη.

- Α, έτσι! Με περιφρονείς, μούγκρισε το μαύρο σύννεφο. Τώρα θα δεις! Και όρμηξε και βρόντηξε κι έπεσε απάνω στο γκριζωπό μας σύννεφο με δύναμη και βιάση, να το συντριψει, να το χάσει.

Αστραπές άναψαν και φίδια ξεπήδησαν, φωτεινές σχισμές έσκισαν τον ουρανό, γρήγορα ποτάμια έλαμψαν κι έσβησαν, τα δύο σύννεφα έσμιξαν σε μια τιτάνια πάλη, ώσπου άρχισαν να κομματιάζονται και να διαλύονται, να πέφτουν σε χοντρές σταγόνες, σε μια γρήγορη, πυκνή βροχή που άδειασε το χώρο και έγραψε τέλος σ' αυτή την ιστορία. ● α.τ.

* Τρεις από μια σειρά «παιδικών» ιστοριών με το ομώνυμο τίτλο, που πρόκειται να εκδοθούν στο τέλος του χρόνου από τις εκδόσεις Α.Σ.Ε.

Νωποί είναι οι τάφοι των μαρτύρων μας. Το αίμα ακόμη αχνίζει. Τα σώματα των θυμάτων της τουρκικής θηριωδίας ακόμη δεν έχουν παγώσει... Εβρέξαμε με δάκρυα καπτά αυτούς τους τάφους. Τους εγεμίσαμε με στεφάνια και λουλούδια. Εστήσαμε απλούς σταυρούς. Εγράψαμε επάνω με δάκρυ και με αίμα τα ονόματα των.

Από τότε έγιναν οι τάφοι αυτοί ιεροί βωμοί της φυλής μας. Σύμβολα ψυχικής αντιστάσεως. Πύργοι εθνικών προσανατολισμών. Πηγαί αρετής και αποφασιστικότητας.

Μπροστά σ' αυτούς τους τάφους γονατίζουν:

1. Οι Κληρικοί

Υπόσχονται ότι δεν θα παύσουν να δέωνται του Κυβερνήτου του κόσμου να καταπέμψει το έλεος Του και την χάριν Του, την προστασία Του και την βοήθεια Του επί τον ευσεβή και πιστόν και ευγενή λαόν μας, ο οποίος επί αιώνας εκράτησε φωτεινόν και κατακόρυφον τον πυρσόν της χριστιανικής αλήθειας και έδωσε συγκινητικά δείγματα αφοσιώσεως και πίστεως δια μέσου των γενεών και των εθνικών του περιπετειών.

Αυτοί οι τάφοι ηνοιχθήσαν δια να μη βεβηλωθή ο τόπος αυτός από την ημισέληνον, αλλά να μένη επ' αυτού εσαεί υψωμένος ο Σταυρός του Χριστού και η σημαία της Ελλάδος.

2. Οι Πολιτικοί

Υπόσχονται και αυτοί μπροστά στους νεοσκαμμένους τάφους, ότι δεν θα εγκαταλείψουν με κανένα τρόπον, παρά τας πιέσεις και τους διπλωματικούς ελιγμούς των μεγάλων, την τίμιαν γραμμήν των εθνικών πεπρωμένων, χάριν των οποίων εθυσίασαν την ζωήν των οι μάρτυρες του αγώνος μας.

Δηλώνουν ότι θα μένουν πιστοί εις την εντολήν, που αιώνων ιστορία και εκατόμβαι θυσιών επεκύρυσαν, κατά την οποίαν μοναδική επιδίωξις πρέπει να είναι η δια παντός τρόπου κατάκτησις της ελευθερίας μας και η οριστική επανασύνδεσις του ευχύμου κλώνου με το ρωμαλέον κορμόν του ελληνικού αθανάτου δένδρου.

3. Οι Στρατιωτικοί

Με ηλιοκαμένα σώματα, με φλογισμένες ψυχές, με το όπλο στα τιμημένα χέρια των, σκύβουν και αυτοί στους τάφους και ορκίζονται, ότι δεν θα υπολογίσουν καμμίαν θυσίαν και δεν θα υποχωρήσουν προ ουδεμίας απειλής, προκειμένου να προασπίσουν τα ιερά και τα όσια της φυλής, τα οποία κινδυνεύουν να μολυνθούν από χέρια βαρβάρων και απολιτίστων, τούς οποίους ενισχύουν καιροσκόποι και κήληλοι των ιδανικών του κόσμου, γλοιώδη ερπετά που κινούνται εις τα βρωμερά τέλματα της προδοτικής διπλωματίας. Η πυρίτις των παλληκαριών μας υπόσχεται να διαλύση ως ιστόν αράχνης τα βδελυρά κατασκευάσματα αναισχύντων αυτόκλητων «μεσολαβητών», που ονειρεύονται υποδούλωσιν της Κύπρου και ματαίωσιν των τιμών διεκδικήσεων της.

4. Ο λαός ολοκληρος

Σύσωμμος, ως άνθρωπος, ο Κυπριακός λαός στέκεται με δακρυσμένα μάτια και ματωμένη καρδιά μπροστά στους τάφους των παιδιών του πνίγει τον πόνον του σπογγίζει τα δάκρυα του για τον άδικο χαμό των, και δίδει υπόσχεσιν ότι δεν είναι διατεθειμένος να επιτρέψη εις καμμίαν δύναμιν να τον υποχρέωση εις συμβιβασμούς και υποχωρήσεις.

Θα υψώση και εις το μέλλον το σώμα του ως πρόχωμα κατά πάσης επιβουλής, αποφασισμένος να κρατήσει την σημαίαν του ορθήν και αλύγιστον, έστω και αν ως αντάλλαγμα χρειασθή αυτός μεν να γίνη στάχτι, το δε νησί του απέραντο κοιμητήριο....

Αυταί είναι αι υποσχέσεις. Αυτοί είναι οι όρκοι, που δίδομεν όλοι μπροστά στα νεοσκαφή μνήματα των μαρτύρων μας.

Όμως είναι ανάγκη να κάμωμεν και κάτι άλλο. Πρέπει μπροστά σ' αυτούς τους τάφους να καλέσωμεν να σταθούν:

Οι Τουρκοί

Βάρβαροι! Τα αιμοσταγή χέρια σας έχουν ανοίξει αυτούς τους τάφους. Σείς τους έχετε δημιουργήσει. Ενομίσατε ότι μαζί με τα σώματα των μαχητών μας, των γυναικοπαίδων μας θα επετυγχάνετε να θάψετε και το φρόνημα του λαού μας, την απόφασιν του δια την κατάκτησιν της ελευθερίας.

Όμως ηπατήθητε. Ελησμονήσατε ότι σ' αυτόν τον τόπον κατοικούν Έλληνες. Και οι Έλληνες δεν κάμπτονται ποτέ. Η ψυχή των τρέφεται με το «μάννα» των ιδανικών, τα οποία σεις ουδέποτε ησθάνθητε στην καρδιά σας. Ο θάνατος, που εσκορπίσατε, έγινε αφορμή να πυρλωθή μέσα μας στερεώτερα το φρόνημα και η απόφασίς μας να αγωνισθώμεν όλοι, μέχρις ενός, να αποθάνωμεν, αλλά το πόδι σας να μη αφήσωμεν να βεβηλώση το άγιο χώμα μας.

Τούρκοι! Εδώ κατοικεί η Ελλάς!

Οι Αγγλοαμερικάνοι

Απευθυνόμεθα και προς αυτούς και τους λέγομεν: Καμαρώστε τα ερείπια, τις καμένες εκκλησίες, τα γκρεμισμένα νοσοκομεία, τα ερειπωμένα σχολεία, τα πυρποληθέντα σπίτια, τους τάφους των παιδιών μας. Σεις τα δημιουργήσατε. Τα αεροπλάνα ήσαν ιδικά σας. Και οι βόμβες. Και τα χρήματα. Σεις παρεκινήσατε τους βαρβάρους και απίστευτους Τούρκους να χτυπήσουν τον χριστιανικόν λαόν της Κύπρου. Καμαρώστε τώρα τα έργα σας....

Προδότηι των αρχών της ελευθερίας! Επιστέψατε ότι ήτο δυνατόν με αυτόν τον τρόπον να μας πτοήσετε. Ενομίσατε ότι θα κατωρθώνατε να αλλάξετε την φοράν του ανέμου της ελευθερίας, που πνέει στο μαρτυρικό μας νησί. Εφαντάσθητε ότι μέσα στις φλόγες των εμπρηστικών βομβών θα σβήσετε την φλόγα των ελεύθερων ψυχών μας.

Κήληλοι! Ο αέρας της ελευθερίας απλώθηκε ακόμη περισσότερον και θα παρασύρει με την καταλυτική του πνοή όλα τα απαίσια κατάλοιπα της αποικιοκρατίας σας. Θα τα σαρώση στο πέραςμα του. Και μέσα στην φλόγα της πυρωμένης ψυχής μας θα καούν και θα διαλυθούν οι αλυσίδες, που ητοιμάσατε προδοτικά να μας επιβάλετε.

Τύρρανοι! Θα νικήσωμεν!

Η Ελλάς

Μητέρα! Έλα να ιδής τα παιδιά σου. Καμένα, ακρωτηριασμένα, ρακένδυτα, ανάπηρα, αλλά με την σημαίαν σου ορθήν στην καρδιά των. Δεν σε επρόδωσαν. Δεν σε εγκατάλειψαν. Οι νεκροί απέθαναν με το όνομα σου στα χείλη των. Οι τραυματίαι, οι ακρωτηριασμένοι, στο παραλήρημα του πόνου των προσφέρουν το όνομα σου. Ο λαός, ο άστεγος, ο απορραϊσθείς, κρατάει το λάβαρο σου υπερήφανος και τραγουδάει την λευτεριά.

Φύτεψε, Γλυκειά Μητέρα, δάφνην στους τάφους των παιδιών σου. Δώσε το φίλημα το μητρικό στα ματωμένα κορμιά των παλληκαριών σου. Χαϊδεψε τους γέροντας, τας μητέρας, τας γυναίκας, τα παιδιά, που έχασαν προσφιλή πρόσωπα. Πατρίδα αγαπημένη, σκόρπισε μύρα και στοργή στο πονεμένο σου παιδί!...

Αγαπημένοι μας νεκροί!

Σκυμμένοι, με μάτια δακρυσμένα μπροστά στους τάφους σας, φιλούμε το χώμα, που το ποτίσατε με το αίμα σας και ορκιζόμεθα ότι δεν θα επιτρέψωμεν να πάη χαμένη η θυσία σας.

Εγράψατε με το αίμα σας την καινούργια ιστορία της πατρίδος μας. Εστήσατε καινούργιους πύργους λεβεντιάς και ανδρείας στο πολύπαθο νησί μας.

Σας υποσχόμεθα :

Οι βάρβαροι δεν θα περάσουν!

Η Σημαία μας δεν θα υποσταλή!

Η Ελευθερία δεν θα αποθάνη!

Το ορκιζόμεθα!

αντι-ποιήσεως συνέχεια

απο την ανέκδοτη συλλογή:
«ανατομία-αιρετικά αντι-ποιήματα πολύ σκληρά και χωρίς προσωπεία»
(Λευκωσία, λονδίνo, αθήνα 1988-89)
του Π.Κ.Κύρρη

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ

Υπάρχει ακόμη χρόνος
ωσότου οι βάρβαροι φθάσουν στα Γραφεία
της Κυβερνήσεως και του Επιτελείου.

Ο χρόνος επαρκεί
για ν' αλληλούβρισθούμε με άνεση,
να φτύσουμε κατάμουτρα ο ένας τον άλλον
και να λογομαχήσουμε επιδεικτικά
στο Κοινοβούλιο και στην μικρή Πλατεία
(προλαμβάνοντας τα γεγονότα
και σαρκάζοντας κατά το πάγιον έθος του,
ο Δήμαρχος την μετονόμασε
«Πλατεία Ελευθερίας»)

Τηλεφωνούν από τ' ακραία φυλάκια,
ότι η προέλαση βαίνει βραδέως
κι ότι κανονικώς υποχωρούμε
έχουμε λοιπόν χρόνο και για εκτελέσεις
των αντιπάλων που μας σατιρίζουν
στα καφεθέατρα δίπλα στο τείχος
που λειτουργούν σαν τίποτε να μη συμβαίνει.

Θράσος που τόχουν μερικοί θεατρίνοι
μελλοθάνατοι κι αυτοί σαν όλους
να επιμένουν στην διακωμώδησή μας
δέκα μέτρα μόλις από την πράσινη γραμμή
καθώς η πολιτεία, σωστό κομποτέχνημα,
ταξιδεύει γενναία προς την αθανασία
δίνοντας την τελευταία της μάχη,
κι' οι σφαίρες να σφυρίζουν απαίσιοι δαίμονες
πάνω από τα κεφάλια μας.

Κάποιοι (ακόμη) Κροίσοι
δίνουν δεξιώσεις
απελπισμένες
στα μισογκρεμισμένα σαλόνια τους·
προσφέρουν κρασιά ακριβά και εδέσματα
απαραίτητα για τις ένοπλες δυνάμεις
που μάχονται απεγνωσμένα μασώντας παξιμάδι.
Θα δελεάσουν τους αρχηγούς των βαρβάρων
προσκαλώντας τους όταν πλησιάσουν
σε δείπνα αριστοκρατικά
που αυτοί ονειρεύονται.

Πρέπει η κυβέρνηση να λάβη σήμερα
τις τελευταίες
μεγάλες και ασήμαντες πλέον
αποφάσεις.

Ο χρόνος μόλις επαρκεί,
πόσο γοργά περνούν οι μέρες
πόσο γεμάτες οι στιγμές από αίσθημα
και πάθος μεταφυσικό στη πόλη μας
που σταθερά και ανένδοτα αποθνήσκει
ωσάν φιλόσοφος της αρχαιότητος.

Λευκωσία 28/4/88

Γνωρίστε πρώτα την Κύπρο

Πόση καλά ξέρετε τον τόπο σας την Κύπρο; Όσοι από εμάς δεν τις έχουμε γνωρίσει, τόση που δεν τους έχει κατήσει, μνημεία, αρχαίοι χώροι, μια ιστορία 8,000 χρόνων που διαρκεί και έτι και από όλο τον κόσμο.

Πόσα απ' όλα αυτά τα έχειτε γνωρίσει; Αν ρίξετε μια ματιά στον τουριστικό χάρτη, θα δείτε πως ο μικρός μας χώρος προσφέρει σ' ανάληψη πολλά περισσότερα από πολλά άλλα μέρη του κόσμου.

Τη ξενωνισιά και τη χαρά της θάλασσας και ταυτόχρονα τη θρόση και τη ξεκούραση του βουνού.

Την μοναξιά ενός απόμακρου τοπίου ή τη ζωντάνια ενός κοσμοπολίτικου θέατρου.

Την περιπέτεια του νύκτου και ταυτόχρονα την ξεκούραση που προσφέρουν γνώριμοι κι αγαπημένοι από παλιά χώροι.

Τα Γραφεία Πληροφοριών του ΚΟΤ μπορούν να σας βοηθήσουν να βρείτε αυτό ακριβώς που ζητάτε.

Χαρείτε τις διακοπές σας καλύτερα ανακαλύπτοντας την ομορφιά του τόπου μας.

Στην Κύπρο την ομίλητη θα ξεκουραστείτε και θα διασκεδάσετε καλύτερα.

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΤΗΛ. 443374, Τ.Κ. 4535, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

απο το χειρόγραφο στην εκδοση
και του
ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

PRINTED
MATTERS
DESKTOP
PUBLISHING
SERVICES

δ.σεβερη 29
453831

Τι θα λέγατε
για μια
συνδρομη
«Εντός»;

ΓΚΑΛΛΕΡΥ·
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΚΑΝΑΡΗ 13, ΛΕΜΕΣΟΣ, ΤΗΛ. 051-52667

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟ
ΒΙΝΤΕΟΘΗΚΗ

ΤΩΡΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ

ΒΑΣΙΛΗΣ
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

1. Η ΣΩΗ ΚΑΙ ΤΟ
ΕΡΓΟ ΤΟΥ
Σ ΑΠΑΝΤΑ

✕ εκδόσεις Χρ. Ανδρέου

ΔΕΛΤΙΟ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

Προς
Εκδόσεις Χρ. Ανδρέου
Ρηγαίνης 64Α
Λευκωσία Τ.Κ. 2298
Τηλ. 476105 - 466648-9

Παρακαλώ όπως μου αποστείλετε το δίτομο έργο για τον εθνικό μας ποιητή Βασίλη Μιχαηλίδη ολοκληρωμένο και σε πολυτελή βιβλιοδεσία. Μαζί με τα βιβλία να μου παραδοθούν ΔΩΡΕΑΝ τα πέντε τεύχη της εφημερίδας «ΔΙΑΒΟΛΟΣ» που εξέδιδε ο ποιητής το 1888.

Συμφωνώ να πληρώσω £25 για όλα τα πιο πάνω. Η πληρωμή μπορεί να γίνει τοις μετρητοίς ή με 2 μηνιαίες δόσεις.

Ενδιαφερομαι για 1, 2, 3, 4, 5, σειρές (βάλτε σε κύκλο ότι σας ενδιαφέρει).

Ον/μην .....

Οδός ..... αρ. ....

Περιοχή ..... πόλις/χωριό .....

Τηλ. οικίας ..... τηλ. εργασίας .....

Υπογραφή .....

Ζητούνται συνεργάτες
πρωίνοί ή απογευματινοί
ή μερικής απασχόλησης
για προώθηση των
εκδόσεων
μας